

Výchova a vzdelávanie žiakov so sluchovým postihnutím

Metodická príručka pre prácu so žiakmi
so zdravotným znevýhodnením a žiakmi
so všeobecným intelektovým nadaním

Zväzok 5

Výchova a vzdelávanie žiakov so sluchovým postihnutím

Autorky

Mgr. Iris Domancová, PhD.

prof. PaedDr. Darina Tarcsiová, PhD.

Ing. Miroslava Vetráková

Mgr. Saskia Vidová

Obsah

1 Charakteristika žiakov so sluchovým postihnutím a vplyv straty sluchu na výchovu a vzdelávanie.....	5
1.1 Vplyv straty sluchu na vzdelávanie a život	10
2 Špecifiká výchovy a vzdelávania žiakov so sluchovým postihnutím.....	19
2.1 Surdopedické metódy	20
2.2 Špeciálne edukačné stratégie	21
2.2.1 Stratégie pre pedagóga.....	21
2.2.2 Stratégie pre žiaka	24
2.3 Organizácia výchovy a vzdelávania	25
2.4 Personálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania	28
2.5 Materiálne, technické a priestorové zabezpečenie výchovy a vzdelávania	29
2.6 Všeobecné odporúčania pre prácu so žiakom	30
3 Úpravy vo výchove a vzdelávaní žiakov so sluchovým postihnutím	33
3.1 Vzdelávanie v prípravnom alebo úvodnom ročníku.....	42
3.2 Návrh úprav vo vzdelávacích oblastiach	44
3.2.1 Jazyk a komunikácia	44
3.2.2 Matematika a informatika	46
3.2.3 Človek a príroda.....	60
3.2.4 Človek a spoločnosť	62
3.2.5 Človek a svet práce	65
3.2.6 Umenie a kultúra	69
3.2.7 Zdravie a pohyb	74
3.3 Prípadové štúdie.....	79
3.3.1 Prípadová štúdia č. 1: Žiak s ľahkou až stredne ťažkou poruchou sluchu, 2. ročník 80	
3.3.2 Prípadová štúdia č. 2: Žiak so stredne ťažkou poruchou sluchu, 5. ročník.....	82
3.3.3 Prípadová štúdia č. 3: Žiak s praktickou hluchotou, 4. ročník	84
3.3.4 Prípadová štúdia č. 4: Žiak s ťažkou stratou sluchu, 2. ročník	87
3.3.5 Prípadová štúdia č. 5: Žiak so stredne ťažkou až ťažkou stratou sluchu, s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia a poruchami správania, 3. ročník špeciálnej základnej školy pre žiakov so sluchovým postihnutím	89
4 Spolupráca a podpora	91
Zoznam literatúry.....	95
Prílohy	97

Príloha 1	98
Príloha 2	101
Príloha 3	103
Príloha 4	105
Príloha 5	106

PRACOVNÁ VERZIA

1 Charakteristika žiakov so sluchovým postihnutím a vplyv straty sluchu na výchovu a vzdelávanie

Stratu sluchu považujeme za **veľmi závažné zdravotné znevýhodnenie**, ktoré môže významne ovplyvniť žiaka, jeho vzdelávanie a aj sociálne začlenenie. V populácii školopovinných detí je asi 0,05 % nepočujúcich a 4 – 6 % nedoslýchavých žiakov. Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) uvádza, že na 1 000 novonarodených detí je 1 dieťa nepočujúce a 3 až 6 detí nedoslýchavých. Znamená to, že v období školského veku ide o populáciu, ktorá je málo početná, celkový počet osôb s poruchami sluchu ale rapídne, hlavne vo vyššom veku, narastá.

Strata sluchu je v súčasnosti neliečiteľná, ale jej skorým diagnostikovaním, podchytením a kvalitnou špeciálnopedagogickou a logopedickou starostlivosťou, pridelením a správnym nastavením sluchových pomôcok je možné jej dôsledkom do značnej miery predchádzať. Veľmi dôležitú úlohu zohráva aj prístup rodiny k žiakovi a spolupráca s odborníkmi.

Dôležité je rozlišovať pojmy strata sluchu a sluchové postihnutie.

Sluchové postihnutie (ďalej aj SP) je širší, zastrešujúci pojem, ktorý okrem samotnej straty sluchu zahŕňa aj sociálne dôsledky.

Strata sluchu (ďalej aj SS) uvádzaná v decibeloch (ďalej v dB), je numerická hodnota, ktorú nájdeme v správe od odborného lekára a určuje závažnosť, čiže stupeň straty sluchu.

Znamená to, že sa strata sluchu neprejavuje ako limitujúci faktor vo všetkých životných situáciách, resp. žiak s poruchou sluchu, hlavne ľahkou, nemusí vôbec pociťovať jej dôsledky, takže nie je žiakom so sluchovým postihnutím. Závažnosť dôsledkov sa prejavuje aj v klasifikácii poruchy sluchu, ktorú môžeme vymedziť podľa nasledovných kritérií (tab. 1)¹

¹ V tejto časti publikácie budeme pojmy strata sluchu a porucha sluchu používať ako ekvivalenty.

Tabuľka 1 Klasifikácia porúch sluchu

Kritérium	Krátka charakteristika
podľa etiológie/ príčiny straty sluchu	Existuje množstvo príčin straty sluchu: – cca 50 % má genetickú príčinu; – cca 25 % sú získané príčiny (prenatálne, perinatálne, postnatálne); – pri 25 % sú neznáme príčiny straty sluchu.
podľa lokalizácie/ umiestnenia SS v sluchovom orgáne	SS môže byť v každej časti ucha, od ušnice, cez stredné ucho, vnútorné ucho až po sluchový nerv. Umiestnenie SS je dôležitou informáciou o možnostiach vnímania zvukov a reči, ale aj porozumenia reči, ide o typ straty sluchu.
podľa stupňa straty sluchu	Stupeň straty sluchu je udávaný číslom, v decibeloch, a je od ľahkej straty sluchu až po veľmi ťažkú stratu sluchu.
podľa času (veku) vzniku straty sluchu	SS môže vzniknúť v každom veku: – u žiakov ZŠ zvyčajne ide o stratu sluchu, ktorá vznikla počas tehotenstva (perinatálna) a/alebo počas pôrodu; – tesne po pôrode (prenatálna); – menej žiakov má posnatálnu SS. Znamená to, že zvyčajne na ZŠ ide o žiakov, ktorí nemali vybudovanú reč, používajú sa logopedické a špeciálnopedagogické postupy, na jej vybudovanie a dosiahnutú úroveň je veľmi variabilná.
podľa počtu zasiahnutých uší	Žiak môže mať stratu sluchu na oboch ušiach, alebo len na jednom uchu. Strata sluchu na oboch ušiach, je na každom uchu iná (má iný počet decibelov).

Legenda: SS – strata sluchu, spracované autorkou

Stratu sluchu u každého žiaka môžeme charakterizovať na základe vyššie spomenutých kritérií. Niektoré môžu byť zhodné, v niektorých sa môžu líšiť, čo ovplyvňuje dôsledky daného žiaka pre komunikáciu, vzdelávanie, ale aj sociálne začlenenie v triede. Znamená to, že nestačí vedieť len stupeň straty sluchu, ale musíme mať k dispozícii aj ďalšie informácie, aby sme vedeli akú podporu žiakovi poskytnúť.

Pri práci so žiakmi s poruchou sluchu je dôležité vedieť a uvedomiť si rozdiel medzi pojmami **POČUŤ** a **ROZUMIEŤ**. Žiak môže so sluchovými pomôckami, alebo i bez nich, počuť zvuky a aj

reč z okolia, ale vôbec im nemusí rozumieť, resp. rozumie im skreslene, často si význam slov/výpovede domýšľa alebo dopĺňa prostredníctvom odzverania alebo iných pomôcok (kontext, obrázok, atď.).

Pre prax z toho vyplýva:

- pýtať sa žiaka, či rozumie, neznamenať, že dostaneme adekvátnu odpoveď;
- žiak odpovie, že rozumie, ale my nevieme, čo presne rozumel;
- je potrebné pýtať sa na konkrétnu vec, informáciu, ktorú sme poskytli (napr. píšeme písomku zajtra a nie v stredu. Pýtame sa: Kedy píšeme písomku?);
- ideálne je všetky dôležité informácie, pojmy napísať aj na tabuľu.

Strata sluchu má rozličný vplyv na osvojenie si reči, na jej zrozumiteľnosť a na vzdelávanie. Vo výchovno-vzdelávacom procese rozoznávame nasledujúce kategórie žiakov so sluchovým postihnutím:

- nepočujúci žiak;
- nedoslýchavý žiak;
- žiak s kochleárnym implantátom.

Nepočujúci žiak:

- strata sluchu je veľmi ťažká alebo ide o úplnú stratu sluchu (hluchotu) a nastala v ranom veku, pred osvojením si reči;
- strata sluchu vznikla v dôsledku ochorenia počas tehotenstva alebo v ranom veku, v dôsledku komplikovaného pôrodu, dôsledku úrazu, nesprávnej liečby alebo ide o genetické ochorenie;
- aj pri použití sluchových a kompenzačných pomôcok (načúvací prístroj, FM systém, atď.) nie je schopný plnohodnotne identifikovať a diferencovať hovorenú reč aj vzhľadom na podmienky prostredia.

Nedoslýchavý žiak:

- má spravidla ľahkú až stredne ťažkú poruchu sluchu;
- podľa typu a stupňa straty sluchu pomocou sluchových a kompenzačných pomôcok môže vnímať, aj keď na rozličnej úrovni, hovorenú reč a zároveň si sluchom dokáže vlastnú reč aj kontrolovať. Nedoslýchavý žiak má predpoklady osvojovať si hovorený

jazyk aj sluchovou cestou, podmienkou je správne vybraná a nastavená sluchová pomôcka (načúvací prístroj, kochleárny implantát, BAHA);

- úroveň hovoreného jazyka je heterogénna, môže dosiahnuť úroveň, ktorá je dostatočná pre vzdelávanie aj pre komunikáciu v triede aj mimo triedy, ale musia byť dodržané určité podmienky (napr. hluk, počet osôb zúčastňujúcich sa komunikácie).

Žiak s kochleárnym implantátom (KI):

- veľmi ťažká strata sluchu (hluchota), ktorá je kompenzovaná jedným alebo dvomi kochleárnymi implantátmi;
- prínos KI je individuálny a závisí od rozličných predispozícií žiaka. Dôležitú úlohu zohráva proces rehabilitácie, hlavne sluchová výchova a logopedická starostlivosť;
- KI neumožňuje takú úroveň sluchového vnímania ako je u počujúcich žiakov;
- napriek veľmi ťažkej state sluchu sa potreby a špecifiká vzdelávania viac približujú nedoslýchavým žiakom;
- pri dobrej podpore multidisciplinárneho tímu a rodiny sa žiak väčšinou dobre orientuje sluchom a má vybudovanú akceptovateľnú úroveň hovoreného jazyka.

Pre pochopenie dôsledkov straty sluchu je dôležité poznať charakteristiky straty sluchu podľa miesta kde sa vyskytuje – ide o typ straty sluchu. Poznáme dve hlavné skupiny – periférne a centrálné (podrobnejšie v tab. 2).

Miesto/lokalizácia poruchy sluchu má vplyv aj na možnosti vnímania okolitých zvukov/reči a zásadným spôsobom ovplyvňuje osvojovanie si jazyka a reči, využívanie sluchových pomôcok a následne aj potrebu podporných opatrení. Na základe lokalizácie poruchy sluchu rozoznávame typ poruchy sluchu. Podrobnejšie informácie o vplyve typu straty sluchu na sluchové vnímanie, používaných sluchových pomôckach a dôsledkoch na osvojovanie si jazyka a reči uvádzame v tabuľke 3.

Tabuľka 2 Rozdelenie porúch sluchu podľa lokalizácie

VONKAJŠIE UCHO	STREDNÉ UCHO	VNÚTORNÉ UCHO	SLUCHOVÝ NERV	MOZOG
Periférne poruchy sluchu			Centrálne poruchy sluchu	
Prevodová porucha sluchu	Percepčná porucha sluchu		Sluchová neuropatia, centrálna porucha sluchu	
	Hluchota			
Kombinované poruchy sluchu (prevodovo-percepčné poruchy sluchu)				

Tabuľka 3 Typy straty sluchu, ich krátka charakteristika a dôsledky

	TYP	VPLYV NA SLUCHOVÉ VNÍMANIE	SLUCHOVÉ POMÔCKY	OSVOJENIE JAZYKA/ REČI
NEDOSLÝCHAVOSŤ	Prevodová (konduktívna) nedoslýchavosť	- počujú zvuky/reč tichšie a tlmene (pocit upchatého ucha) - horšie počujú hlboké tóny a hlboké hlasy	načúvací prístroj, BAHA	je možné prirodzeným spôsobom
	Percepčná (senzorineurálna) nedoslýchavosť	zvuky/reč počujú nielen tichšie, ale aj zdeformované, (akoby počuli tiché a zároveň rozladené rádio).	- načúvací prístroj - kochleárny implantát	je možné prostredníctvom sluchových pomôcok podľa potreby podpora odborníkov
	Kombinovaná nedoslýchavosť		- načúvací prístroj - kochleárny implantát, BAHA	
HLUCHOTA		- deformované/ skomolené zvyšky sluchu	obmedzené možnosti počutia s NP, prostredníctvom KI je počutie reálne	potrebná logopedická a špeciálno-pedagogická dlhodobá podpora
OHLUCHNUTIE		- deformované zvyšky sluchu	často sa využíva KI, výhodou je možnosť využiť sluchové skúsenosti	ak jazyk a reč už boli osvojené, je možné ich využívať, KI ďalej rozvíjať

Legenda: NP – načúvací prístroj, KI – kochleárny implantát, BAHA – kostný načúvací prístroj

Podľa počtu zasiahnutých uší rozoznávame:

- **jednostrannú poruchu sluchu** – žiak má niektoré špecifické problémy v triede, na vyučovaní:
 - má problém určiť presne odkiaľ zvuk prichádza;
 - má problém udržať v hlučnej triede pozornosť a sledovať inštrukcie;
 - má problém s počúvaním v hlučnom prostredí (hovorí naraz niekoľko ľudí, hrá TV/rozhlas v pozadí atď.);
 - z väčšej vzdialenosti alebo z inej miestnosti má problém identifikovať, kto a čo hovorí.
- **obojstrannú poruchu sluchu** – zasiahnuté sú obidve uši, obvykle je porucha sluchu na ušiach rozdielna, žiak využíva rozličné sluchové pomôcky na základe odporúčania odborného lekára.

Strata sluchu nemusí byť stála, môže sa v priebehu času meniť (progresívna porucha sluchu), čiže žiak počuje postupne horšie. Situácia môže byť aj taká, že žiak má jednostrannú poruchu sluchu, ale postupne stráca sluch aj na druhom uchu.

Progresívna porucha sluchu neznamená, že sa sluch vždy plynule zhoršuje, niekedy sú zmeny skokovité, ale následne sa situácia ustáli. Strata sluchu je zmyslové postihnutie, ktoré je v súčasnosti neliečiteľné, ale skorým diagnostikovaním, podchytením a kvalitnou špeciálnopedagogickou a logopedickou starostlivosťou je možné jeho dôsledkom do značnej miery predchádzať.

1.1 Vplyv straty sluchu na vzdelávanie a život

Závažným dôsledkom straty sluchu je možné predchádzať. Početnosť a úroveň dôsledkov závisí od mnohých faktorov (napr. stupeň a typ straty sluchu; vek, kedy k poruche sluchu došlo; sluchové pomôcky; špeciálnopedagogická podpora a pod.).

V mnohých situáciách sa dôsledky straty sluchu nemusia vyskytovať, v ďalších sa môžu prejavíť vždy, niektoré sa môžu vyskytnúť len v určitom veku a niektoré len za určitých podmienok (napr. hluk, komunikácia s neznámou osobou, neadekvátne podmienky na komunikáciu, atď.).

Pri stratách sluchu, ktoré nie sú podchytené a kompenzovateľné alebo kompenzované sluchovými pomôckami, identifikujeme šesť oblastí dôsledkov, ktoré môžu ovplyvniť výsledky vzdelávania a začlenenia jednotlivcov do spoločnosti. Ich závažnosť závisí predovšetkým od typu a stupňa poruchy sluchu, no ovplyvňujú ich aj ďalšie faktory, napr. raná starostlivosť, pridružené poruchy.

Ide o tieto dôsledky: jazykové, vzdelávacie, psychologické a emocionálne, sociálne, zdravotné a pracovné. Primárnym dôsledkom straty sluchu je ovplyvnenie jazykovej oblasti, pod ktorou rozumieme osvojovanie si jazyka a reči. Ide o nástroje pre kognitívny rozvoj, vzdelávanie či socializáciu, čiže od jazykových dôsledkov sa odvíjajú všetky ďalšie dôsledky.

Tabuľka 4 Dôsledky nepodchytenej poruchy sluchu

Zdroj: Hovorková, Rzymanová, Tarcsiová, 2018

Jazykové dôsledky – oneskorený celkový vývin reči a jazyka; – slabá slovná zásoba (pasívna aj aktívna); – zamieňanie podobných slov; – nesprávne používanie gramatiky – chybné skloňovanie, časovanie, skladanie slov vo vete; – zmenená výška a sila hlasu; – narušené tempo reči a prízvuk; – neschopnosť zachytiť iróniu; – neschopnosť porozumieť metaforám a frazeologizmom alebo neschopnosť používať metafory a frazeologizmy; – problémy s vnímaním abstraktných pojmov; – ťažkosti s výslovnosťou (málo zrozumiteľná reč).	Psychologické a emocionálne dôsledky – pocity zahanbenia, viny; – negativizmus, hnev, – problémy s koncentráciou, – smútok, depresia; – strach, frustrácia; – nedôverčivosť, podozrievavosť; – nízka sebadôvera; – nadmerná sebakritika; – neistota.
Vzdelávacie (školské) dôsledky – znížený prísun informácií (obmedzená náhodná pozornosť); – narušenie pamäti a schopnosti rýchlo zvládať nové úlohy; – zlyhávajúce v škole, žiakovi je nutné informácie opakovať, nerozumie zadaniu; – problémy so sústredením (pozornosťou); – ťažkosti s porozumením čítaného textu, zadania;	Sociálne dôsledky – nedostatok sociálnych zručností; – vyhýbanie sa sociálnym kontaktom; – narušené vzťahy s rovesníkmi; – problémy v komunikácii s rodinou; – osamelosť; – závislosť na blízkych/komunikačných osobách; – pasivita v skupine;

– problémy s hláskovaním; – ťažkosti vo vyučovacích predmetoch pre slabú slovnú i pojmotvornú zásobu; – zhoršené známky z jednotlivých vyučovacích predmetov; – auditívna únava; – ťažkosti pri práci v skupine; – reakcia súhlasom, aj keď nerozumie.	– znížená schopnosť riešiť konflikty a zapájať sa do neformálnej komunikácie medzi rovesníkmi; – znížená schopnosť zachytiť zvuky z prostredia, a tak rozoznávať nebezpečenstvo (trúbenie auta, poplach, zvonenie električky a pod.) – strata pocitu bezpečia; – problémy s identitou.
Zdravotné dôsledky – zvýšená únava a vyčerpanie; – nervozita, agresia; – bolesti hlavy.	Pracovné dôsledky – obmedzená možnosť pracovného uplatnenia; – neochota pracovať v kolektíve počujúcich ľudí.

Oblasť porozumenia reči a komunikácie

Strata sluchu má vplyv na osvojovanie si jazyka a reči a následne aj na osvojenie si písomnej formy komunikácie, čo sa môže prejavovať aj v zrozumiteľnosti ich reči pre majoritu.

Zrozumiteľnosť reči žiakov s poruchou sluchu pre komunikáciu je zložitú hodnotiť. Pedagóg resp. pedagógovia, ktorí s nimi prichádzajú často do kontaktu im zvyčajne rozumieť lepšie, preto hodnotia aj ich komunikáciu pozitívnejšie ako osoby, ktoré majú s nimi sporadickejší kontakt (iní pedagógovia, ďalší pracovníci školy).

Aj samotní žiaci majú tendenciu hodnotiť svoju komunikačnú kompetenciu kritickejšie, pretože sa porovnávajú s počujúcimi spolužiakmi a reagujú na poznámky, pripomienky a nepríjemné situácie, ktoré sa im prihodili.

Je rozdiel, či komunikácia prebieha len vo dvojici, v menšej skupine, alebo vo väčšom kolektíve (pre rýchle striedanie sa komunikujúcich, skákanie si do reči a pod.).

Porozumenie reči spoludiskutujúcich, aj zrozumiteľnosť reči samotného žiaka s poruchou sluchu ovplyvňuje aj okolitý hluk, ktorý zvyčajne môžeme korigovať len čiastočne (ruch z ulice, komunikácia na chodbe školy, hodiny telesnej výchovy, zvuky vytvárané rozličnými pomôckami, prístrojmi a pod.).

Pre žiaka s poruchou sluchu sa bežná situácia v triede môže javiť odlišne ako u počujúceho rovesníka, pretože sa k nej pridružili zvuky v pozadí, ktoré znemožňujú plnohodnotné využitie jeho sluchových pomôcok, odznenie alebo sústredenie sa na prebiehajúcu komunikáciu.

Zrozumiteľnosť reči žiakov so stratou sluchu závisí aj od týchto faktorov:

- stupeň a typ straty sluchu;
- včasnosť diagnostiky a intervencií;
- využívanie kompenzačných pomôcok, druh sluchovej pomôcky a jej adekvátne nastavenie;
- miera komunikačnej kompetencie žiaka, osvojenie si komunikačných stratégií;
- spolupráca, ohľaduplnosť a trpezlivosť všetkých osôb zúčastnených na komunikácii;
- organizačné podmienky (zasadací poriadok, akustika priestoru, rušivé vplyvy a pod.).

Kvalitnou špeciálnopedagogickou a logopedickou starostlivosťou a adekvátnymi sluchovými pomôckami je v súčasnosti možné dobrú zrozumiteľnosť dosiahnuť aj u žiakov s ťažkou a veľmi ťažkou stratou sluchu. Na horšiu zrozumiteľnosť hovorenej reči si môžu zúčastnení po určitej dobe „zvyknúť“, žiakovi viac rozumejú a myslia si, že sa mu zásadne zlepšila reč. Reálne sa len oni naučili jeho reči lepšie rozumieť alebo sa s ním naučili komunikovať tak, že aj on im lepšie rozumie a preto aj adekvátne reaguje.

Pre zlepšenie porozumenia komunikácie v triede pre žiakov s poruchou sluchu je vhodné využívať zvýšenú mieru vizualizácie, čiže čo najviac pracovať s obrázkovým materiálom, s videonahrávkami s titulkami, využívať grafy, 3D modely, pracovať na interaktívnej tabuli atď. Tento postup je vhodný aj pre žiakov s ľahkou, stredne ťažkou a/alebo jednostrannou poruchou sluchu a pomáha aj ďalším žiakom v triede (napr. žiakom z iného jazykového prostredia).

Vo vyučovacom procese (okrem niektorých výnimiek – napr. hodiny telesnej výchovy) je nutné kontinuálne využívanie sluchových a kompenzačných pomôcok (napr. načúvací prístroj, KI), ale aj pomôcok, ktoré sú k dispozícii pre pedagóga/pedagógov, resp. ostatných žiakov, napr. FM systém (ak takéto pomôcky žiak využíva).

Nedostatočné porozumenie reči spolukomunikujúcich má negatívne dôsledky nielen v oblasti vzdelávania, ale aj v oblasti sociálneho začlenenia žiaka do školských a mimoškolských aktivít a prejavuje sa ako:

- neuspokojivá/nedostatočná komunikácia v triede;
- neistota a neporozumenie pri komunikácii a zvlášť pri vtipoch či ironických výpovediach;

- psychicko-emocionálne dôsledky vyplývajúce z nedostatočnej komunikácie;
- problémy pri vypracovaní domácich úloh;
- zvýšené riziko mobbingu a šikanovania zo strany spolužiakov;
- deficity v poznatkoch z jednotlivých vyučovacích predmetov, ktoré sú zapríčinené sťaženým prístupom k ich obsahu, z čoho následne často vyplýva aj vyčlenenie z kolektívu.

V súvislosti s komunikáciou je dôležité, aké komunikačné formy žiak ovláda a využíva. Najčastejšie pôjde o žiakov, ktorí využívajú hovorený jazyk a písmo, aj keď ich úroveň môže byť veľmi variabilná.

V menšej miere sa na bežných základných školách budú vyskytovať žiaci, ktorí výborne ovládajú posunkový jazyk a aj ho v komunikácii využívajú. Pôjde primárne o žiakov, ktorí majú jedného alebo častejšie obidvoch rodičov s poruchou sluchu a v domácom prostredí využívajú hlavne posunkový jazyk.

Možnosti pre zlepšenie situácie v porozumení reči a v komunikácii žiaka s poruchou sluchu, ktoré sú zároveň nápomocné celému školskému/ triednemu kolektívu:

- snažiť sa zabezpečiť prostredie, ktoré čo najviac uľahčuje komunikáciu (čo najmenej rušivých vplyvov, očný kontakt, sedenie s výhľadom na učiteľa/tlmočníka a spolužiakov, využívanie kompenzačných pomôcok, atď.);
- kontinuálne si overovať porozumenie, resp. nedostatky žiaka pri porozumení a na základe toho prispôbovať ďalšiu komunikáciu;
- ak dôjde k nesprávnemu porozumeniu, situáciu (aj pre počujúcich žiakov) je potrebné vysvetliť;
- podporovať žiakov v komunikácii a vytvárať špecifické podmienky (vizualizácia, počkať na ich odpoveď, počkať na očný kontakt...);
- senzibilizácia spolužiakov, poskytnúť spolužiakom adekvátne postupy komunikácie so žiakom s poruchou sluchu, vysvetliť im dôvody jeho zlyhávania;
- žiacky kolektív viesť k disciplíne pri spoločnej komunikácii (prihlásiť sa, neskákať si do reči, čakať, prísť pred tabuľu, otočiť sa smerom k spolužiakovi s poruchou sluchu, zaviesť „buddy“ systém, hovoriaci predmet atď.);

- ťažkosti pri vypracovávaní domácich úloh konzultovať s ďalšími pedagogickými pracovníkmi (pedagogický asistent, školský špeciálny pedagóg, vychovávateľ) a úzko spolupracovať s rodičmi dieťaťa;
- realizovať spoločné projekty, pri nich brať ohľad na individuálne tempo práce žiaka s poruchou sluchu, vo zvýšenej miere ho motivovať;
- opakovať preberané učiva, v prípade potreby vytvoriť priestor na doučovanie.

Nedostatky vo vedomostiach a zlé hodnotenie nemusia byť len výsledkom nepripravenosti žiaka na vyučovanie, môžu súvisieť s jeho nízkym sebavedomím, pocitmi frustrácie alebo nedorozumeniami, ktoré vznikli v triede (na danej hodine, v danom týždni) alebo s problémami v komunikácii, ktoré sa kontinuálne vyskytujú. Vytvorenie adekvátnych podmienok na komunikáciu zlepšuje celkovú atmosféru v triede a znižuje počet situácií, ktoré môžu byť pre obidve strany frustrujúce.

Oblasť sústredenia sa a pozornosti

Žiaci so stratou sluchu majú oveľa menšiu možnosť získavania náhodných informácií v komunikácii v porovnaní s ich počujúcimi spolužiakmi, čo má za následok potrebu oveľa väčšej koncentrácie a pozornosti. Napriek vysokej úrovni koncentrácie a pozornosti získané informácie nie sú zvyčajne plnohodnotné, žiak ich musí kombinovať s poznatkami a informáciami z iných zdrojov, čo vedie k zvýšenej unaviteľnosti a následne aj stresu.

Táto situácia sa nevyskytuje len počas vyučovacích hodín, ale aj počas prestávok a ďalších školských aktivít (výlety, exkurzie, atď.). Preto ak žiak počas prestávky nekomunikuje, snaží sa byť sám, môže to byť preto, že si potrebuje oddýchnuť a pripraviť sa na ďalšiu hodinu, nie že nechce nadväzovať kontakty. Oveľa náročnejšie na sústredenie sú jazykové hodiny a hodiny, v ktorých prevažnú časť tvorí výklad nového učiva. Striedanie činnosti je jednou z možností, ako sa dá zvýšenej unaviteľnosti čiastočne predchádzať. Čas, počas ktorého sa dokážu žiaci so stratou sluchu koncentrovať, závisí od rozličných faktorov (okrem samotného žiaka, jeho predpokladov, typu a stupňa straty sluchu), napr. aj od:

- poradia a typu vyučovacej hodiny (prvá verzus posledná hodina, jazyková hodina verzus výchova);
- akustických a optických podmienok v triede (napr. hluk v triede, prenikajúci hluk z prostredia, možnosť vidieť na spolužiakov/pedagóga, charakter hodiny);

- počtu žiakov v triede;
- štruktúry vyučovacej hodiny (len výklad nového učiva, striedanie rozličných činností, veľká písomka...).

Na niektoré faktory, ako napríklad typ vyučovacej hodiny, sa berie ohľad už pri zostavovaní rozvrhu hodín. Z tohto dôvodu sa zvyčajne jazykové predmety zaraďujú na začiatok vyučovania, zatiaľ čo výchovné predmety sa presúvajú na koniec vyučovania, keď je sústredenie žiakov nižšie, čo je vhodné aj pre SP žiakov.

Na možnosti sústredenia a zvýšenia pozornosti je potrebné myslieť komplexne a adekvátne ich plánovať už pri príprave na vyučovanie.

Je nevyhnutné využívať vhodné didaktické stratégie, pozorovať žiaka s poruchou sluchu počas vyučovacej hodiny a pri náznakoch znižovania pozornosti realizovať opatrenia (napr. urobiť pauzy, v ktorých žiak nemusí odzerať ani komunikovať, zmeniť spôsob práce, a pod.).

Spôsoby realizácie:

1. pri príprave na vyučovanie:

- na začiatku vyučovacej hodiny poskytnúť komplexnú informáciu o tom, čo sa bude v jej priebehu diať – najlepšie písomne na tabuľu;
- počas vyučovania plánovať pauzy, v ktorých žiak s poruchou sluchu nebude nútený počúvať a ani odzerať, ale realizovať iné činnosti;
- zaradiť do vyučovania rituály, pretože známe, opakované situácie uľahčujú žiakom so SP koncentráciu.

2. využívať adekvátne didaktické stratégie:

- využívať vhodné sluchové a kompenzačné pomôcky;
- pozorovať žiaka s poruchou sluchu a pri náznakoch znižovania pozornosti:
 - urobiť pauzy, v ktorých žiak nemusí odzerať ani počúvať;
 - zmeniť spôsob práce;
 - zapojiť ho primeraným spôsobom do komunikácie ešte predtým, ako úplne stratí koncentráciu;
- redukovať hladinu hluku v triede/priestore, kde sa nachádzame;
- zabezpečiť adekvátne svetelné podmienky.

3. počas samotnej vyučovacej hodiny:

- používať primeranú neverbálnu komunikáciu a zreteľnú rečovú komunikáciu, podľa potreby žiaka aj posunkovú komunikáciu;
- ukázať alebo vysloviť meno žiaka, ktorý v danej chvíli má odpovedať, resp. práve hovorí, aby mal zjednodušenú orientáciu v komunikačnej situácii v triede.

Oblasť sociálneho správania

Sociálne začlenenie žiaka so stratou sluchu do školského/triedneho kolektívu tvorí dôležitú súčasť filozofie spoločného vzdelávania a môže mať vplyv aj na jeho vzdelávacie výsledky. Pri vytváraní resp. zlepšovaní podmienok zohrávajú svoju úlohu všetci zúčastnení – pedagogickí a odborní zamestnanci, žiaci so stratou sluchu a ostatní spolužiaci.

Pedagogickí a odborní zamestnanci:

- by mali pôsobiť ako vzor inkluzívneho prístupu a správnej komunikácie so žiakom s poruchou sluchu pre ostatných účastníkov výchovno-vzdelávacieho procesu;
- ich úlohou je aj senzibilizácia triedneho/školského kolektívu, vytváranie pozitívnej klímy v triede/škole;
- vysvetlenie dôsledkov straty sluchu a upozornenie na niektoré situácie, ktoré sú pre žiaka s poruchou sluchu ťažké, resp. nevládnuteľné;
- analyzovať situácie, v ktorých žiak zlyhal práve z dôvodu straty sluchu, a navrhovať spôsoby ich možného riešenia, resp. predchádzania z pohľadu celého kolektívu;
- snaha o vyhnutie sa popisu žiaka s poruchou sluchu ako niekoho, kto má špecifické postavenie v triede.

Žiak s poruchou sluchu:

- počas školskej dochádzky má časť žiakov s poruchou sluchu problém s vlastnou identitou svojim vzťahom k počujúcim, aj k osobám s poruchou sluchu, preto je niekedy problém, aby sa sám identifikoval, čo môže jeho postavenie v triednom kolektíve ovplyvniť;
- ideálne je, ak dokáže identifikovať, kde cíti, že viac patrí a dokáže to aj zdôvodniť;
- dokáže reagovať na „zvedavé“ otázky spolužiakov (napr. ukáže spolužiakom sluchovú pomôcku, porovná svoj načúvací prístroj s okuliarmi atď.);

- dokáže rozpoznať náročné komunikačné situácie a signalizovať spolužiakom alebo zúčastneným potrebu úpravy podmienok;
- upozorní na nežiaduce zvuky v pozadí, ktoré mu bránia v efektívnom využívaní sluchových pomôcok a v plnohodnotnom prijímaní informácií;
- poskytne presnejšie informácie o tom, čo mu v konkrétnej situácii pomáha alebo naopak čo bráni jeho zapojeniu (napr. nedostatočné osvetlenie, zlé podmienky na odzeranie, príliš vysoká hladina hluku, neprimeraný spôsob komunikácie...).

Ostatní spolužiaci potrebujú dostať:

- veku primerané vysvetlenie úprav, ktoré žiak s poruchou sluchu má, aby nedošlo k pocitom krivdy, závidi pre „výhody“, ktoré sú mu, podľa nich, poskytované;
- primerané zapojenie „buddyho“ alebo spolusediaceho spolužiaka do niektorých komunikačných stratégií (napr. upozorní, že sa končí čas na danú činnosť, že je práve vyvolaný, kto práve reaguje na pedagóga, atď.).

Ďalší zainteresovaní:

- vytváranie príležitosti na stretávanie sa žiakov s poruchou sluchu z rozličných škôl za účelom trávenia voľného času, vytvárania priateľstiev a výmeny skúseností zo školského aj sociálneho prostredia;
- vytváranie príležitosti na stretávanie sa žiakov s poruchou sluchu s dospelými osobami s poruchou sluchu, návšteva ich združení, aktivít atď. s cieľom spoznať možnosti svojho uplatnenia v ďalšom živote, ale aj porozumieť niektorým svojim problémom a vedieť možnosti ich riešenia.

Možnosti podpory pomáhajú žiakovi pri jeho zapojení sa do vyučovania. Hoci je to pre neho mimoriadne náročné, je dôležité, aby sa aj sám podieľal na vytváraní primeraného vzdelávacieho prostredia a na tvorbe vyučovacích stratégií, ktoré sú preňho adekvátne. Vyššie spomenuté požiadavky zvládne len v prípade, že už má vybudovanú primeranú komunikačnú schopnosť, teda určitú úroveň reči, jazyka a aj odzerania. Na druhej strane si dokáže niektoré podmienky vytvárať/upravovať pre seba samého, čím sa zvýši jeho čas koncentrácie a pozornosti a tým aj komunikácie (viď nižšie stratégie).

2 Špecifiká výchovy a vzdelávania žiakov so sluchovým postihnutím

Dôsledky straty sluchu uvedené vyššie sa zásadným spôsobom premietajú aj do špecifik výchovy a vzdelávania žiakov so sluchovým postihnutím. Primárne ide o úroveň komunikácie, pričom z pohľadu vývinu reči môže ísť o obmedzený vývin (nikdy nedosiahne úroveň normy) alebo oneskorený vývin (úroveň normy dosiahne neskôr). Vybudovanie komunikácie je dôležité nielen pre žiaka so sluchovým postihnutím, ale aj pre jeho rodinu. Do úvahy sa musia brať individuálne možnosti a schopnosti žiaka. Pre niekoho bude prvou komunikačnou formou reč, pre iného posunky alebo kombinácia reči a posunku.

Schopnosť komunikovať u týchto žiakov závisí od množstva faktorov, pričom medzi najdôležitejšie patria:

- typ a stupeň straty sluchu;
- používanie sluchovej/kompenzačnej pomôcky;
- úroveň komunikácie v rodine;
- spôsob komunikácie v rodine;
- miera špeciálnopedagogickej starostlivosti a pod.

Väčšina žiakov so sluchovým postihnutím (cca 90 %) sa rodí v počujúcich rodinách, preto hlavným cieľom rodičov je osvojenie hovoreného jazyka, vzdelávanie v bežnej škole a zapojenie do počujúcej spoločnosti. Menšia skupina žiakov (zvyčajne nepočujúce deti nepočujúcich rodičov) si rozvíjajú najprv posunkový jazyk a až potom hovorený jazyk, resp. si ich osvojujú súčasne.

Prostredníctvom posunkov komunikujú podobne ako ich počujúci rovesníci v hovorenom jazyku. Okrem sluchových a kompenzačných pomôcok zohrávajú pri osvojovaní si hovoreného jazyka významnú úlohu aj gestá a posunky, ktoré sú integrálnou súčasťou ranej intervencie i následného rozvíjania komunikačnej schopnosti.

Pre efektívnu edukáciu je nevyhnutné identifikovať, prostredníctvom ktorých **zmyslových analyzátorov** žiak prijíma informácie, čiže aké analyzátory pri osvojení si jazyka a reči uňho sú/boli dominantné.

Podľa toho rozlišujeme tri základné skupiny žiakov:

1. **skupina – auditívny typ:** osvojuje si jazyk/reč a komunikuje prevažne prostredníctvom sluchu;
2. **skupina – kombinovaný typ:** osvojuje si jazyk/reč a komunikuje čiastočne využívaním sluchových vnemov (hovorený jazyk) a čiastočne zrakom prostredníctvom odzerania;
3. **skupina – vizuálny typ:** osvojuje si jazyk/reč a komunikuje prostredníctvom osvojeného posunkového jazyka, takže využíva prevažne zrak.

2.1 Surdopedické metódy

Pri žiakoch so sluchovým postihnutím sa dodržiavajú všeobecné pedagogické metódy a formy; špeciálnopedagogické metódy a formy, ale zároveň aj špeciálne surdopedické metódy. Ide o metódy, ktoré sú primárne viazané na školy pre žiakov so sluchovým postihnutím, ich uplatnenie, resp. uplatnenie niektorých ich prvkov musí byť aj súčasťou vzdelávania v rámci inkluzívneho prístupu.

Orálna metóda

- Cieľom je rozvíjať hovorenú reč prostredníctvom nácviku výslovnosti, artikulácie a sluchového vnímania.
- Dôraz sa kladie na odzeranie, zreteľnú výslovnosť, vizuálne zvýraznenie (mimika a gestá), primerané tempo reči, štruktúrovanie (pauza) reči učiteľa a používanie technických pomôcok (napr. načúvací prístroj, FM systém).

Auditívno-verbálna metóda

- Cieľom je rozvíjať počúvanie a hovorenie pomocou zvyškov sluchu a technických pomôcok.
- Žiak sa učí rozumieť reči primárne počúvaním, bez podpory zrakového vnímania (bez posunkov alebo odzerania).

Totálna komunikácia

- Cieľom je osvojiť si hovorenú reč prostredníctvom využívania kombinácií dostupných foriem komunikácie: hovorená reč, posunkový jazyk, prstové znaky, písomná komunikácia, neverbálna komunikácia, obrázky a pod.

- Totálna komunikácia je realizovaná výsostne individuálne so zámerom maximalizovať porozumenie a vyjadrovanie žiaka.

Bilingválno-bikultúrna metóda

- Cieľom je osvojiť si dva jazyky – národný posunkový a národný hovorený, pričom posunkový jazyk si žiak osvojuje ako prvý jazyk a hovorený jazyk sa zvyčajne učí ako druhý jazyk, ale môže si ich osvojovať aj súčasne.
- Bilingválno-bikultúrna metóda posilňuje identitu nepočujúcich a predpokladá ich život v spoločnosti počujúcich aj spoločnosti nepočujúcich.

Súčasťou viacerých surdopedických metód sú prstové znaky (prstová abeceda a pomocné artikulačné znaky), pričom ich využívanie je bežné nielen vo výchovno-vzdelávacom procese, ale aj v sociálnej komunikácii. Slúžia na vizualizáciu písmen alebo hlások hovoreného jazyka, ich použitie je rozličné, napr. pri nácviku čítania a písania, pri nácviku artikulácie, fixácii hlások a podobne.

2.2 Špeciálne edukačné stratégie

V procese výchovy a vzdelávania žiakov so sluchovým postihnutím je potrebné a vhodné využívať aj špeciálne edukačné stratégie.

2.2.1 Stratégie pre pedagóga

Získanie pozornosti pred hovorením

- Vždy si získať/skontrolovať žiakovu pozornosť, napr. mávaním ruky/rúk, poklepaním žiaka na rameno, opakovaným rozsvietením svetidla.

Očný kontakt a jeho úloha

- Vždy hovoriť smerom k žiakovi, aby mohol odzerať z pier pedagóga.
- Hovoriť pomaly, jasne a zrozumiteľne.
- Počkať, či žiak pochopí, prípadne si zapíše a nehovoriť, pokiaľ píše (nemá očný kontakt).
- Nehovoriť v situácii, keď je pedagóg alebo žiak otočený chrbtom (napr. pri písaní na tabuľu, prechádzaní sa po triede v prípade, ak sa nepoužívajú technické prostriedky, napr. FM systém).

- Zadanie úloh, prezentácia učiva a pomôcok by sa mala realizovať v prednej časti triedy alebo v kruhu, aby mali všetci žiaci, teda aj žiak so SP, rovnakú príležitosť vnímať to, čo sa na vyučovaní deje.
- Vytvoriť si so žiakom komunikačný signál, ktorým dá najavo, že má ťažkosti s porozumením, že nezachytil informáciu alebo si potrebuje overiť správnosť zachytenej informácie (napr. priloženie ruky na ucho, priloženie prsta na nos, zavesenie ruky na prednú časť lavice).
- Využívať neverbálnu komunikáciu (mimika, gestikulácia...).

Artikulácia a tempo reči

- Hovoriť zreteľne, prirodzene (nepreháňať artikuláciu), ani nekričať.
- Používať, najmä pri vysvetľovaní, pomalšie tempo reči, jasnejšie oddeľovať jednotlivé vety, resp. myšlienky.

Jasná a jednoduchá komunikácia

- Používať jednoznačné vety, s ohľadom na cieľ komunikácie preferovať kratšie vety.
- Vyhýbať sa zložitým metaforám, skratkám, cudzím slovám, nárečovým slovám, slangovým slovám, zdrobneninám, nezrozumiteľným frázam, zložitým vetám, nepodstatným podrobnostiam a údajom.
- Vytvoriť si komunikačnú rutinu – učiteľ by mal žiaka dostatočne informovať o tom, čo sa bude v jednotlivých častiach dňa a hodiny realizovať a pri každej novej aktivite zopakovať, čo bude nasledovať.
- Umožniť žiakovi nahrávať si hodiny/prednášky alebo podľa možnosti sprístupniť kópie poznámok pedagóga. Flexibilné dodávanie učebných materiálov prostredníctvom elektronických médií je užitočné zvlášť pre žiakov, ktorí majú problém s prístupom k informáciám bežným spôsobom. Vhodné je aktívne využívanie internetu ako zdroja informácií a tiež multimedialných diskov k vyučovacím predmetom.
- Umožniť dokončenie úloh alebo projektov z konkrétnych textov, napr. z odporúčanej literatúry (nie z veľkého množstva, pretože s tým môže mať žiak s poruchou sluchu ťažkosti).
- Poskytnúť žiakom s poruchou sluchu zoznam kníh alebo webových stránok, ktoré sa týkajú témy, z ktorých dokážu efektívne vypracovať zadanie úlohy alebo projektu.

Vizualizácia obsahu vzdelávania

- Podporovať výchovno-vzdelávací proces obrázkami, schémami, písomnými poznámkami, 3D modelmi, experimentmi, krátkymi filmami, videami s titulkami atď.
- Udržať pozornosť žiaka počas vyučovacej hodiny krátkou písomnou informáciou o jej priebehu.
- Dôležité informácie poskytnúť aj v písomnej forme (napr. zadania, inštrukcie).
- Pre starších žiakov pripraviť vizuálne materiály vopred, aby mali možnosť si ich preštudovať pred hodinou.
- Zhrnúť, zopakovať alebo zapísať kľúčové body z odpovedí alebo komentárov žiakov, ktoré vyplynuli z diskusie v triede.
- Vždy napísať všetky úlohy na tabuľu, vrátane čísel strán učebnice.
- Pri používaní pomôcky, vizuálu, grafiky, názornej pomôcky vytvoriť žiakom možnosť pozrieť sa na ňu, chytiť ju, popísať ju.
- Starším žiakom poskytnúť písomné materiály (poznámky) na doplnenie informácií zo všetkých vyučovacích hodín a laboratórnych cvičení.
- Oznámenia týkajúce sa vyučovacích hodín, aktivít, práce v teréne, exkurzií a podobne poskytovať písomne aj ústne.

Zohľadniť individuálny spôsob komunikácie žiaka

- Zohľadňovať preferované, používané komunikačné formy žiaka, pokiaľ to umožňuje charakter predmetu.
- Nehodnotiť primárne úroveň hovoreného jazyka vo všetkých jeho jazykových rovinách, ale obsah výpovede/odpovede.

Kontrola porozumenia

- Pravidelne pri vyučovaní aj hodnotení overovať žiakovo porozumenie prostredníctvom spätnej väzby, zopakovania úlohy, zrealizovania činnosti, atď. V prípade neporozumenia zopakovať zadania, informácie alebo hľadať iné možnosti na sprostredkovanie informácií.

Zapájanie žiaka

- Aktívne žiaka zapájať do výučby, rešpektovať jeho tempo, formy a úroveň komunikácie.

- Stimulovať žiaka ku komunikácii.
- Povzbudzovať žiaka so SP, aby sa na niektoré informácie pýtal aj svojich spolužiakov a taktiež ich podporovať, aby sa stali „komunikačnými partnermi – informátormi“.
- Podporovať účasť na aktivitách v triede, na telesnej výchove a mimoškolských aktivitách.

2.2.2 Stratégie pre žiaka

Stratégie pre žiaka na zlepšenie pozornosti, koncentrácie a komunikácie:

- nepretržite používať sluchové a kompenzačné pomôcky;
- ak je to možné, vyhýbať sa miestam s vyššou hladinou hluku;
- zabezpečiť si adekvátne svetelné podmienky – a) zapnúť svetlo, b) správne sa postaviť pri svetelných zdrojoch c) stáť/sediť otočený chrbtom k oknu;
- požiadať o zmenu postavenia aj svojich spolužiakov/pedagogických/odborných zamestnancov ak bránia adekvátnym podmienkam viditeľnosti;
- samostatne si vytvárať podmienky pre komunikáciu v triede (dodržať vzdialenosť pri odzeraní, využívať lepšie ucho);
- pýtať sa v prípade neistoty o správnom porozumení;
- pri komunikácii neodbiehať od témy, v prípade nutnosti upozorniť na zmenu témy;
- požadovať opakované poskytnutie informácie (iným spôsobom – napr. písmom, preformulovaním povedaného, ukázaním obrázku, fotografie).

Niektoré z uvádzaných stratégií sú pomôckou aj pre ostatných žiakov. Pedagóg by preto mal na ne upozorňovať, aby sa stali súčasťou bežných komunikačných situácií. Je dobré ich vysvetliť, vyskúšať a ich používanie by nemalo byť pociťované ako neprimeraný tlak.

Predpokladom pre vnímanie prekážok žiaka s poruchou sluchu zo strany jeho spolužiakov v triede je, aby pochopili jeho reálne problémy, v akých situáciách sa vyskytujú a čo to znamená nepočuť, resp. počuť horšie.

Vo vyšších ročníkoch je vhodné, aby tieto situácie vysvetlil žiak samostatne (napr. formou diskusie, riešenia problémových situácií). V nižších ročníkoch to môže byť v spolupráci s rodičom, so školským špeciálnym pedagógom, resp. pedagogickým asistentom (formou hrových aktivít).

Žiak so sluchovým postihnutím môže spolužiakom poskytnúť napr. nasledujúce informácie:

- na ktoré ucho počuje lepšie, na ktoré horšie;
- čo počuje lepšie (aké zvuky, aké tony) a čo horšie, resp. čo vôbec nepočuje;
- čo počuje resp. nepočuje, ak je v triede je zvýšená hladina hluku;
- kde počuje najlepšie a kde horšie/najhoršie (v akej miestnosti, resp. jej časti),
- aké zvuky sú mu príjemné/neprijemné, komu z triedy rozumie lepšie alebo horšie.

Je dobré (zvyčajne u starších žiakov), ak dokážu predchádzajúce informácie aj primerane vysvetliť. Prípadne sa môže úroveň komunikácie so žiakom s poruchou sluchu zistiť aj tak, že žiak opakuje slová, resp. vety, ktoré spolužiaci povedali:

- bez toho, že by mal možnosť odzerať,
- bez toho, že by mal sluchovú/kompenzačnú pomôcku,
- bez toho, že by mal sluchovú pomôcku a možnosť odzerať,
- s tým, že má sluchovú pomôcku a aj možnosť odzerať,
- ak si robí poznámky, resp. ak číta zadanú úlohu.

Je tiež potrebné vedieť, že žiak so sluchovým postihnutím ani s najlepšimi sluchovými/kompenzačnými pomôckami a adekvátnym využívaním všetkých stratégií, nebude mať v kolektíve rovnaké podmienky na sluchové vnímanie, porozumenie a komunikáciu ako jeho spolužiaci. Žiadna z nich totiž v súčasnosti zdravé ucho nenahradí.

2.3 Organizácia výchovy a vzdelávania

Pri organizácii výchovy a vzdelávania žiakov so sluchovým postihnutím je potrebné postupovať individuálne, podľa výsledkov špeciálnopedagogickej a psychologickkej diagnostiky žiakov. Vo všetkých organizačných formách vzdelávania je potrebné vytvárať žiakom so sluchovým postihnutím špecifické podmienky pre ich úspešné vzdelávanie a napĺňanie ich špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb. Ide najmä o tieto podmienky:

- Žiaci so sluchovým postihnutím, ktorí nemôžu splniť požiadavky príslušných vzdelávacích oblastí a štandardov sa vzdelávajú podľa individuálnych vzdelávacích programov, pričom sa prihliada na to, aby žiak splnil minimálne učebné výstupy.

- U žiakov so sluchovým postihnutím je možné voliteľné hodiny využiť aj na intenzívne vzdelávanie v určitej vzdelávacej oblasti v rámci individuálneho vzdelávacieho programu žiaka.
- Na základe odporúčania zariadenia poradenstva a prevencie môže mať žiak so sluchovým postihnutím pedagogického asistenta, ktorý pôsobí v triede, resp. môže mať osobného asistenta,
- V prípade inkluzívneho vzdelávania v bežnej triede základnej školy môže školský špeciálny pedagóg na vyučovacích hodinách podľa potreby pracovať so žiakom/žiakmi so sluchovým postihnutím individuálne alebo v skupinách podľa individuálneho vzdelávacieho programu žiaka/žiakov. Obsah, formy a postup vyučovania konzultuje s príslušným učiteľom.
- U žiakov so sluchovým postihnutím môže špeciálny pedagóg, školský špeciálny pedagóg, logopéd, školský psychológ, prípadne aj iný pedagogický alebo odborný zamestnanec školy/zariadenia poradenstva a prevencie v rámci vyučovania pracovať individuálne s vybranými žiakmi s cieľom systematickej, intenzívnej intervencie, korekcie, terapie alebo reedukácie zameranej na elimináciu dôsledkov zdravotného znevýhodnenia, resp. poruchy.
- U žiakov so sluchovým postihnutím si učiteľ stanovuje dĺžku a štruktúru vyučovacej hodiny flexibilne, zohľadňujúc momentálny psychický stav, správanie a špecifické potreby žiakov, ktoré sú dôsledkom ich straty sluchu.

Pri organizácii výchovy a vzdelávania dodržiavame tieto zásady.

Prispôsobenie vyučovacieho procesu

- Úprava obsahu vzdelávania, zaradenie obsahu vzdelávania, ktorý je zameraný na napĺňanie špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb žiaka.
- Úprava metód a foriem práce – viac vizualizácie, využívanie digitálnych technológií, krátke a jednoduché inštrukcie a pod.
- Možnosť predĺženého času pri vypracovaní úloh alebo testov.
- Poskytovanie učebných materiálov vopred na samostatné preštudovanie.
- Prispôsobenie učiva a štylistiky textu učiva možnostiam a schopnostiam žiaka so SP.

- Rešpektovanie psychického, fyzického a zdravotného stavu žiaka, druhu a stupňa zdravotného znevýhodnenia (ak má vplyv na úroveň a výsledky práce žiaka v príslušnom vyučovacom predmete).

Časová organizácia

- Flexibilita v organizácii dňa – využívanie možnosti zaradiť prestávku na oddych, ak je žiak preťažený.
- Skupinové intervencie – realizované pedagogickým/odborným zamestnancom školy/poradenského zariadenia.

Podpora zo strany pedagogických a odborných zamestnancov

- Pedagogický asistent – podpora pri komunikácii a zapájaní sa do vyučovania.
- Individuálne intervencie – realizované pedagogickým/odborným zamestnancom školy a/alebo poradenského zariadenia.
- Učiteľ ZŠ/surdopéd – zabezpečovanie odbornej podpory a metodického usmernenia.
- Tlmočník/učiteľ posunkového jazyka – zúčastňovanie sa vyučovania, ak je to potrebné (podľa komunikačného profilu žiaka).

Koordinácia tímu

- Školský podporný tím v spolupráci s CPP/ŠCPP.
- Pravidelné porady a konzultácie – spoločné plánovanie a hodnotenie podpory žiaka so sluchovým postihnutím.

Prispôsobenie hodnotenia a klasifikácie špeciálnym výchovno-vzdelávacím potrebám žiaka

- Hodnotenie s dôrazom na proces, pokrok a individuálne možnosti žiaka.
- Nahrádzanie ústnych odpovedí písomnými, ak je hovorený prejav limitovaný resp. uprednostňovanie formy skúšania, ktorá je pre žiaka vhodnejšia.
- Pri písomných odpovediach uskutočňovať hodnotenie obsahu odpovede, nie gramatiky.
- Pri písomných odpovediach preferovanie výberu z možností (test) alebo krátkych slovných odpovedí.
- Možnosť alternatívnych foriem prezentácie vedomostí (napr. projekt, prezentácia, video, výrobok)
- Dostatok času na odpoveď (ústnu aj písomnú).

2.4 Personálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania

Dosiahnutie cieľov výchovy a vzdelávania, používanie špeciálnych metód, foriem a prostriedkov práce v základných školách, v ktorých sa vzdelávajú žiaci so sluchovým postihnutím, sa uskutočňuje v spolupráci so školským podporným tímom a/alebo s jednotlivými zamestnancami školy.

Sú to spravidla:

- učiteľ – špeciálny pedagóg/surdopéd;
- vychovávateľ – špeciálny pedagóg/surdopéd;
- pomocný vychovávateľ;
- logopéd/surdologopéd;
- psychológ;
- sociálny pracovník;
- detská sestra s audiologickým kurzom;
- technik.

Podľa potreby sú súčasťou tímu aj pedagogickí asistenti, prípadne pedagógovia, ktorí ovládajú slovenský posunkový jazyk, tlmočník posunkovej reči a ďalší odborní zamestnanci.

Pedagogický asistent sa podieľa na utváraní podmienok nevyhnutných na prekonávanie najmä jazykových, zdravotných a sociálnych bariér žiaka so sluchovým postihnutím pri zabezpečovaní vzdelávacieho procesu.

Pedagóg, ktorý ovláda slovenský posunkový jazyk používa posunkový jazyk v procese výchovy a vzdelávania spravidla nepočujúcich žiakov samostatne alebo simultánne s hovoreným jazykom. Od pedagóga/tlmočníka ovládajúceho slovenský posunkový jazyk sa vyžaduje dobrá znalosť slovenského posunkového jazyka a slovenského jazyka.

Služby tlmočníka posunkovej reči využívajú nepočujúce alebo nedoslýchavé osoby, ktoré sa dorozumievajú prostredníctvom slovenského posunkového jazyka. V bežných základných školách výchovno-vzdelávaciu činnosť vykonávajú spravidla školský špeciálny pedagóg, pedagogický asistent, podľa potreby aj ďalší odborní zamestnanci a tlmočník posunkovej reči. Dôležitá je spolupráca so zariadeniami poradenstva a prevencie.

2.5 Materiálne, technické a priestorové zabezpečenie výchovy a vzdelávania

Pre žiakov so sluchovým postihnutím je potrebné zabezpečiť aj špeciálne kompenzačné pomôcky a edukačné publikácie, v ktorých je implementovaný slovenský posunkový jazyk a pracovné zošity. Sluchové pomôcky zabezpečuje rodič/zákonný zástupca. Rodič/zákonný zástupca/žiak) je za ne aj zodpovedný. Materiálno a technické zabezpečenie pre žiaka so sluchovým postihnutím

- **Sluchové pomôcky** – (napr. načúvacie prístroje, kochleárne implantáty a ich príslušenstvo) – individuálne podľa potrieb žiaka (zodpovednosť rodičov).
- **FM systém/indukčná slučka** – zlepšenie počutia reči učiteľa bez rušivého hluku (zodpovednosť rodičov a v niektorých prípadoch aj školy).
- **Notebook/tablet s prepisom hovorenej reči** – podpora porozumenia hovoreného slova v reálnom čase.
- **Špeciálne softvéry** – napr. programy na vizualizáciu reči, titulkovanie alebo rozvoj komunikačných schopností.
- **Písacie a vizuálne pomôcky** – obrázkové karty, vizuálne rozvrhy, tabule s piktogramami.
- **Vibračné a svetelné pomôcky** – sú špeciálne technické zariadenia, ktoré nahrádzajú alebo dopĺňajú zvukové signály tak, aby ich žiak vedel vnímať prostredníctvom hmatu alebo zraku. Pomáhajú pri orientácii v triede, komunikácii aj pri učení. Napr. vibračné náramky, svetelná signalizácia zvonenia.
- **Kamera na snímanie učiteľa** – ak sa využíva prepisovanie alebo tlmočenie cez obrazovku.
- **Prístup k tlmočníkovi posunkového jazyka** – na vyučovanie a školské podujatia.
- **Slovníky posunkového jazyka (online slovníky, aplikácie, printové slovníky)** – na pomoc pri učení sa a komunikácii.
- **Mobilná aplikácia** – na reguláciu hlasitosti a úpravu zvukov okolitého prostredia (pri kochleárných implantátoch).
- **Interaktívna tabuľa** – na podporu a zvýšenie názornosti.

Z hľadiska priestorového zabezpečenia /usporiadania priestoru sú dôležité tieto podmienky:

- **Tiché prostredie** – čo najmenej rušivých zvukov (hlučné prístroje, zvuky z chodby a pod.), zatvorené dvere, minimalizovanie hluku a ruchov v triede, ktoré znižujú schopnosť porozumenia.
- **Dobrá akustika triedy** – zníženie hluku a ozveny (koberec, závesy, akustické panely).
- **Svetelné podmienky** – dostatok prirodzeného svetla alebo vhodné umelé osvetlenie tak, aby žiak dobre videl na pery hovoriaceho alebo tlmočníka.
- **Usporiadanie lavíc** – kruh alebo U-tvar, aby žiak videl na tváre spolužiakov a učiteľa.
- **Optimálny zasadací poriadok** – výber miesta v triede (spravidla v predných laviciach) má žiakovi zabezpečiť priamy vizuálny kontakt s učiteľom aj spolužiakmi.
- **Možnosť oddychu** – napr. tichý kútik využívaný počas prestávky, keď je žiak preťažený hlukom.
- **Vhodné oblečenie učiteľa** – lepšie je jednofarebné tmavšie oblečenie.

2.6 Všeobecné odporúčania pre prácu so žiakom

Všeobecné odporúčania pre pedagógov pri práci so žiakom so sluchovým postihnutím:

- Akceptovať žiaka so sluchovým postihnutím, rešpektovať špecifiká jeho osobnosti, byť empatický a trpezlivý.
- Podporovať sebauvedomenie a sebadôveru žiaka, viesť ho k samostatnosti a primeranému sebahodnoteniu.
- Klásť primerané nároky a neoslobodzovať žiaka od činností, ktoré môže zvládnuť.
- Spolupracovať so školským podporným tímom a ďalšími zainteresovanými odborníkmi.
- Aktivovať a motivovať žiaka pomocou individuálne náročných úloh, upravovať učivo primerane jeho možnostiam.
- Dodržiavať zásady pri komunikácii, používať názorný materiál a moderné technológie na sprístupnenie preberaného obsahu vzdelávania.
- V bežných školách vytvárať inkluzívnu atmosféru – spolužiakom vysvetliť, ako môžu komunikovať a spolupracovať. Aktívne pôsobiť tak, aby samotný žiak so sluchovým

postihnutím, jeho spolužiaci, rodičia, aj ostatní pedagógovia adekvátne akceptovali stratu sluchu a jej dôsledky v procese výchovy a vzdelávania.

- Byť dôsledný pri plnení úloh.

Vo výchovno-vzdelávacom procese pedagóg zohľadňuje špecifiká u žiaka so sluchovým postihnutím, ktoré môžu byť prítomné.

Môže ísť napr. o:

- poruchy reči v lexikálno-sémantickej, morfológicko-syntaktickej, foneticko-fonologickej rovine;
- pridružené poruchy reči: dyslália (nesprávna výslovnosť hlások), dysprozódia (poruchy rytmu reči), dysfónia (poruchy hlasu), narušené dýchanie, fufnavosť, poruchy plynulosti reči a i.;
- absenciu, neúplnosť, prípadne skreslenie sluchových predstáv, zhoršenú kvalitu analyticko-syntetickej činnosti, spätnú väzbu s horšou rozlišovacou schopnosťou;
- poruchy pozornosti, zníženú mieru koncentrácie a vytrvalosti pozornosti;
- poruchy krátkodobej a dlhodobej pamäti;
- ťažkosti pri identifikácii, zapamätávaní a reprodukcii objektov;
- ťažkosti pri myšlienkových operáciách (chápanie abstraktných pojmov, zdrobnení, obrazných pomenovaní a vtipov);
- prítomný pocit menejcennosti;
- oneskorenie sociálneho a emocionálneho vývinu;
- nedostatky vo vývine psychomotorických zručností;
- nerovnomerné výkony;
- zvýšenú unaviteľnosť a iné.

Pri výchovno-vzdelávacom procese žiaka so sluchovým postihnutím je potrebné, aby pedagóg sledoval a zohľadňoval prípadné komunikačné obmedzenia žiaka, jeho obmedzený prístup k informáciám, riziko sociálnej izolácie, odlišný jazykový vývin a potrebu individualizovaného prístupu.

Komunikačné obmedzenia

- Sluchové postihnutie žiaka výrazne ovplyvňuje rozvoj reči, porozumenie hovorenému slovu a sociálnu interakciu.
- Potrebná je podpora rôznych foriem komunikácie (posunkový jazyk, odzeranie, vizuálne pomôcky, písomné inštrukcie a pod.).

Znížený prístup žiaka k informáciám

- Žiak nemusí zachytiť všetky informácie a pokyny, čo si vyžaduje dôsledné využívanie vizuálnej podpory a opakovanie.

Riziko sociálnej izolácie

- V dôsledku komunikačných bariér môže mať žiak v bežnej škole ťažkosti s nadväzovaním kontaktov a začlenením do kolektívu.
- Je dôležité podporovať sociálne zručnosti žiaka a vytvárať rešpektujúce prostredie.

Odlišný jazykový vývin

- Jazyk a gramatiku si žiak osvojuje pomalšie a iným spôsobom, čo ovplyvňuje školský výkon vo vyučovacích predmetoch.
- Vyučovanie má byť zamerané na rozvoj porozumenia, slovnej zásoby a vyjadrovacích schopností.

Potreba individualizovaného prístupu

- Výchova a vzdelávanie musia byť prispôsobené druhu a stupňu postihnutia, typu komunikačného systému a individuálnym možnostiam žiaka.
- Súčasťou podpory je spolupráca s odborníkmi, rodičmi a využívanie technických pomôcok (okrem sluchových a kompenzačných pomôcok aj ďalších technických pomôcok – napr. interaktívna tabuľka, titulkovanie, prepis textu, počítač, internet, atď.).

3 Úpravy vo výchove a vzdelávaní žiakov so sluchovým postihnutím

Zo zahraničnej i domácej odbornej praxe a výskumov v oblasti vzdelávania žiakov so sluchovým postihnutím vyplýva, že títo žiaci čelia bariéram najmä v oblastiach, ktoré sú:

- jazykovo mimoriadne náročné (vysoká miera abstrakcie, metafory);
- postavené na symbolických a abstraktných konceptoch bez priamej vizuálnej opory;
- zamerané na formulovanie zložitých logických úvah a verbálnu argumentáciu;
- založené na viackrokových algoritmoch (napr. v matematike alebo chémii) prezentovaných len auditívne;
- vyžadujúce simultánne činnosti, ako je zapisovanie poznámok počas sledovania výkladu (znemožňuje odzercovanie);
- náročné na vnímanie hovorenej reči v akusticky nepriaznivom prostredí;
- zamerané na objavovanie skrytých vzťahov, čítanie medzi riadkami a príčinných súvislostí bez jasného vizuálneho znázornenia.

Praktické „Desatoro“ pre učiteľa do kabinetu:

1. Vizuálny kontakt: Vždy stojte tvárou k žiakovi. Nikdy nehovorte, keď píšete na tabuľu alebo sa pohybujete po triede chrbtom/bokom k žiakovi, ak nepoužívate FM systém.
2. Osvetlenie tváre: Vaša tvár a ústa musia byť dobre prirodzene/umelo osvetlené. Nestojte chrbtom k oknu (kontrast vytvára tieň na tvári, čo znemožňuje odzercovanie).
3. Terminologická príprava: Všetky nové a kľúčové pojmy, dôležité termíny napíšte na tabuľu (prípadne do zdieľaného dokumentu), odovzdajte žiakovi i pedagogickému asistentovi aspoň 1 deň vopred, ešte pred ich samotným vysvetlením.
4. Digitálna prístupnosť: Každé video musí obsahovať titulky. Ak nie sú k dispozícii, žiakovi poskytnite vopred stručný písomný obsah videa alebo zabezpečte tlmočníka.
5. Priorita vizualizácie: Čo je možné znázorniť graficky, schémou, plánom, mapou, modelom, výrobkom alebo obrázkom, to vizualizujte. Obráz je pre žiaka so SP primárnym nositeľom informácie.
6. Kognitívne pauzy: Robte pravidelné prestávky v reči (2 – 3 sekundy) a pauzy na zapísanie. Žiak potrebuje čas na porozumenie a na „prepnutie“ pozornosti medzi odzercovaním, sledovaním tabule a zápisom.

7. Efektívne overovanie porozumenia: Nepoužívajte zatvorené otázky typu „Rozumieš?“. Používajte kontrolné otázky vyžadujúce postup po krokoch: „Čo urobíš ako prvé?“, „Aký je ďalší krok?“.
8. Zdieľané poznámky a „buddy“ systém: Podporujte spoluprácu v triede. Žiak so SP sa má sústrediť na výklad (odzeranie), poznámky mu môže poskytnúť učiteľ, spolužiak/pedagogický asistent („buddy“ systém) alebo ich nájde v zdieľanom súbore. Priradte žiakovi empatického spolužiaka („buddy“), ktorý mu pomôže pri rýchlej orientácii (zmena témy, činnosti...).
9. Priama komunikácia: Komunikujte priamo so žiakom (očný kontakt), nie cez tretiu osobu (pedagogického asistenta alebo tlmočníka).
10. Kontextuálne učenie: Odborný pojem sa stáva súčasťou slovnej zásoby až po viacnásobnom stretnutí v rôznych vizuálnych kontextoch. Ideálne: Obráz – Pojem – Skúsenosť – Posunok = sémantické mapy – vzťahy medzi pojmi, viacvýznamové slová (viac informácií str. 36).

Kľúčové piliere metodiky sú:

- surdopedické metódy: orálna metóda, auditívno-verbálna metóda, totálna komunikácia, bilingválno-bikulturálna metóda;
- komunikačné prístupy: hovorený jazyk, odzeranie, posunkový jazyk, kombinácia hovoreného a posunkového jazyka, písmo, využívanie ďalších manuálnych foriem komunikácie;
- viacmyslové (multisenzorické) učenie: zapájanie zraku, pohybu, hmatu s dôrazom na vizualizáciu;
- systematický rozvoj slovnej zásoby: prepájanie odborných výrazov s ich posunkovým a obrazovým významom, tvorba slovníka;
- alternatívne formy hodnotenia: vizuálne, praktické, prezenčné, projektové a digitálne;
- prístupnosť informácií: multimédia, titulky a jasne štruktúrované postupy;
- podnetné prostredie: správne priestorové usporiadanie a svetelné podmienky v triede;
- spolupráca: pedagogický asistent, tlmočník, rodič a centrum poradenstva a prevencie.

Tabuľka 5 Podpora žiakov so sluchovým postihnutím naprieč vyučovacími predmetmi –
Špecifické úpravy a odporúčania

Zdroj: Vlastné a AI spracovanie textu do tabu

Oblasť	Špecifické úpravy a odporúčania
Priestorové usporiadanie	– Svetlo a odzeranie: Učiteľ stojí na mieste s dobrým čelným osvetlením (nie chrbtom k oknu), aby žiak mohol nerušene odzerať a vnímať mimiku. – Polkruhové sedenie (tvar U): Umožňuje žiakovi vidieť na učiteľa aj na všetkých spolužiakov súčasne – kľúčové pre sledovanie komunikačného procesu, ideálne pri diskusii. – Vizualný trojuholník (učiteľ – tlmočník – žiak): Žiak musí vidieť učiteľa, tlmočníka aj tabuľu v jednom zornom poli bez nutnosti vytáčania hlavy. – Zóna ticha: Minimalizácia akustického smogu (hučanie ventilácie, vibrácie, hluk z chodby, ozvučnice – tlmič zvuku), ktorý znehodnocuje signál z načúvacích prístrojov a kochleárných implantátov. – Fixný bod výkladu: Učiteľ sa počas rozprávania neprechádza po triede a nepíše chrbtom k žiakom, ale inštrukcie podáva vždy z jedného fixného miesta v zornom poli žiaka so SP. – Svetelná signalizácia: Zvukové signály (zvonenie, poplach) sú v triede a na chodbách duplikované svetelným majákom alebo zábleskom. – Tiché zóny v triede: Na individuálne vysvetlenie alebo pozorovanie pokusu zblízka. – Vizualné zrkadlá: Umiestnenie vypuklých zrkadiel v neprehľadných rohoch chodieb a zákrutách budovy na predchádzanie kolíziám – odporúčané. – Vizualné orientačné body v priestore: Použitie piktogramov, 3D mapy objektu, smerových šípok, farebných čiar na podlahe, jasných kontrastov rohov, schodov alebo fotiek na dverách pre lepšiu orientáciu v budove (napr. cesta do jedálne, telocvične) – odporúčané. – Bezpečné zóny (laboratórium/dielňa/telocvičňa): priestory určené na bezpečný pobyt žiakov sú zreteľne oddelené od rizikových zón pomocou farebného značenia. Alebo nadpis: Vizualné označenie rizikových zón. – Vizualné upozornenie pri diskusii alebo pri zmene aktivity: Všetky signály (STOP/POZOR/ŠTART/KONIEC/ĎALEJ...) sú hlavne vizualné (gestá, zástavky, svetlo). – Pozícia pedagogického asistenta: Sedí vedľa žiaka alebo v polkruhu tak, aby neclonil žiakovi vo výhľade na učiteľa. Počas výkladu neruší žiakovo sústredenie sa na učiteľa/tlmočníka.

Oblasť	Špecifické úpravy a odporúčania
Priestorové usporiadanie	– Vizualne nástenky (tzv. kotva – pevný orientačný bod): Trvalé umiestnenie kľúčových pojmov, pravidiel, piktogramov a schém na stenách triedy, nástenke alebo na digitálnom displeji. – Pravidlo ticha (pár sekúnd.): Časová rezerva po položení otázky na vizualne spracovanie informácie a sformulovanie odpovede. – Vizualne diskusné karty: Používanie kartičiek (súhlasím/nesúhlasím/mám otázku/nerozumiem, semafor, ...) na okamžitú spätnú väzbu bez nutnosti prerušenia vizualneho kontaktu. – Posunky a prirodzené gestá: Celá trieda ovláda základné posunky, čo uľahčuje vzájomnú spoluprácu v priestore.
Práca s kompenzačnými pomôckami	– Kontrola funkčnosti NP, procesorov kochleárných implantátov (KI) a kontrola rušivých elektromagnetických zdrojov (reproduktor, rozhlas – šumenie). – Bezdrôtové prenosové systémy (FM/Roger – ak sú na škole): Dôsledné používanie mikrofónu učiteľom. Tieto systémy eliminujú okolitý šum a vzdialenosť, čím prenášajú hlas učiteľa priamo do pomôcky žiaka. – Záložné zdroje: Učiteľ/pedagogický asistent/žiak by mal mať prístup k náhradným batériám alebo nabíjačke, aby sa predišlo tomu, že žiak prestane prijímať zvukový signál počas vyučovania. – Titulky/Prepis reči v reálnom čase (CART): Automatické alebo ručné titulkovanie videa, prezentácie. Ak titulky chýbajú, učiteľ poskytne stručný textový prepis (CART) alebo tlmočníka. – Vizualne časovače: Používanie vizualnych stopiek na signalizáciu konca aktivity. – Tablet ako multifunkčná pomôcka: Slúži na fotenie poznámok z tabule (čím sa znižuje stres z nestíhania zápisu), využívanie slovníkov slovenského posunkového jazyka (ďalej aj SPJ), vizualizáciu pojmov a na utvrdzovanie vedomostí pomocou vzdelávacích aplikácií. – Digitálne a vizualne slovníky: Tvorba vlastného slovníka k odborným témam (Obrázok – Pojem – Využitie/Funkcia/Skúsenosť – Video v posunkovom jazyku) alebo v cudzom jazyku (Obrázok – Anglické slovo – Slovenský preklad – Posunok). – Vibračné a svetelné pomôcky: Využívanie hmatovej spätnej väzby (vibračné náramky, balónky, Orffove nástroje ako bubny či ozvučné drierka) pri hudobných a rytmických aktivitách. Svetelné pomôcky – vizualne upozornia na školské zvonenie, bezpečnosť v budove, v odbornej učebni (dielne, chemické laboratórium..) a pri kontaktnom športe.

Oblasť	Špecifické úpravy a odporúčania
Práca s kompenzačnými pomôckami	– Upravené pracovné listy: Pripravené vopred – zjednodušený jazyk, obrázky, kartičky slov, inštrukcie prostredníctvom piktogramov, grafické schémy, „checklist“ – kontrolný zoznam, atď. – Digitálne učebnice: Prístup k elektronickým učebným materiálom (offline/online), ktoré umožňujú zväčšenie textu, zvýraznenie kľúčových slov a začlenenie vizuálnych prvkov (napr. videa v posunkovom jazyku). – Jazyková podpora: titulky, slovenský posunkový jazyk (SPJ).
Metódy vo vyučovacom procese	– Tempo a kognitívna záťaž: Výklad rozdeľte do krátkych blokov (5 – 7 min.) a pravidelne vkladajte krátke pauzy na kontrolu porozumenia a "vizuálny oddych" (prevencia únavy z odzerania). Pri hovorení jasne označte dôležité informácie (gestom, mimikou, posunkom, ukázaním – zvýraznením na tabuli). Najprv informácia/výklad (žiak odzerá/sleduje), potom pauza a až potom zápis (žiak píše). Žiak nemôže zároveň odzeráť aj písať. – Využitie: totálna komunikácia, multisenzorické učenie (zapájanie rôznych zmyslov), projektové učenie a iné. Priorita vizuálnych inštrukcií: Všetky zadania, postupy a domáce úlohy poskytnite v písomnej alebo vizuálnej forme (zdieľané, vytlačené, na tabuli, nástenke). Žiak nesmie byť nútený súčasne odzeráť a vykonávať aktivitu (najprv inštrukcia, potom práca). – Voľba formy prejavu a multimodálnosť: Pri nových pojmoch ponúknite žiakovi viac spôsobov, ako sa k informácii dostať, aj ako ju vyjadriť. Pojem predstavte cez kombináciu obrázka – slova – posunkú – príkladu z reálneho života, aby mal žiak jasnú vizuálnu aj jazykovú oporu. Žiak si môže zvoliť formu vyjadrenia podľa svojich schopností – písomne, posunkom, kresbou, pantomímou, videom v SPJ alebo vizuálnou prezentáciou. Pri práci využívajte rôzne modalitty: gesto, mimiku, posunok, slovo, obrázok či písmo, prípadne ich kombináciu. Vopred poskytnutá vizuálna podpora: Poskytnutie kľúčovej slovnej zásoby, odborného pojmu alebo osnovy hodiny žiakovi (i tlmočníkovi/pedagogickému asistentovi) vopred (min. 24h), aby sa predišlo jazykovému preťaženiu počas výkladu. A na začiatku hodiny napísané na tabuli. – Vizuálne organizéry a grafické schémy: Využívanie myšlienkových máp, postupových diagramov, časových osí, grafov a infografík (grafický obrázok) namiesto súvislého textu. Kontrastné farby pre gramatiku/matematiku. – Transformácia auditívneho na vizuálne: Grafické znázornenie rytmu, intonácie, dĺžok, ak nie je možné hodnotiť zvukový prejav.

Oblasť	Špecifické úpravy a odporúčania
Metódy vo vyučovacom procese	– Manipulačné učenie: Práca s fyzickými modelmi, experimentovanie, manipulácia s kartičkami slov (skladanie viet, nácvik slovosledu, určovanie poradia) a hmatovými pomôckami. – Objavovanie: Podpora samostatného objavovania vzťahov cez experiment s následným záznamom do vizuálneho protokolu. Základ: premysli si – ukáž – posunkuj – zapíš. – Metóda malých krokov: Rozklad zložitých úloh na jednoduché, vizuálne očíslované podúlohy s jasným začiatkom a koncom. – Práca s kontextom a vizuálnym príbehom: Využívanie komiksov, obrázkových príbehov, prezentácií a krátkych videí na pochopenie časových a príčinných súvislostí. – Moderné technológie a simulácie: Využívanie titulovaných videí, rozšírenej/virtuálnej reality (AR/VR) a interaktívnych simulácií, ktoré vizualizujú inak neviditeľné javy (napr. prúdenie elektriny, bunkové procesy). – Zjednodušené pokyny, diferenciácia úloh a neustále utvrdzovanie: redukcia učiva, cvičení pri zachovaní jadra učiva (podľa individuálnych schopností žiaka). Zjednodušenie gramatickej náročnosti textov, vizuálne zadania, redukcia dlhých súvetí a minimalizácia nadbytočného textu v zadaniach. Inštrukcie sa podávajú – v kľúčových slovách (napr. „kniha – strana 5 – obrázok 2) a sú zapísané i na tabuli. – Zrkadlenie a rekapitulácia: Učiteľ alebo spolužiak/pedagogický asistent stručne zopakuje príspevok tak, aby žiak so SP nestratil kontext. – Úprava auditívnych aktivít: Počúvanie nahrádza čítanie, titulky alebo vizuálny opis. – Postupné skladanie slohového textu: od vety → k dvom vetám → k odstavcu → ku krátkemu textu (metóda malých krokov).
Formy vyučovacieho procesu	– Pravidlo hovoriaceho predmetu – pri diskusii v skupine hovorí vždy len ten, kto drží určený predmet (napr. loptičku). Uľahčuje to odzeranie a sledovanie rečníka/tlmočníka. – Párová práca a „Buddy systém“: Priradenie spolužiaka, ktorý pomáha žiakovi so SP s orientáciou v zmenách aktivity a slúži ako komunikačná kotva v skupine. – Odporúčané formy vzdelávania pri žiakoch so sluchovým postihnutím: názorné a praktické činnosti, individuálne učenie, párová i skupinová práca, projektové vyučovanie, učíme sa navzájom, exkurzie a vyučovanie doplnené vizuálnymi inštrukciami.

Oblasť	Špecifické úpravy a odporúčania
Podpora	– Dodatočný čas a zaradenie "tichých prestávok" na regeneráciu zraku a sústredenia. – Príprava na zmenu: Vizuálna signalizácia aspoň 2 minúty vopred pred koncom aktivity (svetelný signál, časovač), aby sa žiak stihol vnútorne preorientovať.
Multimediálne a technické nástroje	– Titulky a prepisy: Každé video má titulky. Ak chýbajú, učiteľ poskytne stručný písomný obsah, využije tlmočenie prostredníctvom SPJ alebo online nástroje na automatický prepis. – Interaktívne simulácie a interaktívne tabule – nástenky (napr. Padlet, Whiteboard): Nástroje, kde žiak mení parametre (teplota, tlak, sila) a sleduje okamžitú vizuálnu odozvu. To umožňuje pochopiť fyzikálne a chemické zákony bez nutnosti rozsiahleho slovného opisu. Žiak sa zapojí vizuálne na tabuľu – kresbou, obrázkom, krátkym textom, posunkovým videom. – Digitálny záznam a rozpoznávanie textu (OCR): Možnosť odfoťiť (tabletom/mobilom) tabuľu a zadania, aby sa žiak sústredil na vizuálny kanál (odzeranie, sledovanie tlmočníka). Používanie technológie OCR mu umožňuje rýchlo vyhľadať kľúčové pojmy v digitálnom zázname. – Digitálne slovníky SPJ a digitálna aplikácia na vizuálne spracovanie jazyka: Krátke videá posunkov, grafické zobrazenie slovných druhov, farbami odlíšené vetné členy. – Rozšírená realita (augmentovaná) a virtuálna realita (AR/VR): Vizualizácia 3D objektov (molekuly, orgány, technické súčiastky) poskytuje priestorové pochopenie namiesto abstraktného textu. Pre žiaka so SP je to oveľa názornejšie ako 2D nákres v učebnici. – Generovanie obrázkov prostredníctvom AI: Využitie generatívnej umelej inteligencie na okamžité vytvorenie obrazu k abstraktnému pojmu alebo literárnemu opisu, ktorému žiak nerozumie. – Cloudové zdroje a zdieľané poznámky: Využívanie prostredí (napr. Google Classroom, MS Teams, M365), kde žiak nájde všetky materiály, prezentácie a osnovy v digitálnej forme. QR kódy, odkazy na videá – učivo, postup, video, posunkové vysvetlenie – žiak si naskenuje podľa potreby. – Digitálne portfóliá: Fotografie, videá, prezentácie, schematické zápisy, krátke popisy – Vibrotaktilné pomôcky a rezonátory (HUV, rytmika): Rezonančné dosky, vibračné podložky, balón, bubon či ozvučnica (je to dutá časť hudobného nástroja, ktorá rezonuje a zosilňuje zvuk) umožňujú vnímať rytmus cez dotyk, nie sluch.

Oblasť	Špecifické úpravy a odporúčania
Hodnotenie	– Priorita obsahu: Hodnotí sa význam, porozumenie, obsah, komunikačná hodnota a postup. Nehodnotí sa formálna stránka prejavu (výslovnosť, prízvuk, tempo reči) a gramatická čistota (štylistika, koncovky) prejavu. – Overovanie vedomostí, nie úroveň ovládania hovoreného jazyka (okrem jazykov): Sleduje sa porozumenie učivu, nie ovládanie hovorenej reči. Akceptuje sa v písomnej i verbálnej stránke jazyka dysgramatizmus, resp. agramatizmus a chyby v predložkách, slovoslede. Nehodnotíť pravopis či formulácie v textoch; hodnotiť funkčnosť a obsah (správnosť postupu) napr. v projektoch, odpovediach. – Alternatívne hodnotenie a vizuálne testy: Klasické diktáty, testy, písomky a rozsiahle odpovede nahradiť doplnovačkami, priradovaním pojmov k obrázkom, porovnávaním, testami s výberom možností alebo vizuálnymi úlohami (grafy, schémy). – Projektové a praktické hodnotenie: Uprednostnenie tvorby projektov, posterov, prezentácií, praktických ukážok, krátkych videí (aj v SPJ), fotografií postupu prác alebo fyzických výrobkov pred verbálnym opisom. – Demonštrácia výkonu („Ukáž, ako to urobíš“): Overovanie vedomostí cez praktickú činnosť (práca s PC, pokus v laboratóriu, varenie, technika v dielni), kde žiak preukáže pochopenie procesu bez jazykovej bariéry. – Možnosť výberu formy odpovede: Verbálna argumentácia sa nahrádza schémou, obrázkom, modelom, grafom, náčrtom, výrobkom, postupom (napr. nakreslí kolobeh vody), písmom, kresbou, digitálnou formou a SPJ. – Časová dotácia: Predĺženie časového limitu na písomné úlohy a testy, aby mal žiak priestor na pomalšie spracovanie textu a vizuálnych informácií. Hodnotenie procesov, nielen výsledku. Pri úlohách pozostávajúcich z viacerých krokov hodnotiť jednotlivé fázy riešenia: postup, zapojenie a bezpečné prevedenie. – Modifikácie v cudzom jazyku: Hodnotí sa čítanie s porozumením (nie počúvanie). Pri produkcii sa zameriavať na písomný prejav alebo bilingválne video (SPJ + titulky). – Formatívna spätná väzba: Priebežná kontrola porozumenia cez krátke zacielené otázky („Čo nasleduje?“, „Ktorý nástroj použiješ?“), symboly, posunky a diskusné karty (Súhlasím/Nesúhlasím). – Sebahodnotenie a vizuálna reflexia: Využívanie piktogramov (smajlík, semafor) na vyjadrenie žiakovej vlastnej spokojnosti s dosiahnutým výsledkom alebo pochopením učiva.

Oblasť	Špecifické úpravy a odporúčania
Hodnotenie	– Individuálny progresívny prístup: Hodnotiť posun žiaka voči jeho vlastným počiatočným schopnostiam. Vytvoriť žiakovi portfólio. – Vizualna spätná väzba: Stručné písomné komentáre učiteľa k práci žiaka doplniť o vizuálnu symboliku (farebné kódy, značky), ktorá žiakovi okamžite signalizuje úspešnosť.
Spolupráca s pedagogickým asistentom a tlmočníkom	– Príprava pred hodinou – Zdieľanie kľúčových slov: Učiteľ by mal pedagogickému asistentovi/tlmočníkovi poskytnúť zoznam nových odborných termínov aspoň 24 hodín vopred. Ak ide o zložitý pojem (napr. <i>fotosyntéza</i>), tlmočník si potrebuje pripraviť alebo dohodnúť so žiakom konkrétny posunok. – Materiály vopred: Ak učiteľ plánuje čítať text z papiera, mal by ho dať pedagogickému asistentovi/tlmočníkovi vopred. Tlmočenie čítaného textu je bez prípravy náročné a nepresné. – Počas vyučovania – komunikačná etika – Vizualný trojuholník: Tlmočník by mal stáť v tesnej blízkosti učiteľa, aby žiak mohol periférne vnímať reč tela učiteľa, prezentáciu na tabuli aj posunky tlmočníka naraz. – Adresnosť: Učiteľ by sa mal pozeráť a prihovárať priamo žiakovi, nie pedagogickému asistentovi. (Namiesto: „Povedzte mu, nech si otvorí knihu.“ povedzte priamo žiakovi: „Otvor si knihu.“). – Kontrola pochopenia: Učiteľ by mal občas položiť otázku priamo žiakovi so SP, aby overil, či je prenos informácií cez pedagogického asistenta zrozumiteľný. – Pedagogický asistent nie je doučovateľ: Počas výkladu by pedagogický asistent nemal žiakovi šepkať vysvetlivky, pretože žiak stráca vizuálny kontakt s dianím v triede. Pedagogický asistent zasahuje, až keď trieda prejde na samostatnú prácu.
Spolupráca učiteľa	Učiteľ spolupracuje s/so: – školským podporným tímom; – školským špeciálnym pedagógom; – surdopédom (učiteľ pre žiakov so sluchovým postihnutím); – rodičmi (dôležitá spätná väzba o používaní kompenzačných pomôcok); – tlmočníkom posunkového jazyka, školským psychológom, logopédom; – špecializovaným centrom poradenstva (ŠCPP); – triedou.

V prílohe č. 2 až 4 uvádzame kontrolné zoznamy:

- príprava vyučovacej hodiny;
- priebeh vyučovacej hodiny;
- hodnotenie/spätná väzba po vyučovacej hodine.

Pre pedagóga je dôležité spoznať žiaka so sluchovým postihnutím – aký typ straty sluchu má, aká je úroveň a zrozumiteľnosť jeho reči, úroveň slovnej zásoby, kognitívnych procesov a aké sú možnosti a limity sluchových pomôcok, ktoré využíva.

Na základe týchto informácií je možné zvoliť pre žiaka so SP vhodnú vyučovaciu stratégiu uvedenú v tejto metodike. Základom je vhodné priestorové usporiadanie, dôsledná vizualizácia, jasná štruktúra hodiny a prístupné formy komunikácie so žiakom.

Následne je potrebné, podľa jeho individuálnych potrieb, prepojiť zvolené metódy a formy práce s podporným prostredím a so spoluprácou všetkých zúčastnených.

3.1 Vzdelávanie v prípravnom alebo úvodnom ročníku

Žiakom so sluchovým postihnutím, ktorí sa vzdelávajú v prípravnom ročníku základných škôl pre žiakov so zdravotným znevýhodnením alebo úvodnom ročníku základnej školy, sa vytvára priestor cielene rozvíjať ich jazykové a komunikačné schopnosti ešte pred začiatkom povinnej školskej dochádzky:

- Vzhľadom na skutočnosť, že sa nedarí ani po transformácii poradenského systému zabezpečiť pre deti so SP starostlivosť v ranom veku podľa princípu 1–3–6, je predpoklad, že v mnohých prípadoch sa bude zväčšovať rozdiel medzi týmito dvoma vekmi (fyzický vek a sluchový vek) znamená, že žiaci vo veku, keď majú začať povinnú školskú dochádzku, tak budú mať úroveň jazyka oveľa nižšiu ako je požiadavka na výchovno-vzdelávací proces v 1. ročníku. Celú situáciu zhoršuje aj nedostatok logopédov, ktorých žiaci so SP potrebujú každodenne a dlhodobo, bez nich nie je možné u žiakov so SP rozvíjať komunikáciu primárne v hovorenom jazyku.
- Ani povinný posledný ročník v materskej škole nedokáže tieto deficity u žiakov so SP dobehnúť.
- Vzhľadom na niektoré etiologické príčiny straty sluchu je zrejmé, že títo žiaci môžu mať aj ďalšie limity, napr. v jemnej motorike, čo súvisí s oromotorikou, čiže aj s rečou. V prípravnom/úvodnom ročníku je priestor aj na rozvíjanie a podporu týchto oblastí.

Absolvovaním prípravného/úvodného ročníka sa zlepšuje jemná motorika, a tým sa zlepšuje aj komunikácia.

- Diagnostika žiaka so SP, u ktorého je podozrenie aj na ďalšie problémy, nemusí byť počas dochádzky do materskej školy ukončená, prípravný/úvodný ročník je priestor aj na dokončenie týchto diagnostických činností.
- Do základných škôl prichádzajú častejšie aj žiaci so SP, ktorí nie sú z optimálnych sociálnych a ekonomických podmienok, s čím súvisí aj skutočnosť, že nemusia mať vybudovanú ani základnú úroveň komunikácie, dokonca nemusia byť ani kompenzovaní vhodnými sluchovými pomôckami.
- Limity v komunikácii majú za následok aj limity v poznatkoch z bežných životných situácií, s čím súvisia aj limity pre získavanie gramotnosti.
- Deti so SP vo veku 6 rokov, ktoré nedosahujú úroveň v jednej/viaceroch oblastiach potrebných na výchovu a vzdelávanie v 1. ročníku, potrebujú špecifickú podporu (napr. v oblasti rozvíjania komunikácie), ktorú im už príslušná materská škola nedokáže zabezpečiť, preto prípravný/úvodný ročník ako medzistupeň medzi materskou školou a 1. ročníkom základnej školy má možnosť tieto deficity čiastočne alebo úplne odstrániť.
- Na osvojovanie si gramotnosti žiaci so SP potrebujú dlhší časový priestor, v prípravnom/úvodnom ročníku si začínajú rozvíjať gramotnosť (čítanie a písanie).
- Prípravný/úvodný ročník napomáha socializácii žiakov v triede, ale aj v škole a vo všeobecnosti urýchľuje napredovanie komunikácie vo vyšších ročníkoch
- Prípravný/úvodný ročník pomáha vyrovnávať rozdiely medzi žiakmi, má motivačný efekt pre ďalšie vzdelávanie a rozvoj komunikácie a pomáha búrať bariéry medzi svetom počujúcich a nepočujúcich.
- Prípravný/úvodný ročník je pre žiakov so SP základ, ktorý dáva šancu na lepšie zvládnutie ďalšieho vzdelávania.
- Prípravný/úvodný ročník je často medzistupeň pre žiakov so SP, ktorí následne pokračujú vo vzdelávaní v bežných ZŠ, predĺženie predprimárneho vzdelávania v bežných MŠ je pre nich neefektívne z dôvodu potreby špecifickej podpory.

Obsah vzdelávania pre úvodné a prípravné ročníky je uvedený v prílohe Štátneho vzdelávacieho programu pre základné vzdelávanie.

3.2 Návrh úprav vo vzdelávacích oblastiach

V nasledujúcej časti sa zameriavame na úpravy v jednotlivých vzdelávacích oblastiach, ktoré žiakovi so sluchovým postihnutím pomáhajú lepšie porozumieť učivu a aktívne sa zapájať do vyučovania. Uvedené odporúčania, vychádzajúce z dlhodobej praxe, predstavujú možnosti, ako upraviť obsah, metódy a formy práce v jednotlivých vzdelávacích oblastiach, vrátane toho, čo je možné zredukovať alebo v odôvodnených prípadoch vynechať. Vždy majte na pamäti konkrétne schopnosti a potreby vášho žiaka so SP, jeho možnosti zvládnuť učivo pri vhodných formách a metódach práce. Nie vždy bude treba učivo redukovať, často postačí správny spôsob zadania a prispôsobená komunikácia.

3.2.1 Jazyk a komunikácia

Vzdelávacia oblasť Jazyk a komunikácia (slovenský jazyk a literatúra, cudzí jazyk, slovenský posunkový jazyk, komunikačné zručnosti, logopedická intervencia) predstavuje pre žiakov so sluchovým postihnutím kľúčovú oblasť, keďže dôsledky straty sluchu v oblasti jazyka a reči zásadným spôsobom ovplyvňujú ich školský výkon naprieč všetkými predmetmi.

Strata sluchu spôsobuje oneskorenie vo vývine reči, menší rozsah pasívnej aj aktívnej slovnej zásoby, dysgramatizmus, resp. agramatizmus, narušenú výslovnosť, špecifické tempo reči či menšiu zrozumiteľnosť hovoreného prejavu. Znížený prístup k auditívnym informáciám môže zároveň oslabovať pamäť, rýchlosť spracovania jazyka a schopnosť zapamätania.

Tieto dôsledky významne vplývajú na porozumenie textu, slovných úloh, slohových útvarov, vysvetľovanie postupov či na diskusiu v triede. Z uvedeného dôvodu je nevyhnutné pravidelné opakovanie učiva, rozširovanie slovnej zásoby, silná vizuálna podpora, navýšenie časovej dotácie predmetu (odporúčaná +1 až 2 hodiny týždenne) a zaradenie obsahu vzdelávania na rozvoj komunikačnej schopnosti v hovorenom a podľa potreby žiaka aj v posunkovom jazyku. Druhý cudzí jazyk sa spravidla nezaraďuje.

Úprava obsahu

- Poznanie aktuálnej slovnej zásoby žiaka: Učivo sa prispôsobuje reálnym jazykovým možnostiam žiaka, vhodné je začínať od známych slov, viet a komunikačných situácií. Zamerať sa na rozvoj slovnej zásoby a na „čítanie“ s porozumením.
- Jazyk ako bariéra pri osvojovaní učiva: Komplexné jazykové javy (frazologizmy, nárečia, metafory, abstraktné formulácie) sa modifikujú alebo vypúšťajú podľa individuálnych schopností žiaka.
- Namiesto diktátov → kontextové dopĺňovačky: Žiak so SP nedokáže spoľahlivo odzerať všetky hlásky, preto diktáty nahrádza dopĺňovanie gramatických javov v texte alebo prepis doplnený vizuálnou podporou.
- Transformácia učiva do vizuálnej podoby: Nové pojmy, slovné druhy, gramatické javy a literárne prvky sú doplnené schémami, farebnými značkami, kartičkami, obrázkami.
- Učivo cudzieho jazyka: Tempo a rozsah výučby sú závislé od úrovne slovenského jazyka. Modifikuje sa najmä: počúvanie a je potrebné sa zamerať sa na čítanie s porozumením.

Podľa cyklov:

- 1. cyklus (Prepojenie slova a obrazu):** Kládie sa dôraz na rozširovanie aktívnej slovnej zásoby hlavne cez reálne predmety a piktogramy. Vytváranie jednoduchých viet s oporou o vizuálnu schému vety (Kto? – Čo robí? – Čo?).
- 2. cyklus (Gramatika v kontexte):** Prechod k funkčnému využívaniu gramatiky (skloňovanie, časovanie). Učivo sa zjednodušuje, upravuje do vizuálnych tabuliek a schém. Modifikujú/vynechávajú sa náročné frazeologizmy a nahrádzajú sa opisným významom.
- 3. cyklus (Abstrakcia a literatúra):** Analýza literárnych textov s pomocou vizuálnych „scenárov“. V cudzom jazyku sa prioritne rozvíja písomná produkcia a čítanie s porozumením, pričom auditívne požiadavky (počúvanie) sa nahrádzajú prácou s textom (závisí od individuálnych schopností žiaka).

Metódy – vid' tabuľka 5 v úvode (s.36).

Formy – vid' tabuľka 5 v úvode (s.36).

Priestor a priestorové usporiadanie – vid' tabuľka 5 v úvode (s.36).

Práca s kompenzačnými prostriedkami – vid' tabuľka 5 v úvode(s.36).

Hodnotenie – vid' tabuľka 5 v úvode (s.36) + doplnenie o tieto možnosti:

- Alternatívne hodnotenie písomiek: Krátke odpovede – doplňovačky, porovnávanie, priradovanie, výber možností, vizuálne úlohy.
- Tolerancia špecifických chýb: Rešpektovanie agramatizmov vyplývajúcich z povahy sluchového postihnutia (chyby v predložkových väzbách a koncovkách), pokiaľ nie je narušený význam výpovede a chýb, ktoré vyplývajú z interferencie posunkového jazyka do hovoreného jazyka.
- Alternatíva k diktátom: Klasické diktáty sa nahrádzajú cvičeniami (gramatické javy v kontexte) alebo prepisom textu, po ktorom nasledujú úlohy na porozumenie.

Ciele a obsah vyučovacích predmetov zameraných na napĺňanie špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb žiakov so sluchovým postihnutím (slovenský posunkový jazyk, komunikačné zručnosti, logopedická intervencia) sú uvedené v prílohe č. 5.

3.2.2 Matematika a informatika

3.2.2.1 Matematika

Vzhľadom na špecifiká kognitívneho a jazykového vývinu vyplývajúce zo straty sluchu – najmä zníženú úroveň verbálneho porozumenia, obmedzenú slovnú i pojmovú zásobu, nižšiu mieru abstraktného i logického myslenia, oslabenú jazykovú gramotnosť a ťažkosti v porozumení zložitejšiemu textu – je vo vzdelávacej oblasti Matematika a informatika potrebné navýšiť časovú dotáciu o 1 až 2 hodiny týždenne.

Dodatočný čas umožňuje opakovanie, utvrdzovanie, názorné vysvetlenie, individuálne tempo i podporu pri jazykovo náročných úlohách.

Úprava obsahu

Žiak so sluchovým postihnutím môže byť v matematike úspešný, ak je výučba postavená na konceptuálnom porozumení, nie na mechanickom učení. Matematické ťažkosti vyplývajú najmä z jazykových bariér, nie z oslabených matematických schopností.

Aritmetika

- delenie dvoj– a viacciferným číslom;
- delenie so zvyškom v rozšírených kontextoch;
- najmenší spoločný násobok (NSN) a najväčší spoločný deliteľ (NSD) cez rozklad na prvočísla;
- delenie desatinnými číslami;
- matematické operácie so zlomkami;
- zložité aritmetické úlohy s nadbytočnými údajmi.

Algebra

- zložité rovnice a nerovnice;
- rovnice so zlomkami;
- rovnice s neznámou v menovateli;
- operácie s mocninami a algebraické vzorce.

Geometria

- grafické prenášanie, porovnávanie a matematické operácie (súčet, súčin, rozdiel, podiel) uhlov (pomocou kružidla, pravítka);
- súčet, súčin, podiel a rozdiel uhlov algoritmickým postupom v stupňoch a minútach (len v stupňoch);
- geometrický zápis postupu pri konštrukciách;
- zložité (viackrokové) slovné úlohy na výpočet obvodu, obsahu útvarov a objemu a povrchu telies;
- vzájomná poloha kružnice a priamky/kružnice;
- zložité konštrukčné úlohy a konštrukčné úlohy pracujúce s vzájomnými vzťahmi v trojuholníku (ťažnica, stredná prieka).

Ponechať: Základné konštrukcie trojuholníka (pod dohľadom a s vizuálnou oporou).

Slovné úlohy

- náročnejšie slovné úlohy (zložená trojčlenka, pohyb, zmes, spoločná práca);
- úlohy s nadbytočnými alebo chýbajúcimi údajmi;
- úlohy vyžadujúce dlhé textové analýzy.

Ponechať: Slovné úlohy v jednoduchých, jasných, praktických a typických príkladoch.

Funkcie

- odvodzovanie vlastností funkcií;
- formulovanie logických úvah o vzťahoch;
- objasňovanie chýb v postupoch;
- návrh riešiteľských stratégií a diskusie o riešení.

Jednotky

- hmotnosť → ponechať len t – kg – g, ostatné s výraznou pomocou;
- obsah a objem → využívať prevodové tabuľky alebo manipuláciu.

Súmernosť

- presné rysovanie osí súmernosti a stredov;
- symetrické konštrukcie.
 - Ponechať:
 - jednoduché vyhľadávanie súmernosti v obrázkoch a reálnych objektoch;
 - prostredníctvom štvorčekového papiera;
 - prostredníctvom skladania papiera, manipulácie so zrkadlom, modelovania.

Kombinatorika a pravdepodobnosť

- štvorprvkové množiny;
- pokročilé kombinatorické postupy;
- zložité pravdepodobnostné situácie;
- výpočty kombinatoriky/pravdepodobnosti pomocou algoritmov.

Odporúčanie: Ponechať len zážitkovú formu – hry, manipuláciu, reálne experimenty (kocka, karty, mince).

Podľa cyklov:

1. cyklus

Pri osvojovaní matematického učiva v 1. cykle je potrebné zohľadniť vyššiu jazykovú náročnosť textových zadaní a obmedzenú auditívnu skúsenosť žiakov so sluchovým postihnutím.

Z tohto dôvodu sa odporúča upraviť rozsah aj náročnosť učiva nasledovne:

- Prirodzené čísla v obore do 10 000 sa pre žiakov so sluchovým postihnutím spravidla redukovú na obor do 1 000, aby sa umožnilo kvalitné osvojenie základných pojmov a operácií pri nižšej jazykovej záťaži.
- Delenie jednociferným číslom so zvyškom sa vzhľadom na jeho vyššiu abstraktnosť a jazykovú náročnosť (verbálne popisy krokov, interpretácia zvyšku) presúva až do 5. ročníka, teda na začiatok 2. cyklu.
- Úlohy vyžadujúce diskusiu o počte riešení jednoduchých rovníc a nerovníc, vysvetľovanie stratégie riešenia slovných úloh a zdôvodňovanie výsledkov sa u žiakov so sluchovým postihnutím realizujú v obmedzenom rozsahu, pretože vyžadujú rozvinuté jazykové a argumentačné kompetencie, ktoré sa u tejto skupiny žiakov vyvíjajú pomalšie.

2. cyklus

V 2. cykle sa u žiakov so sluchovým postihnutím uplatňujú úpravy najmä v oblastiach, ktoré sú náročné na verbálne porozumenie, logickú argumentáciu a prácu s abstraktným pojmovým aparátom:

- Učivo o uhloch a jednotkách objemu, ktoré v bežnom vzdelávacom programe patrí do 2. cyklu, sa často presúva až do 3. cyklu (6.–7. ročník).
- Delenie desatinných čísel bez zvyšku a deliteľ jednociferné číslo.
- Úlohy, ktoré vyžadujú formulovanie logických úvah, identifikovanie a analýzu chýb v postupe riešenia, návrh stratégií či samostatné riešenie zložitejších úloh, sú pre mnohých žiakov so SP v tomto období značne náročné. Táto oblasť si vyžaduje intenzívnu vizuálnu podporu, štruktúrované vedenie a postupné budovanie matematického jazyka.

3. cyklus

V 3. cykle sa vzdelávanie žiakov so SP zameriava na postupný prechod od konkrétneho uvažovania k abstraktnejším matematickým konceptom a na zdokonaľovanie efektivity pri riešení komplexnejších úloh. Úpravy nadväzujú na úroveň matematickej gramotnosti a pracovné návyky osvojené v predchádzajúcich cykloch.

- Kombinatorika a pravdepodobnosť sa nevyučujú abstraktne, ale najmä hrovou, praktickou a modelovou formou (manipulácia predmetov, farebné kartičky, jednoduché experimenty).
- Riešenie lineárnych rovníc, výrazov a slovných úloh má mať podobu jednoduchých, jasných, praktických a typických/praktických príkladov. Pri výrazoch s mocninami sa preferuje základná úroveň bez nadmernej symbolickej záťaže. Cieľom je pochopenie princípu, nie riešenie matematicky prekombinovaných štruktúr. Pri slovných úlohách sa hodnotí matematický zápis a výsledok, pričom sa eliminuje vplyv štylistických či gramatických nedostatkov v písomnom prejave žiaka.
- V geometrii žiaci často zápasia s rysovaním a geometrickým zápisom postupu, ale dokážu zvládnuť štandardné úlohy na obvod, obsah, objem a povrch pri dostatočnej vizuálnej podpore a jasnej štruktúre príkladov.
- Úlohy vyžadujúce komplexnejšie logické uvažovanie, analýzu chybového postupu, tvorbu riešiteľských stratégií či riešenie náročných aplikačných úloh bývajú pre mnohých žiakov so SP v tomto období značne náročné. Tieto typy úloh si vyžadujú intenzívnu vizuálnu podporu, štruktúrované vedenie krok za krokom a postupné budovanie matematického jazyka.

Metódy

V matematike sa kladie dôraz na uvedené oblasti a zásady:

Názornosť a manipulácia s predmetmi

Dôraz sa kladie na vizuálne učenie a konkrétne činnosti:

- systematické využívanie vizuálnych nástrojov (grafy, animácie, schémy, infografiky, dynamická geometria, modely telies, praktické ukážky, videá...);
- názorná demonštrácia priestorových vzťahov a orientácie v priestore;
- manipulácia s reálnymi modelmi geometrických telies a pomôckami (kocka, hranol, telesá, meracie nástroje);

- využitie interaktívnych tabúl a digitálnych geometrických aplikácií (napr. Geogebra), ktoré podporujú vizuálne spracovanie a uľahčujú pochopenie geometrických vzťahov;
- vizualizácia riešení prostredníctvom postupových schém, diagramov a farebného odlíšenia krokov.

Posilnenie jazykových kompetencií

Matematické učivo je jazykovo náročné, preto je potrebné:

- systematicky rozvíjať matematickú slovnú zásobu (pojmy, operácie, vzťahy);
- prepájať matematické pojmy s posunkovým jazykom a vizuálnymi symbolmi;
- vizualizovať nové koncepty v kombinácii so slovným vyjadrením;
- používať jednoznačné, krátke formulácie zadania;
- poskytovať všetky zadania aj v písomnej forme, bez nadbytočného textu a zložitých viet;
- zapájať pedagogického asistenta pri úlohách, kde je potrebná písomná alebo vizuálna podpora;
- upraviť zadania tak, aby neobsahovali nepotrebný text, ktorý môže prekážať porozumeniu;
- využívať stručné texty, piktogramy, ikony a vizuálne označenia krokov.

Štruktúrovanie zložitých úloh:

- postup riešenia rozdeliť na jednotlivé, zreteľne oddelené kroky;
- ku každému kroku poskytnúť vizuálnu oporu (diagram, šípky, časová os);
- pracovať s farebným označením operácií (napr. modrá – sčítanie, červená – odčítanie);
- ponúkať kontrolné zoznamy (checklisty) krokov riešenia;
- používať myšlienkové mapy, ako sú stromové diagramy, postupnosti a tabuľky.

Rozvíjanie matematického a kritického uvažovania

S prihliadnutím na úroveň matematickej gramotnosti žiaka:

- využívať problémové úlohy s vizuálnou oporou;
- postupne budovať schopnosť analyzovať vzťahy medzi údajmi;
- podporovať tvorbu vlastných schém riešenia;

- utvrdzovanie pomocou matematických hier, rôznych matematických aplikácií;
- pracovať s konkrétnymi príkladmi z reálneho života.

Využívanie textových inštrukcií a interaktívnych nástrojov, ktoré podporujú vizuálne učenie:

- poskytovať všetky zadania textovo aj vizuálne;
- používať interaktívne prostredia (GeoGebra, interaktívna tabuľa, manipulovateľné modely);
- využívať krátke videá s titulkami alebo animáciami;
- podporovať vizuálne učenie prostredníctvom prezentácií, sekvenčných obrázkov a postupových šablón.

Rozvoj priestorových a orientačných bodov

Je potrebné systematicky upevňovať význam pojmov:

- základné priestorové vzťahy: pred – za – medzi, nad – pod, vedľa – oproti, vpravo – vľavo, hore – dole, blízko – ďaleko;
- smer a pohyb: dopredu – dozadu, doprava – doľava, nahor – nadol, hore – dole, dnu – von, smerom k – smerom od, po – cez – popri;
- polohové pojmy: vnútri – vonku, na – pri – nad – pod, uprostred – na okraji, okraj – stred, prvý – prostredný – posledný, horný – dolný – ľavý – pravý;
- geometrické a technické orientačné pojmy: horizontálne – vertikálne – diagonálne, kolmo – rovnobežne – rôznobežne – šikmo, uhol, vrchol, hrana, stena, podstava, rovina – priestor;
- vzťahové a množinové pojmy (dôležité i pre logické myslenie) : rovnaký – iný, väčší – menší – rovnaký, dlhší – kratší, hlbší – plytší, viac – menej – rovnako, o viac – o menej, krát viac – krát menej, o koľko, koľkokrát, starší – mladší, vyšší – nižší, ťažší – ľahší;
- poradie a sekvenčné pojmy: najprv – potom – nakoniec, začiatok – stred – koniec, pred – po – počas, krok 1 – krok 2;
- orientácia v priestore – praktická: sever – juh – východ – západ, vchod – východ – roh – chodba, poschodie – prízemie – pivnica, mapa – plán – trasa, rovný pohyb – cikcakový pohyb, kruhový pohyb, otočenie doľava/doprava, otočenie o 90°/180°, otočenie šikmo;

- pojmy pre matematické úlohy a geometriu: súmerný – os súmernosti, stred – priemer
- polomer, rovinný – priestorový útvar, pozícia bodu v štvorčekovej sieti, susedné a oproti ležiace prvky.

Rozvoj týchto pojmov umožňuje porozumenie zadaniam a matematickým vzťahom.

Rozvoj odhadu a práce s jednotkami

Z dôvodu oslabeného jazykového porozumenia je potrebné:

- precvičovať odhad vzdialenosti, času, veľkosti uhla, hmotnosti;
- posilňovať porozumenie jednotkám dĺžky (mm, cm, dm, m, km), hmotnosti (t, kg, g), a času (sekunda, minúta, hodina) – priradzovanie jednotkám reálne vizuálne a hmatové predmety, napr. mm – hrúbka nechtu, mince, cm – šírka prsta, dm – rozpätie dlane, m – jeden veľký krok;
- riešiť praktické úlohy s analógovými aj digitálnymi hodinami;
- používať modely, číselníky a názorné ukážky.

Formy a ďalšie doplnkové odporúčania:

- zníženie jazykovej záťaže pri slovných úlohách (krátke zadania, zvýraznené kľúčové slová, podčiarknuté údaje);
- alternatívne formy preverovania – doplňovačky, priradzovanie, schémové riešenia namiesto dlhých slovných odpovedí;
- nové pojmy – vysvetliť pojmy ešte pred začiatkom novej témy;
- overovanie porozumenia prostredníctvom jednoduchých otázok alebo ukážky riešenia;
- využitie posunkového jazyka na objasnenie matematických operácií a vzťahov;
- učivo prebrať na úrovni základnej orientácie v danej téme, do hĺbky a k náročnejším témam pristúpiť individuálne podľa schopností konkrétneho žiaka;
- v rámci učiva uprednostňovať sústavné opakovanie a utvrdzovanie kľúčových kompetencií pred snahou o kompletné prebratie obsahu celku na úkor kvality porozumenia;
- nižší rozsah úloh pri zachovaní jadra učiva;
- digitálne poznámky, „checklist“ a vizuálne zhrnutia dostupné dopredu aj spätne;

- kooperatívne učenie so zvoleným komunikačným partnerom v triede, prípadne pedagogickým asistentom žiaka.

Hodnotenie – viď tabuľka 5 v úvode (s. 36) a doplnenie o tieto možnosti:

- Redukcia jazykovej záťaže: Stručné zadania s vyznačenými údajmi, žiadne nadbytočné údaje, úlohy rozkrokovat.
- Tolerancia špecifických prejavov: Nehodnotiť formálne jazykové chyby, ale hodnotiť vecnú správnosť postupu.
- Alternatívne hodnotenie: Preferovať vizuálne a manipulatívne formy – dopĺňanie, priraďovanie, porovnávanie, schémové riešenia, prácu s modelmi, projekty, prezentácie.
- Hodnotiť úlohu: najmä podľa postupu, manipulácie, vizuálnej reprezentácie a pochopenia, nie podľa výsledku.

Tabuľka 6 Odporúčania vo vyučovacom predmete matematika pre žiakov so SP z predchádzajúcich textov

Zdroj: Vlastné a AI spracovanie textu do tabuľky

Téma	Problém	Odporúčaná úprava	Vizuálna podpora
Zlomky	Nejasný koncept časti a celku, zamieňanie pojmov, problém s operáciami.	Zlomkové tyčky, mriežky, vizuálne riešenia, zlomkové operácie cez desatinné čísla.	Pizza modely, grafické mriežky, vizuálny slovník zlomkov.
Percentá	Slabá predstava celku a časti, algoritmus, problém s prechodom percento, zlomok, desatinné číslo.	Percentové mriežky, jednoduché percentá, vzorový postup, zdôrazniť prepojenie, riešiť jednoduché percentá a úlohy z praxe.	Mriežky 10x10, pásiky, kruhy, trojuholníková schéma.
Slovné úlohy	Jazyková náročnosť, slabé čítanie, nepochopenie pojmov.	Skrátiť text, zvýrazniť kľúčové slová, rozčleniť zadanie – postupnosť, schéma 4 polí.	Piktogramy, farebné značky, diagramy, obrázky, časové osi, SPJ.

Téma	Problém	Odporúčaná úprava	Vizuálna podpora
Algebra – rovnice	Abstraktnosť a nepochopenie symbolov.	Balansové modely (rovnováha/váha), vizuálna neznáma, jednoduché a praktické slovné úlohy.	Váhy, symbol
Kombinatorika	Ťažké pochopenie počtu možností, permutácií, kombinácií; abstraktnosť.	Učiť len cez konkrétne manipulácie – triedenie predmetov, vymaľovanie možností, a nie teoreticky, cez vzorce, ale cez hľadanie systému.	Reálne predmety (kartičky, farebné objekty), schémy vetvenia (stromové diagramy), obrázkové kombinácie.
Pravdepodobnosť	Abstraktné myslenie, problém predstaviť si náhodu a výsledky pokusu.	Učiť prakticky (hádzanie kockou, farebné guľičky), používať reálne experimenty namiesto teórie.	Diagramy, farebné koláčové „šance“, fyzické predmety (kocka, guľičky), zápisné lístky.
Štatistika: tabuľky a grafy	Nejasné chápanie pojmov (priemer, rozsah), slabá orientácia v tabuľkách/grafoch.	Reálne dáta, obrázkové tabuľky. Farebné stĺpce a riadky, jednoduché tabuľky, výpočty na reálnych údajoch žiakov (výška, počet krokov).	Grafy: stĺpcové, pruhové, koláčové a iné, aplikácie na štatistiku.
Prevody jednotiek	Problémy s postupnosťou krokov pri premene.	Prevodové tabuľky, jednotná schéma, postupnosť krokov.	Farebné stupnice, šípky, vizuálne obrázky.
Geometria	Slabá priestorová predstavivosť.	Manipulačné modely, definície zjednodušiť, aplikácie.	3D modely, farebné označenia.

3.2.2.2 Informatika

V predmete Informatika je pri žiakoch so SP vhodné uprednostniť praktickú, názornú a vizuálne podporenú výučbu, keďže ich najvýraznejšími ťažkosťami sú jazyková bariéra, abstraktnosť odborných pojmov a zložité verbálne inštrukcie.

Úprava obsahu a metodika

V súlade s odporúčaniami slovenských aj zahraničných metodík sa odporúča v programovaní preferovať vizuálne, blokové a hmatateľné prostredie. Žiaci so SP veľmi dobre zvládajú programovanie, ak je postavené na vizuálnych štruktúrach.

Odporúčané sú:

- blokové programovacie prostredia: napr. Code.org, Scratch;
- robotické a hmatateľné programovanie: napr. Micro:bit, Ozobot, LEGO Education a iné roboty;
- jednoduché vizuálne algoritmy bez nadmernej jazykovej náročnosti.

Redukovať alebo prispôbiť podľa schopností žiaka:

- zložité programovacie konštrukcie (vetvenia, cykly, vnorené cykly, premenné, zložité štruktúry algoritmov);
- abstraktné informatické pojmy, ktoré nie je možné jednoducho vizualizovať;
- programovacie úlohy, ktoré vyžadujú rozsiahle verbálne inštrukcie alebo matematické abstrakcie.

Jazyková podpora v informatike

Odporúča sa:

- systematicky rozvíjať odbornú slovnú zásobu (súbor, priečinok, algoritmus, príkaz, kyberšikana, digitálna bezpečnosť, spam....);
- vizualizovať pojmy pomocou ikon, farieb a príkladov;
- používať posunkový jazyk (SIL) pre základné informatické výrazy;
- využívať AI na úpravu textu, gramatiky;
- podporovať učenie pomocou piktogramov a infografík.

Silný dôraz na praktickú výučbu

Vysoký potenciál informatiky vo vzdelávaní žiakov so sluchovým postihnutím spočíva v možnosti prepájať učenie s vizuálnymi podnetmi, praktickou činnosťou a využívaním digitálnych technológií. Tieto charakteristiky umožňujú efektívnejšie osvojovanie poznatkov a rozvoj digitálnych kompetencií.

Odporúča sa:

- minimalizovať teoretický výklad;
- maximalizovať praktické aktivity, experimenty a modelové situácie;
- učiť princípy informatiky prostredníctvom priamej manipulácie (programovanie robota, tvorba prezentácie, grafického návrhu a pod.).
- Redukovať úlohy, ktoré vyžadujú veľa verbálneho vysvetľovania alebo abstraktné logické postupy.

Digitálne zručnosti – silné stránky žiakov so SP

V praxi sa ukazuje, že žiaci so sluchovým postihnutím veľmi dobre zvládajú:

- Word (tvorba textu s vizuálnou podporou);
- PowerPoint (práca s obrázkami, animáciami);
- Excel v základoch (tabuľky, jednoduché vzorce, graf – stĺpcový, čiarový, kruhový);
- Canva (grafický návrh);
- základy blokového programovania.

Stručné odporúčanie:

- viac vizuálnej podpory (piktogramy, farby, ikonky, animácie);
- jasné a krátke inštrukcie;
- názorné ukážky jednotlivých krokov;
- postupovať od konkrétneho → k abstraktnému;
- vynechať alebo modifikovať zložité algoritmy alebo ich nahradiť praktickými úlohami (programovanie robota, vizuálne bloky);
- rozvíjať informatický pojmový slovník;
- naučiť ich využívať AI na kontrolu gramatiky;
- dbať na digitálnu bezpečnosť a praktické zručnosti.

Hodnotenie – vid' tabuľka 5 v úvode (s. 36) a doplnenie o tieto možnosti:

- Alternatívne hodnotenie: praktické projekty (PowerPoint, Canva, Word), vizuálne blokové programovanie, ukážky práce namiesto verbálneho popisu algoritmov.
- Preferovať vizuálne výstupy: grafika, blokové schémy, ikonky, „storyboardy“ (obrazový scénar/náčrt deja), animácie – žiak lepšie demonštruje pochopenie v obrazovej forme.
- Tolerancia jazykových chýb: Nehodnotiť pravopis či formulácie v textoch; hodnotiť správnosť postupu.
- Posunková a vizuálna podpora: Umožniť žiakovi odpovedať alebo vysvetliť učivo v posunkovom jazyku, prípadne využiť vizuálne znázornenie (schému, náčrt) či krátke video. Tiež vysvetlenie hodnotenia podať žiakovi v SPJ alebo vizuálne.
- Uprednostniť demonštráciu výkonu: Žiak lepšie preukáže vedomosti ukážkou práce na počítači než verbálnym opisom.

Tabuľka 7 Informatika – odporúčania pre žiakov so SP

Zdroj: Vlastné a AI spracovanie textu do tabuľky

Téma	Problém	Odporúčaná úprava	Vizuálna podpora
Blokové programovanie	Jazyková náročnosť príkazov.	Používať blokové prostredia napr. Code.org, skracovať inštrukcie, učiť cez ukážky.	Piktogramy blokov, farebné sekvencie.
Micro:bit, Ozobot, LEGO	Ťažkosti pri prechode k textovému programovaniu.	Začať hmatateľnými robotmi, učiť ak-tak schémami.	Roboty, šípky, diagramy.
Cykly, vetvenie, premenné	Vysoká abstrakcia.	Redukovať rozsah, vysvetľovať cez príbeh a animáciu.	Blokové schémy, obrázky.
Word, PowerPoint, Excel	Terminológia a ikony.	Ukazovať krok po kroku, pracovať s miniprojektmi. Naučiť ich využívať AI na úpravu gramatiky.	Ikony, zvýraznené menu.
Canva	Slabá slovná zásoba.	Použiť vizuálne šablóny a hotové vzory.	Šablóny, farebné palety.
Digitálna bezpečnosť, kyberšikana	Abstraktné pojmy.	Používať krátke príbehy a modelové situácie, tvorba hesla.	Piktogramy, heslo, sociálne siete, riziká.
Slovná zásoba IT	Chýbajúce odborné pojmy.	Budovať pojmy cez obrázky a podporu cez SPJ.	Kartičky pojmov, ikonky, dôležité skratky na nástenke.
Zložité algoritmy	Ťažké na zapamätanie.	Rozložiť na malé kroky, krokové schémy.	Farebné kroky, diagramy.
Abstraktné metódy	Slabé symbolické myslenie.	Postup od konkrétneho k abstraktnému.	Hmatateľné pomôcky, metafora.
Tímová práca	Komunikačné ťažkosti.	Určiť roly, používať písomné inštrukcie.	„Checklisty“, kartičky, piktogramy.

3.2.3 Človek a príroda

Vzdelávacia oblasť Človek a príroda (človek a príroda, prírodoveda, prvouka, fyzika, chémia, biológia) rozvíja u žiakov schopnosť pozorovať, skúmať, testovať hypotézy, argumentovať a prezentovať výsledky. Všetky tieto činnosti prirodzene vyžadujú intenzívnu komunikáciu – medzi žiakom a učiteľom, v skupinách aj v rámci celej triedy. Pre žiakov so SP je preto nevyhnutné upravovať tempo, čas, spôsob komunikácie, vizualizáciu a prácu s odbornými pojmami, aby sa mohli rovnocenne zapojiť do bádania a spolupráce.

Úprava obsahu a špecifické zameranie

Vizuálne predstavenie pojmu: Nový jav vždy začíname *vizuálnym podnetom* – obrázkom, schémou, experimentom, simuláciou.

- Pravidlo: „Najprv vidieť, potom vysvetľovať.“ Nikdy nevysvetľujte jav, kým ho žiak nevidí na obrázku, v experimente, videu. Zavádzanie nových pojmov: Na hodine používame len zopár (5 – 7) základných pojmov. Každý pojem je predstavený cez obraz – posunok – slovo.
- Žiak by mal mať vopred (min. 24. hod.) zoznam kľúčových slov, ktoré sa budú na hodine používať, prípadne doplnený o obrázok alebo o reálne fotografie.
- Viacvýznamovosť: Učiteľ systematicky upozorňuje na rovnaké slovo v rôznych predmetoch – podporí orientáciu a redukuje zmätok. Príklad: „*Jadro*“ v biológii je bunka, vo fyzike atóm, v geografii vnútro Zeme.

Pojmové mapy: Pojmy prepájame do jednoduchých schém (napr. *Koreň* → *Stonka* → *List*, *Teplota* – *Tlak* – *Objem*). Žiak tak vidí vzťahy, nielen definície.

Zjednodušenie textu: Skracujte súvetia, používajte činný rod namiesto trpného. Zjednodušený odborný termín: Odborné pojmy ponechávame, ale vysvetľujeme ich v súvislostiach a vizuálne v spolupráci s tlmočníkom/pedagogickým asistentom pomocou posunkových ekvivalentov.

Odborný slovník: Každý tematický celok by mal mať svoj obrázkový slovník (na papieri alebo digitálny), ktorý žiak spolu s učiteľom priebežne dopĺňa (schéma, vlastný nákres, fotografia, krátka definícia).

Metódy – vid' tabuľka 5 (s. 36) a doplnenie o tieto možnosti:

- **Plán hodiny v bodoch:** Na tabuľu zapíšeme štruktúru vyučovania (napr. 1. *Opakovanie* – 2. *Pokus* – 3. *Nové pojmy* – 4. *Skupinová práca*).
- **Tri zložky pojmu (Obraz– Slovo – Znak):** Pojem „existuje“ pre žiaka so SP až vtedy, keď má vizuálnu, jazykovú aj posunkovú zložku. Ukážte žiakom, ako spolu pojmy súvisia. Napríklad v prírodovede: Koreň → Stonka → List., Fotosyntéza – video, obrázok.
- **Koreň a význam slova:** Pri odborných pojmoch pomáha rozobrať slovo na časti (predpony/prípony), ktoré majú vizuálny význam (foto–, geo–, hydro–).
- **Rozšírená (augmentovaná) realita (AR):** 3D modely napr. bunky, molekuly, geologické vrstvy výrazne uľahčujú pochopenie. Umožňuje žiakom vidieť 3D model (napr. molekulu alebo bunku) priamo na lavici. Pre žiaka s SP je to oveľa názornejšie ako 2D nákres v učebnici.
- **Titulky:** Nezabudnúť na titulky a prepisy, interaktívne simulácie, digitálne záznamníky, AI generovanie obrazov, videí, posunkovú podporu, gestá.

Formy – vid' tabuľka 5 (s. 36) a doplnenie o tieto možnosti:

- Rola vo výskume/skupine: V skupine priradte žiakovi so SP rolu, ktorá využíva jeho silné stránky – napr. dokumentácia pokusu fotografovaním, tvorba digitálnej prezentácie, manipulácia s pomôckami pri pokuse, prezentuje projekt v SPJ alebo nákres schémy.
 - Diskusia pomocou diskusných kariet: Pri diskusii o spoločenských otázkach si žiak môže vybrať kartu „Súhlasím“, „Nesúhlasím“, „Mám otázku“... Pomáha to prekonať komunikačný ostych v skupine.

Priestor a organizácia – vid' tabuľka 5 v úvode (s. 36).

Prispôsobenie odborného slovníka

Pre náročnosť tvorby pojmového aparátu navrhujeme tieto tri techniky:

- Vizuálno-pojmové slovníky: Pre každý prírodovedný predmet odporúčame viesť si „odborný obrázkový denník“ v papierovej alebo digitálnej forme. Žiak si doň nedáva iba definície, ale aj fotografie, obrázky či schémy, prípadne vlastné kresby (napr. kolobeh dusíka).

- Pojmová podpora na lavici: Počas experimentu má žiak na lavici kartičky s pojmami (napr. *reakcia*, *zrazenina*, *teplota*). Keď niečo spozoruje, stačí mu ukázať na správnu kartičku a priradiť ju k javu.
- Porovnávacie tabuľky medzi predmetmi: Vytvorte v triede plagát, kde sa porovnáva rovnaké slovo v rôznych predmetoch.
- Pole (Geografia) vs. Pole (Fyzika – magnetické).
- Koreň (Biológia) vs. Koreň (Slovenský jazyk) vs. Koreň (Matematika).

Hodnotenie – viď tabuľka 5 v úvode (s. 36) a doplnenie o tieto možnosti:

- Dôraz na pochopenie, nie na štylistiku.
- Vizuálne testy.
- Projektové hodnotenie.
- Kontrola porozumenia počas hodiny.

V metodickom „checkliste“ pre prírodovedné predmety je vhodné využívať aj nasledujúce okruhy:

- Slovník do ruky: Žiak má zoznam kľúčových slov (5–7 termínov) aspoň 24 hod. vopred.
- Pojmové mapy: Vzťahy medzi javmi sú vizualizované (napr. Koreň → Stonka → List).
- Etymológia: Žiakovi bolo vysvetlené, z akých vizuálnych koreňov sa skladá nový odborný pojem.
- Kontrola pochopenia: Položil som žiakovi otvorenú otázku typu „Čo urobíš ako prvé?“ namiesto uzavretého „Rozumieš?“.
- Diskusia pomocou diskusných kariet: Pri diskusii mal žiak možnosť vybrať si kartu „Súhlasím“, „Nesúhlasím“, „Mám otázku“.

3.2.4 Človek a spoločnosť

Vzdelávacia oblasť Človek a spoločnosť (človek a spoločnosť, vlastiveda, dejepis, geografia, občianska náuka, náboženská výchova/náboženstvo/etická výchova) rozvíja schopnosť žiakov orientovať sa v spoločenských vzťahoch, historických súvislostiach a kultúrnych javoch. Pre žiakov so SP ide o náročnú oblasť, pretože pracuje s abstraktnými pojmami, časovou následnosťou, príčinnno-následnými vzťahmi a vysokou mierou verbalizácie. Z tohto dôvodu je dôležité vyučovanie maximálne vizualizovať, pracovať s odborným slovníkom a ponúkať diferencované formy komunikácie a hodnotenia.

Úprava obsahu a tvorba odborného slovníka

(obraz – slovo – posunok)

Pre žiakov so SP je zásadné, aby mal každý pojem jasnú vizuálnu a jazykovú oporu. Žiak so sluchovým postihnutím „počúva očami“, preto musí mať pojem ukotvený vizuálne skôr, ako sa o ňom začne hovoriť.

Odporúčané postupy:

- Pojmová karta 3v1: Ku každému novému pojmu (napr. atmosféra, demokracia, bunka) vytvorte kartu: Obrázok/Schéma + Písané slovo + Posunok.
- Vizuálne zobrazenie pojmu:
 - Predtým, než začnete o pojme hovoriť, ukážte ho. Žiak musí mať vizuálny vnem, na ktorý následne „zavesí“ odborný názov. Najskôr ukážeme obrázok, fotografiu, mapu, symbol, situáciu.
 - Potom prichádza názov a výklad.
- Pojmové mapy: Znázorňujte vzťahy medzi pojmami. Napríklad pri téme „Štát“ nakreslite strom, kde korene sú ústava, kmene inštitúcie a listy občania a ich práva/povinnosti.
- Viacvýznamové slová: Systematicky upozorňujte na rovnaké výrazy v rôznych kontextoch (napr. kultúra – umenie/kultúra správania/kultúra organizácie).
- Posunkový jazyk a vizuálno-textové materiály:
 - Pri nových alebo abstraktných spoločenskovedných témach je účinné kombinovať tri formy: vizuál (obrázok/schéma). → krátky text → posunkový jazyk
 - Slovenský posunkový jazyk môže slúžiť ako nástroj na diskutovanie o spoločenských otázkach, rozvíjať argumentáciu a pomáhať žiakom porozumieť abstraktným konceptom.
 - Pravidlo 2 sekúnd: Po ukázaní na text na tabuli urobte krátku pauzu (cca 2 sekundy), aby mal žiak čas presunúť zrak z tabule späť na vašu tvár pre odzeranie.

Metódy a formy práce – vid' tabuľka 5 (s. 36) a maximálne vizualizované učenie:

- **Vizuálne pomôcky:** obrázky, grafy, infografiky, mapy, fotografie miest, historických udalostí, portréty osobností, plagáty, artefakty – vždy s vizuálnou interpretáciou (zvýraznenie kľúčových miest, pojmov).
- **Interaktívne tabule, mapy a digitálne archívy:**
 - potiahni a pušť aktivity (priradovanie historických období, vládcov, geografických názvov, štátnych symbolov);
 - skladačky časových osí, myšlienkové mapy;
 - využívanie geografického informačného systému (GIS) v geografii a digitálnych archívov v dejepise, ktoré umožňujú žiakovi „vidieť“ minulosť.
- **Časové osi:**
 - veľmi odporúčané pre dejepis → vizuálne podporujú orientáciu v následnosti udalostí.
- **Diskusia: s využitím:**
 - slovenského posunkového jazyka;
 - diskusných kariet: súhlasím/nesúhlasím/mám otázku/nerozumiem.

Priestorové usporiadanie a prostredie – vid' tabuľka 5 (s. 36).

Priestor a komunikácia – vid' tabuľka 5 (s. 36).

Kompenzačné pomôcky a multimédia – vid' tabuľka 5 (s. 36) a ďalšie možnosti:

- **Slovníčky/kartičky pojmov:**
 - malý triedny slovník vždy na nástenke;
 - osobný slovníček žiaka s obrázkami a pojмами na lavici.
- **Interaktívne mapy a grafy:**
 - Uľahčujú pochopenie priestorových a spoločenských javov.
- **Digitálne nástroje a aplikácie:**
 - aplikácie na tvorbu komiksov;
 - jednoduché nástroje na tvorbu časových osí;
 - AR/VR pri historických témach (napr. „prehliadka hradu“).

Hodnotenie – viď tabuľka č. 5 v úvode (s.36) a ďalšie možnosti:

- **Portfólio:** Systematické zbieranie vizuálnych projektov, plagátov, obrázkových referátov, krátkych videí v SPJ, prezentácií, komiksov a máp namiesto stresujúcich ústnych odpovedí pred tabuľou, napr. historická udalosť, porovnanie štátnych zriadení, práva dieťaťa.
- **Kritériá:** Hodnotí sa pochopenie súvislostí a schopnosť pracovať s vizuálnymi zdrojmi.
- **Alternatívne formy hodnotenia:** Písomné testy s výberom odpovede, priraďovačky, doplňovačky, označovanie na mape, zoradenie udalostí (eliminácia zložitej syntaxe), tvorba komiksov (napr. postup voľby prezidenta) alebo video prezentácie v SPJ.

3.2.5 Človek a svet práce

Vzdelávacia oblasť Človek a svet práce patrí medzi najmotivačnejšie predmety pre žiakov so sluchovým postihnutím. Je založená na praktickej činnosti, vizuálnej orientácii, skúšaní, tvorbe a manipulácii s reálnymi materiálmi. Práve tu môže žiak prirodzene vyniknúť aj vtedy, keď mu verbálne vyjadrovanie spôsobuje ťažkosti. V tejto oblasti zohrávajú zásadnú úlohu vizuálne inštrukcie, bezpečnosť, jasná komunikácia a diferencované formy hodnotenia.

Transformácia inštrukcií (od obrazu k slovu)

V prostredí dielní alebo kuchyniek je vysoká miera akustického šumu, čo znemožňuje efektívne odznenie.

Vizuálne pracovné postupy

Každý pracovný postup (napr. príprava cesta, zapojenie obvodu, opracovanie dreva) by mal byť spracovaný formou fotopostupu alebo piktogramov. Žiak tak získava autonómiu a nie je závislý na neustálom verbálnom usmerňovaní.

- Bezpečnostné vizualizácie: Bezpečnostné pravidlá (BOZP) musia byť vyjadrené graficky. Farebné označenie zón a nástrojov pomáha rýchlej orientácii. Rizikové zóny a nástroje by mali byť označené ikonami (ostrý nástroj, horúce, elektrina).
- Asistovaná ukážka: Učiteľ najskôr ukáže celý postup, potom ho vykoná žiak pod priamym dohľadom učiteľa/pedagogického asistenta krok za krokom. Ide o asistovaný nácvik nejakej činnosti.

Komunikačná bezpečnosť na praktických hodinách

Pracovné prostredie si vyžaduje špecifický prístup k tlmočeniu a odovzdávaniu pokynov.

- Signálna sústava: V hlučnom prostredí dohodnite so žiakom (a triedou) svetelný signál (napr. zasvietenie/zhasnutie svetla) pre „Pozor, všetci sa na mňa pozrite“.
- Tlmočenie technických pojmov a priestorová orientácia:
 - Tlmočník musí byť v zóne periférneho videnia žiaka, aby nebolo potrebné sledovať striedavo učiteľa a tlmočníka. Ak učiteľ ukazuje, ako pracovať s pílou, žiak nemôže pozerieť na ruky učiteľa a zároveň na tlmočníka.
- Odporúča sa rozdeliť výučbu: Najprv teoretický výklad s tlmočníkom → potom praktická ukážka bez prerušovania rečou.
- Písomné „checklisty“: Namiesto ústneho zadania: „Uprac si stôl, odlož náradie a umy si ruky!“ dajte žiakovi zalaminovaný lístok so zoznamom úloh, ktoré si po splnení odškrtne napr. „upratať náradie → utrieť stôl → umyť ruky“.
- „Buddy“ systém: Žiak dostane spolupracujúceho spolužiaka, ktorý mu vizuálne naznačí okamih, keď treba pozerieť na učiteľa alebo nástroj.
- Bezbariérová viditeľnosť: Odstránenie vysokých strojov alebo prekážok z výhľadu žiaka na učiteľa kvôli odzeraniu.

Rozvoj odborného slovníka v technike

Odborné technické pojmy (napr. priečny rez, paralelný obvod, lupienková píłka) bývajú pre žiaka veľmi abstraktné.

Žiaci so SP potrebujú multisenzorické učenie:

- Hmatové a materiálové učenie: Prepojte pojem s materiálom. Pri slove „textúra“ dajte žiakovi ohmatať rôzne povrchy. Pri slove „napätie“ použite merací prístroj, aby videl zmenu hodnoty.
- Technický slovník: Žiak si vedie zošit alebo digitálny slovník, kde si ku každému nástroju (hoblík, skrutkovač, multimeter) priloží fotku, jeho názov a jeho využitie, prípadne posunok. Pre posunky možno využiť portál SPJ. [\[spi.sk\]](http://spi.sk) Tento slovník slúži ako kompenzačná pomôcka pri testoch. Žiak si vedie digitálne portfólio nástrojov: Fotografia – Názov – Funkcia – Posunok.

- Digitálne technológie: Možnosť využívať digitálne technológie (tablet, fotodokumentácia, videonávody na zaznamenávanie postupu práce). Možnosť využiť aj aplikácie, ktoré napr. simulujúcu elektrické obvody alebo technologické postupy.
- Vizuálna spätná väzba: Jednoduché gestá (palec hore), farebné kartičky, svetelné signály.

Alternatívne formy hodnotenia a prezentácie

V tejto oblasti je dôležitý výsledný produkt a pochopenie procesu, nie verbálny opis.

- Portfólio výrobkov: Žiak nie je skúšaný z teórie z daného predmetu, ale hodnotí sa jeho výrobok, prípadne i fotodokumentácia postupu, ktorý dodržal.
- Videoprezentácia a vizuálne prezentácie: Namiesto ústneho referátu môže žiak vytvoriť, infografiku, krátke video s titulkami alebo vizuálnu prezentáciu (Canva/PowerPoint), napr. montuje obvod, pripravuje jedlo, používa náradie.
- Praktická skúška "Ukáž, ako to robíš": Overenie vedomostí prebieha praktickou formou. Nahradenie teoretických opisov: Namiesto definície pojmu „paralelný obvod“ žiak zakreslí schému alebo zostaví obvod.

Desatoro pre učiteľa techniky/práce

1. Bezpečnosť na prvom mieste vizuálne – nie verbálne: Uistite sa, že žiak vidí všetky výstražné svetlá a značky.
2. Vizuálne ukážky: Najprv ukážka, až potom práca žiaka. Každý nový nástroj najskôr predvedzte, až potom ho dajte žiakovi do ruky.
3. Karty s pokynmi: Majte pripravené kartičky so základnými povelmi (ŠTART, STOP, POMALŠIE, POZOR).
4. Tiché prostredie pre inštrukcie: Ak vysvetľujete teóriu, vypnite stroje v dielni.
5. Práca vo dvojici: Priradte žiakovi empatického spolužiaka („buddy“), ktorý mu pomôže pri rýchlej orientácii v postupe.
6. Obrázkové schémy: V kuchynke alebo pri elektrotechnike používajte výhradne vizualizované schémy.
7. Zjednodušená terminológia: Ak existuje jednoduchšie slovo/symbol pre technický úkon, použite ho (napr. namiesto „vertikálne“ použite šípku smerom hore).
8. Využitie digitálnych technológií: Tablet s aplikáciami na simuláciu obvodov alebo 3D modelovanie pomôže žiakovi pochopiť princíp skôr, než začne reálne pracovať.
9. Vizuálna spätná väzba: Používajte vizuálne gestá (palec hore) pre okamžitú motiváciu počas práce a jednoduchú spätnú väzbu počas práce.
10. Trpezlivosť pri komunikácii: Rešpektujte, že žiak potrebuje viac času na prepnutie pozornosti z manuálnej práce na odzvanie vašich pokynov.

Príklad stručnej prípadovej štúdie: Kuchynka – príprava cesta.

- Bariéra: Učiteľ diktuje recept, v kuchynke hučia mixéry a tečie voda. Žiak so SP nestíha odzerať ingrediencie a stráca sa v poradí krokov.
- Riešenie: Žiak dostane zalaminovanú kartu s obrázkami surovín a číselným poradím úkonov. Učiteľ používa svetelný signál na ohlásenie zmeny činnosti.
- Výsledok: Žiak pracuje samostatne, bez stresu z neporozumenia a dosahuje rovnaký výsledok ako počujúci spolužiaci.

3.2.6 Umenie a kultúra

Vzdelávacia oblasť Umenie a kultúra predstavuje pre žiakov so SP priestor, kde ich znevýhodnenie prestáva byť bariérou a mení sa na výhodu: prirodzene inklinujú k vizuálnemu, hmatovému a pohybovému spôsobu vyjadrenia.

Okrem štandardných vyučovacích predmetov môže byť podľa individuálnych potrieb žiaka so SP súčasťou vzdelávania aj:

- dramatická výchova;
- rytmicko-pohybová výchova.

Ciele a obsah vyučovacích predmetov zameraných na napĺňanie špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb žiakov so sluchovým postihnutím sú uvedené v prílohe č. 5.

Úprava obsahu

- Prechod od sluchového k vizuálno-hmatovému vnímaniu:
 - Hudobné, výtvarné a dramatické pojmy sa žiakovi vysvetľujú vizuálne, graficky, pohybom alebo modelovaním.
 - Pri všetkých umeleckých témach používame obrázky, ukážky diel, gestá, fotografie, videá, ktoré podporujú pochopenie.
- Vizuálny hmatový slovník: Každý odborný pojem (napr. impresionizmus, rytmus, kontrast, emócia, gradácia, javisko) má: obraz/fotografiu – slovo – posunok – krátku definíciu – príklad.
- Multimodálne prepojenie obsahu: Žiak získava informácie viacerými kanálmi: vizuálnym, hmatovým, pohybovým, prípadne zosilneným sluchovým vnímaním (FM systém, vibračné pomôcky).

Metódy

Hudobná výchova: Od tónov k vibráciám

Výskumy potvrdzujú, že žiaci so SP vnímajú hudbu celostne prostredníctvom vibrácií a rytmu.

- Hmatové vnímanie zvuku: Pri hudobných aktivitách umožnite žiakovi držať v rukách balón alebo sa dotýkať ozvučnice (tela) nástroja (napr. dreva či čela klavíra, reproduktora, blany bubna...). Balón aj bubon prenáša vibrácie vzduchu priamo do dlaní, čo žiakovi pomáha fyzicky cítiť a rozlíšiť intenzitu a tempo hudby, rytmu. Vizualizácia rytmu: svetlá, grafické znázornenie, pohyb – rytmus, farebné signály.

- Vizuálna hudba pomocou digitálnych nástrojov: Ak sa dá používajte softvérové vizualizéry zvuku (osciloskopy), ktoré menia zvukové vlny na farebné grafické tvary. Žiak tak „vidí“ výšky tónov a rytmické zmeny.
- Rytmizácia namiesto intonácie: Sústreďte sa na rytmické cvičenia pomocou Orffovho inštrumentára (bubny, paličky, rytmické nástroje). Rytmus je univerzálny komunikačný kód, ktorý žiak so SP dokáže presne reprodukovať a cítiť.
- Hudobný pohyb: Hudba sa učí cez pohybovú odozvu – dupanie, kroky, gestá, ktoré kopírujú rytmus.

Výtvarná výchova: Vizuálna gramotnosť a pojmy

Výtvarné umenie je pre žiaka so SP primárnym „jazykom“.

- Odborný slovník umeleckých smerov: Pri výklade o dejinách umenia (napr. kubizmus, impresionizmus) používajte porovnávacie vizuálne karty: 1) ukážka diela, 2) názov smeru – pojem, 3) typické znaky (napr. geometrické tvary → kubizmus).
- Multisenzorická tvorba: Zapájajte materiály s rôznou textúrou. Žiak so SP má často vysoko rozvinutý hmat, čo sa dá využiť pri modelovaní, koláži či reliéfnej tvorbe.
- Silná vizuálna podpora: Aktivity, ktoré uprednostňujú vizuálne a neverbálne formy umenia: kresba, koláž, maľba, grafika, modelovanie.

Dramatická a rytmicko-pohybová výchova

Táto oblasť rozvíja neverbálnu komunikáciu, ktorá je pre žiakov so SP kľúčová pre sebavedomie v inkluzívnom prostredí.

- Pantomíma a výrazový tanec: Podporujte aktivity zamerané na reč tela, výraz tváre a rozprávanie príbehov, ktoré spájajú posunky, mimiku a pohyb tela. Priestorová orientácia: V rytmicko-pohybovej výchove používajte na signalizáciu zmien v pohybe svetelné efekty (stroboskop pre rýchle tempo, plynulé farebné svetlo pre pomalé tempo).
- Práca s rekvizitou: Rekvizita slúži ako vizuálna opora príbehu, ktorá pomáha žiakovi so SP pochopiť kontext scény bez nutnosti dlhých dialógov.
- Dramatické improvizácie: Dôraz na gestá, pohyb, mimiku, postoj tela.
- Tanečné prvky: So zreteľom na rytmus cez pohybové, nie zvukové podnety.

Sluchová výchova

Ak je súčasťou vzdelávania, učiteľ spolupracuje so surdopédom/školským špeciálnym pedagógom:

- Identifikácia zvukov: Hudobné i nehudobné zvuky. Využívať vibračné zdroje zvukov. Tréning rozlišovania zvukov bežného života (doprava, príroda, domov) s podporou obrázkov.
- Vibračné zdroje zvuku: Hudobné nástroje s rezonanciou – žiak „cíti“ tón.
- Využitie technológií: Práca s FM systémami a načúvacími prístrojmi, ktoré žiakovi umožňujú izolovať dôležitý zvuk od šumu okolia. Využívanie softvérových vizualizérov zvuku, ktoré premieňajú intenzitu a frekvenciu zvuku do farebnej alebo grafickej podoby, aby žiak videl „tvar“ zvuku.

Prístup k textom a kultúrnemu obsahu

Analýza umeleckého diela si vyžaduje špecifickú prácu s textovým materiálom.

- Titulované umelecké dokumenty: Hudobné ukážky a videá o živote umelcov musia mať titulky, ideálne s doplnkovým glosárom umeleckých pojmov.
- Zjednodušené libreto/scenár: Pri návšteve divadelného predstavenia (prípadne špeciálneho predstavenia pre žiakov/ludí so SP) alebo analýze drámy poskytnite žiakovi vopred zjednodušený obsah deja s fotografiami postáv.
- Vizuálne grafy a piktogramy: symboly, piktogramy, fotografie a ilustrácie.
- Dobrý vizuálny kontakt: Žiak má vhodné miesto v triede aj v divadle (miesto na sedenie, osvetlenie).

Formy – vid' tabuľka 5 (s. 36).

Priestorové usporiadanie, prostredie a komunikácia – vid' tabuľka 5 (s. 36) a ďalšie možnosti:

- Vizuálny bod: V dramatickom priestore sa využívajú rekvizity ako vizuálne body, ktoré žiakovi pomáhajú pochopiť kontext scény bez nutnosti dialógov.
- Akustika a vibrácie: Výučba hudby a rytmiky by mala prebiehať v miestnosti s drevenou podlahou (palubovka), ktorá lepšie vedie vibrácie, ktoré žiak cíti cez chodidlá.
- Osvetlenie scény: Učiteľ vždy tvárou k žiakovi, dobré osvetlenie tváre pri výklade. Usporiadanie triedy tak, aby žiak videl mimiku a pohyb všetkých účastníkov. Aj pri

divadle, hre je nevyhnutné osvetliť tváre hercov/spolužiakov tak, aby žiak so SP mohol odzerať emócie a reč aj v prítomí javiska.

Kompenzačné pomôcky – vid' tabuľka v úvode 5 (s. 36).

Spolupráca:

– **s triedou:**

- Spoločný rytmus: Celá trieda tleska alebo dupe do rytmu – žiak so SP cíti vibrácie podlahy a zapája sa do kolektívu.
- Vizualné signály v divadle: Pri nácviku školského predstavenia používajte na nástupy žiaka so SP dohodnuté vizuálne znamenie (napr. pokyn rukou z boku javiska).

Hodnotenie – vid' tabuľka v úvode 5 (s. 36) a ďalšie možnosti

- Hodnotíme najmä proces, tvorivosť, zapojenie a vizuálne vyjadrenie, nie verbálny – zvukový prejav.
- Umelecké portfólio: kresby, fotografie, videá, projekty. Žiak si vedie vizuálny denník (reprodukcie diel + naučené termíny), ktorý slúži na hodnotenie progresu namiesto verbálnej obhajoby.
- Neverbálne prezentácie: pantomíma, pohybová ukážka, vizuálna prezentácia.
- Projektové hodnotenie: dramatizácia, výtvarný projekt, rytmická choreografia.

Praktická ukážka

Aktivita „Farebné rytmy“

- Bariéra: Žiak so SP nedokáže podľa sluchu tleskať rytmus zložitej skladby.
- Riešenie: Učiteľ vizualizuje rytmus pomocou farebných/dĺžkových kartičiek (dlhá karta = dlhá doba, krátka karta = krátka doba). Žiaci tleskajú podľa vizuálnej schémy, pričom žiak so SP drží v lone bubon, aby cítil úder spolužiakov.
- Výsledok: Žiak sa stáva plnohodnotným členom rytmickej skupiny a chápe štruktúru rytmu v hudbe.

Tabuľka 8 Umenie a kultúra – metodické odporúčania a ukážkové aktivity

Oblasť podpory	Metodické odporúčania	Ukážková aktivita
Vizuálne vyjadrenie	Uprednostňovať výtvarné, dramatické a tanečné aktivity s dôrazom na gestá, mimiku a pohyb.	Tichá pantomíma: žiaci si v skupinách pripravia krátku scénu bez slov, len pomocou pohybu a mimiky.
Podpora sluchového vnímania	Pracovať so zvukmi, vibráciami, hmatovými podnetmi; používať hudobné nástroje s výraznými vibráciami.	Vibračné zvukové nástroje: žiak na balóne, bubne alebo reproduktore cíti vibrácie rôznych tónov a rytmov.
Alternatívna výučba hudby	Využívať vizualizáciu rytmu (svetlá, grafy), hmatové pomôcky, pohyb ako nosič hudobného zážitku.	Farebné rytmy: učiteľ zobrazuje rytmus pomocou farebných kartičiek; žiaci tleskajú, krokovo napodobňujú alebo kreslia rytmus.
Dostupnosť textových a vizuálnych zdrojov	Všetky videá doplniť o titulky; v každej téme používať obrázky, piktogramy, grafy, fotografie.	Tichá galéria: žiaci vytvoria vizuálne panelové prezentácie o umelcovi/kultúre a prezentujú ich neverbálne (gestá, ukazovanie, symboly).
Komunikačná podpora	Jasná artikulácia, dobré osvetlenie; pri výklade stáť čelom k žiakovi; používať posunky, piktogramy, vizuálne inštrukcie.	Obrázkový scenár: k úlohe učiteľ vytvorí 4–6 obrázkových krokov, ktoré žiak samostatne sleduje a podľa nich plní úlohu.
Kooperatívne učenie	Párová práca, malé skupiny; jasné pravidlá komunikácie; možnosť využitia tlmočníka/pedagogického asistenta.	Dvojice pri tvorbe: jeden žiak je „umelecký vedúci“ – ukazuje gestami, druhý vykonáva podľa vizuálnych pokynov.
Hodnotenie	Zohľadniť individuálne potreby; hodnotiť vizuálne vyjadrenie, tvorivý proces, zapojenie, nie kvalitu sluchového výkonu.	Portfólio tvorby: žiak si vytvára portfólio obrázkov, fotografií, videí zo svojich aktivít. Učiteľ hodnotí proces, nie zvukové výkony.

Zdroj: Vlastné a AI spracovanie textu do tabuľky

Pridanie do kontrolného zoznamu

Počas hodiny na:

- hudobnej/dramatickej výchove som použil vibračné vnímanie (balón, drevená podlaha), pantomímu, gestá, svetelné signály namiesto zvuku, osvetlenie a akustiku scény, kombináciu rytmus – pohyb – vibrácia.
- výtvarnej výchove som použil: vizuálne karty umeleckých smerov, umelcov a ich diela, videá (s titulkami), vizuálne výtvarné pojmy a ukázal som techniku maľovania (napr. ťah štetcom) bez hovorenia.

Tip: Tlieskanie

- V rámci inkluzívnej klímy v triede naučte spolužiakov namiesto klasického tleskania používať "vizuálny potlesk" (mávanie otvorenými dlaňami nad hlavou). Je to silný inkluzívny prvok, ktorý žiakovi so SP umožňuje okamžite a vizuálne vnímať uznanie a úspech v umeleckej oblasti.

3.2.7 Zdravie a pohyb

Vzdelávacia oblasť Zdravie a pohyb (telesná a športová výchova, zdravotná telesná výchova) je pre žiakov so SP mimoriadne dôležitá. Podporuje ich fyzický rozvoj, zdravé návyky, sebavedomie a sociálne začlenenie. Hry, šport a pohybové aktivity prirodzene redukovávajú komunikačné bariéry – do popredia sa dostáva výkon, spolupráca a reč tela. Mnohí žiaci so SP dosahujú výborné výsledky v individuálnych aj kolektívnych športoch. V tejto oblasti však treba venovať osobitnú pozornosť bezpečnosti sluchových pomôcok, prípadným problémom rovnováhy (potrebná zvýšená opatrnosť a eliminácia niektorých cvikov) a jasnej vizuálnej komunikácii.

Úprava obsahu

V obsahu pohybovej výchovy využívame:

- Vizuálne ukážky techniky cvičenia a pohybových športov (fotografie, sekvencie obrázkov, jednoduché videá).
- Piktogramový tréningový plán: obrázkové znázornenie cvikov, opakovaní, prestávok.
- Vizuálne materiály o zdraví: výživa, prevencia úrazov, zásady bezpečnosti – grafy, farebné tabuľky, symboly.

- Zjednodušené teoretické vstupy: krátke texty, grafický návod – obrázok (piktogram, fotografia, napr. dieťa beží) + kľúčové slovo (jedno slovo, napr. BEŽ).
- Napr. Učiteľ namiesto vety „Deti, teraz sa všetci postavte do radu k bielej čiare a čakajte.“ ukáže kartu, kde je obrázok postáv v rade a povie slovo „ČIARA“.

Metóda

Bezpečnosť a sluchové pomôcky (načúvacie prístroje, kochleárne implantáty)

- Kontaktné športy (futbal, basketbal...) a vodné športy: Odporúča sa pomôcky odložiť (riziko poškodenia elektroniky alebo úrazu hlavy pri náraze).
- Bežné cvičenia: Žiak si môže pomôcky ponechať, ale mali by byť fixované športovou čelenkou, aby nevypadli pri prudkom pohybe alebo potení.

Upozornenie: Učiteľ musí vedieť, že po odložení pomôcky sa žiak stáva úplne nepočujúcim a vizuálny kontakt je jeho jediným spojením s okolím. Tu sú vizuálne gestá a farebné zástavky na okraji bazéna absolútnou nevyhnutnosťou.

Rovnováha a vestibulárne obmedzenia

U časti žiakov so stratou sluchu sa môžu vyskytovať poruchy rovnováhy v dôsledku obmedzení vestibulárneho aparátu.

Preto je potrebná:

- Modifikácia cvikov: Kvôli častým poruchám rovnováhy u žiakov so SP sa modifikujú cviky s vysokým rizikom pádu (vysoká úzka kladina) a tie, ktoré vyžadujú náročnú stabilitu (dlhé rotácie, kotúle vzad, kolotoče).
- Propriocepcia: Zaraďujú sa cvičenia na nízkych širokých balančných podložkách (napr. Bosu podložka, mäkké podložky), kde má žiak pocit bezpečia, ale efektívne trénuje hlboký stabilizačný systém (chôdza po čiare, cvičenie s pomôckami...).
- Vizuálny bod: Naučiť žiaka pri balančných cvičeniach fixovať zrak na jeden pevný bod pred sebou, čo mu pomôže udržať stabilitu.
- Postupné zvyšovanie náročnosti: Najprv pevná opora (chodidlo celé na podložke), až potom znižovanie stability.

Vizuálne riadenie pohybových aktivít

- Vizuálne signály: Namiesto výstrelu alebo pískania používajte mávnutie zástavkou, rozpaženie rúk alebo svetelný signál (napr. blesk na mobile/tablete);
 - farebné signály (kartičky, vlajky) namiesto zvukových povelov,
 - svetelné signály na štart a stop.
- Farebné rozlíšenie (kódovanie): Používajte farebné méty a dresy na jasné rozlíšenie tímov a smerov pohybu. Vizuálna prehľadnosť znižuje kognitívnu záťaž žiaka.
- Taktické tabule: Pred začiatkom kolektívnej hry (napr. basketbal, futbal) nakreslite schému pohybu na magnetickú tabuľu. Žiak musí vopred vedieť, kam sa má po hernom signáli presunúť.
- Ukážková pohybová technika: Stojte čelom k žiakovi so SP, bez protisvetla, jasné gestá + krátke vizuálne pokyny.

Komunikácia v tíme

- Zrkadlenie: Predvedenie cviku učiteľom musí byť plynulé, pomalé a z miesta, kde naňho žiak dobre vidí (nestať v protisvetle).
- „Buddy“ systém: Priradte žiakovi so SP počujúceho partnera, ktorý mu diskretným dotykom na rameno signalizuje zmenu aktivity alebo prerušenie hry učiteľom.
- Základné športové posunky: Naučte celú triedu 5 základných posunkov: *BEŽ*, *STOJ*, *FAUL*, *KOŠ/GÓL*, *KONIEC*. Zvýši to dynamiku hry a inklúziu.
- Upevnenie tímovej komunikácie: Hra je dynamickejšia a bezpečnejšia, ak všetci používajú rovnaké vizuálne signály.

Vizuálne materiály pri výučbe o zdraví a životnom štýle

- Interaktívne infografiky: Namiesto teórie o zdravej strave použite „Vizuálny tanier“, kde žiak priradzuje modely potravín do správnych sektorov.
- Plány cvičenia: Žiak si vytvára vlastný tréningový plán pomocou fotografií cvikov (vlastné fotky v pohybe), čo mu pomáha zapamätať si správnu techniku.
- Video-analýza: Natočte žiaka pri vykonávaní cviku a následne mu na videu ukážte (vizuálna spätná väzba), čo robí správne a kde treba pohyb korigovať.
- Jednoduché komiksy alebo sekvencie obrázkov na vysvetlenie zásad zdravia, prevenciu úrazov, zásady prvej pomoci.

Formy – vid' tabuľka 5 v úvode (s. 36) a ďalšie možnosti:

- Úlohy prispôsobené úrovni rovnováhy a fyzickým možnostiam žiaka.
- Pozvoľné zvyšovanie náročnosti.
- Možnosť vysvetliť úlohu cez obrázok, piktogram, video alebo demonštráciu.
- Žiak môže odpovedať ukázaním, nie slovne.
- Práca vo dvojiciach alebo malých skupinách.

Priestor a organizácia – vid' tabuľka 5 v úvode (s. 36) a ďalšie možnosti:

- Priestor bez prekážok, farebne označené zóny.
- Pri hrách jasné vizuálne stanovišťa (štarty, ciele, hranice ihriska).

Kompenzačné pomôcky a technológie – vid' tabuľka 5 v úvode (s. 36) a ďalšie možnosti:

- Športová čelenka na fixáciu načúvacích prístrojov/implantátov.
- Farebné kartičky a vlajky.
- Obrázkové tréningové postupy.
- Videá + vizuálne spätné väzby.
- Magnetické taktické tabule.

Hodnotenie – vid' tabuľka 5 v úvode (s. 36) a ďalšie možnosti:

- Nehodnoťte sluchový výkon, ale funkčné prevedenie.
- Individuálny progres: Hodnoťte zlepšenie žiaka voči jeho vlastným počiatočným schopnostiam, nie v porovnaní s tabuľkovými normami (najmä pri koordinačných schopnostiach).
- Technika prevedenia: Oceňte správne vizuálne pochopenie, bezpečné vykonanie a napodobnenie pohybu.
- Teoretické vedomosti: Využívajte testy s obrázkami (napr. „Ktorý obrázok znázorňuje správne ošetrenie rany?“), priradovacie testy namiesto dlhých písomných odpovedí.
- Snahu a aktivitu: Oceňte snahu v hre a aj v samostatných úlohách.
- Video-analýza: Využívajte krátke videozáznamy pohybu žiaka ako formy okamžitej vizuálnej spätnej väzby pre korekciu techniky.

Tabuľka 9 Zdravie a pohyb – metodické odporúčania a ukážkové aktivity

Zdroj: Vlastné a AI spracovanie textu do tabuľky

Oblasť podpory	Metodické odporúčania	Ukážková aktivita
Bezpečnosť pri pohybových aktivitách.	Zvážiť vhodnosť používania – zafixovania/odloženia sluchových pomôcok pri športe (riziko poškodenia, úrazu).	Bezpečnostná dohoda: učiteľ a žiak si spoločne prejdú situácie, v ktorých je vhodné odložiť sluchové pomôcky (kontaktný šport, voda).
Podpora rovnováhy a orientácie.	Pri cvičeniach zameraných na rovnováhu voliť bezpečné prostredie, pridávať oporné body a vyhýbať sa rizikovým cvikom.	Stanovištia stability: chôdza: po čiare, po lavičke s oporou, naboso so zaistením; žiak má možnosť držať sa madla.
Vizuálne riadenie hodiny.	Používať vizuálne inštrukcie, gestá, ukážky cvikov, tabuľu s postupnosťou úloh.	Obrazová rozcvička: učiteľ ukáže 5 obrázkov cvikov a žiak ich vykoná v uvedenom poradí bez potreby zvukových inštrukcií.
Jasné vizuálne/svetelné signály pri hodnotení a riadení hry.	Používať gestá pre štart/stop, farebné kartičky, vlajky, prípadne svetelné signály namiesto zvukových signálov (pískanie).	Tichý šport: v kontaktných hrách (napr. vybíjaná, futbal, štafetové behy) sa zvukové signály nahrádzajú farebnými kartičkami (červená STOP, zelená ŠTART...) alebo svetelným signálom.

Praktická ukážka adaptácie: Futbalový tréning

- Bariéra: Žiak nepočuje píšťalku pri prerušení hry a naráža do spolužiakov, ktorí prestali hrať.
- Riešenie: Učiteľ namiesto píšťalky prudko rozpaží ruky s farebnou zástavkou. Spolužiak (buddy) v momente prerušenia jemne klepne žiaka po ramene. Taktika hry je nakreslená na prenosnej tabuli.
- Výsledok: Žiak reaguje v rovnakom čase ako ostatní, zvyšuje sa jeho orientácia na ihrisku a pocit istoty v tíme.

Do kontrolného zoznamu doplniť:

Pred hodinou som: pripravil farebné méty, taktické schémy, obrázkový plán tréningu, zhodnotil rizikové (vestibulárne) cviky.

Počas hodiny som: ukázal taktiku na tabuli pred hrou, dohodol signály (vizuálne, svetelné) počas hry, upravil balančné a silové cviky podľa potrieb žiaka, skontroloval zabezpečenie sluchových pomôcok (zafixovať, odložiť).

3.3 Prípadové štúdie

Každý žiak je samostatná osobnosť, ktorá si vyžaduje úpravy šité na mieru. Úpravy musia zohľadniť niekoľko faktorov:

- stupeň, druh a typ straty sluchu žiaka;
- rodinné prostredie žiaka (počujúci a/alebo nepočujúci rodičia, resp. starí rodičia a súrodenci);
- úroveň komunikačnej schopnosti žiaka;
- pridružené poruchy alebo postihnutia žiaka;
- používané kompenzačné pomôcky;

Pri aplikácii úprav je potrebné riadiť sa aktuálne platnou príslušnou legislatívou a Katalógom podporných opatrení. Názvy podporných opatrení sa môžu meniť súbežne s novelizáciou školského zákona.

3.3.1 Prípadová štúdia č. 1: Žiak s ľahkou až stredne ťažkou poruchou sluchu, 2. ročník

Informácie: Žiak TK bol prijatý do 2. ročníka základnej školy pre žiakov so sluchovým postihnutím na základe odporúčenia Centra poradenstva a prevencie, z dôvodu, že je žiakom so sluchovým postihnutím, ktorý vyžaduje vzdelávanie v menšom kolektíve a s odborníkmi na sluchové postihnutie. Žiak TK 1. ročník absolvoval v bežnej základnej škole. Žiak je v starostlivosti profesionálnej rodiny, ktorá sa vyjadruje, že okrem straty sluchu sa u neho vyskytuje problémové správanie a ťažkosti s učením. Žiak má ľahkú až stredne ťažkú poruchu sluchu kompenzovanú načúvacím prístrojom. Načúvací prístroj nosí pravidelne a výrazne mu pomáha pri vzdelávaní, ale aj pri bežných aktivitách. Žiak absolvoval aj logopedické intervencie.

Charakteristika: Žiak vzhľadom na uvedené skutočnosti dobre identifikuje zvuky a reč, je komunikatívny. Pri reči nepoužíva posunkový jazyk ani prstovú abecedu. Spontánna verbalizácia je prítomná. Odpovede na otázky po obsahovej stránke dostatočne rozvíja. Porozumenie významu slov je v pásme nižšieho priemeru. Slovná zásoba sa nachádza v pásme priemeru. Písmo je nečitateľné a písomný prejav nezodpovedá jeho veku. Číta s ťažkosťami. Jeho aktuálna intelektová úroveň sa pohybuje v pásme nižšieho priemeru. Intelektový profil je nevyrovnaný. Na hodinách pracuje primerane schopnostiam. Často nerozumie pokynom/zadaniu, potrebuje neustále usmerňovanie a opakovanie inštrukcií. Keď sa mu niečo nepodarí, má sklony k rezignácii. Je potrebné ho neustále povzbudzovať a motivovať. Jeho pozornosť je krátkodobá.

Navrhované podporné opatrenia na základe odporúčaní zo špeciálno-pedagogického vyšetrenia a Katalógu podporných opatrení platných v roku 2024 ²:

- úprava cieľov, metód, foriem a prístupov vo výchove a vzdelávaní;
- zabezpečenie činnosti na rozvoj zmyslového vnímania, komunikačnej schopnosti, kognitívnej schopnosti, sociálno-komunikačných schopností;
- zabezpečenie osobitných foriem komunikácie;
- zabezpečenie pedagogického asistenta v triede na 50%;
- úprava obsahu výchovy a vzdelávania a hodnotenia výsledkov.

² Názvy podporných opatrení sa môžu meniť súbežne s novelizáciou zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon).

Úpravy vo výchove a vzdelávaní

- Vo vzdelávaní je potrebné prihliadať na individuálne schopnosti žiaka.
- Je nevyhnutné postupovať tak, že inštrukcie mu budú viackrát zopakované, prípadne i písomne zapísané, a bude mu poskytnutý predĺžený čas na vypracovanie úloh a na odpovede.
- Odpovedať môže ústne/písomne s prihliadnutím na obsah odpovede, nie na gramatiku a rečový prejav.
- V jeho vzdelávaní je potrebné používať vizuálne a názorné pomôcky, je potrebné ho kontinuálne uisťovať, že pracuje správne.
- V triede je potrebný pedagogický asistent, ktorý žiakovi pomáha pri vypracovávaní úloh a motivuje ho, aby prácu dokončil.
- Učiteľ aj pedagogický asistent využíva pripravené písomné materiály, pracovné listy a prezentácie k preberanému učivu.
- Žiak môže písať diktáty a testy s podporou pedagogického asistenta s dostatočne dlhým časom na ich vypracovanie. Je mu umožnené odpovedať aj slovne.
- Učiteľ zabezpečí úpravy prostredia, to znamená sedenie tak, aby žiak videl na učiteľa a ostatných žiakov. Sedenie do tvaru U a/alebo v rade pri okne, aby boli zachované optimálne svetelné podmienky.
- Je potrebná úprava hodnotenia, diktáty sa hodnotia len poukázaním na chyby, nie známku. Testy sa hodnotia s prihliadnutím na správnosť odpovede, nie na správnosť gramatiky.
- Pracovať individuálne na zlepšení rečového prejavu formou vyučovacieho predmetu individuálna logopedická intervencia. Komunikáciu a slovnú zásobu zlepšovať vyučovacím predmetom komunikačné zručnosti.

Odporúčame pracovať so školskou psychologičkou individuálne aj skupinovo.

Odporúčame vyhodnotiť vzdelávanie a zavedené podporné opatrenia po dlhších časových intervaloch, napríklad štvrtťočne.

3.3.2 Prípadová štúdia č. 2: Žiak so stredne ťažkou poruchou sluchu, 5. ročník

Informácie: Žiak TM absolvoval v základnej škole pre žiakov so sluchovým postihnutím prípravný ročník. Prvý až štvrtý ročník absolvoval v bežnej základnej škole. A následne od piateho ročníka prestúpil do základnej školy pre žiakov so sluchovým postihnutím. Jedná sa o žiaka so sluchovým postihnutím – obojstranná strata sluchu a expresívna porucha reči. Stupeň a miera postihnutia: stredne ťažká porucha sluchu, sociálne a komunikačné deficity, zvýšená unaviteľnosť na základe zníženej sluchovej ostrosti.

Je to nedoslýchavý žiak, používateľ kochleárneho implantátu. Rodičia žiaka majú taktiež stratu sluchu a primárnou formou komunikácie v rodine je posunkový jazyk.

Charakteristika: Žiak má malú slovnú zásobu, prítomné je neporozumenie zadaniam, pričom je potrebná názorná ukážka. Nekomunikuje spontánne, na otázky odpovedá jednoslovne, niekedy vôbec neodpovedá. Všetky úlohy ochotne spĺňa, je snaživý. Porozumenie reči je narušené.

- Žiak dokáže čítať slová aj pseudoslová. Fonematické uvedomovanie je na nízkej úrovni.
- Žiak text číta pomalšie, čítanie nie je plynulé, a zároveň sa v maximálnej miere sústreďuje na správnu techniku čítania. Vykazuje deficit v čítaní s porozumením, zle sa orientuje v texte.
- Písomný prejav je čitateľný, ale neúhľadný. Žiak pri písaní diktátu písmenká do slov pridáva, vynecháva, nesprávne analyzuje diakritické znamienka.
- Výrazné deficit sa vyskytujú v sluchovej diferenciácii. Pri viac ako polovici slov nerozoznáva rozdiely. Sluchová syntéza je pri krátkych slovách v rámci normy.
- Žiak na komunikáciu využíva aj posunkový jazyk a prstovú abecedu. V komunikácii je spokojný a obratný, viac chce zdieľať svoje pocity.
- Žiak má intelektové schopnosti aktuálne v pásme vyššieho priemeru. Osobnosť je senzitívna a sociálne nezrelá, vo vývine.

Navrhované podporné opatrenia na základe odporúčaní zo špeciálno-pedagogického vyšetrenia a Katalógu podporných opatrení platných v roku 2024 ³:

- úprava cieľov, metód, foriem a prístupov vo výchove a vzdelávaní;
- zabezpečenie činnosti na rozvoj zmyslového vnímania, komunikačnej schopnosti, kognitívnej schopnosti, sociálno-komunikačných schopností;
- zabezpečenie osobitných foriem komunikácie;
- zabezpečenie pedagogického asistenta v triede na 50%;
- úprava obsahu výchovy a vzdelávania a hodnotenia výsledkov.

Úpravy vo výchove a vzdelávaní

- Škola zabezpečí intenzívnu individuálnu logopedickú intervenciu a rozvoj komunikačnej schopnosti.
- U žiaka je potrebné rozvíjať jeho aktívnu aj pasívnu slovnú zásobu. Nové pojmy vysvetliť a objasniť ich v rôznych súvislostiach – využívať názorný materiál a poskytovať možnosť manipulácie s ním.
- Žiak má založený denník s novými pojмами a s ním každodenne pracuje.
- Postupne rozvíjať čítanie s porozumením. Zdokonaľovať schopnosť počúvať, porozumieť inštrukciám, získavať chýbajúce inštrukcie, klásť otázky.
- Žiakovi je potrebné zadávať pokyny zreteľne a stručne, rozdeliť ich na menšie kroky, v prípade potreby ich zopakovať.
- Nepreťažovať žiaka zdĺhavými slovnými a opakovanými inštrukciami. Odporúčame inštrukcie doplniť v posunkovom jazyku a pomocou prstových znakov.
- Pri hodnotení žiaka sa zamerať na obsah, nie formu.
- Hodnotiť vecné poznatky, nie úroveň jazykového prejavu.
- Je potrebné v triede zabezpečiť sedenie do tvaru U alebo v rade pri okne tak, aby videl na spolužiakov a učiteľa.
- Pri vyučovaní cudzieho jazyka využívať názorné a korekčné pomôcky a sústrediť sa na praktické využitie cudzieho jazyka.
- Rozvíjať komunikačné kompetencie čítaním, rozprávaním o zážitkoch a pocitoch.

³ Názvy podporných opatrení sa môžu meniť súbežne s novelizáciou zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon).

- Oboznámiť žiaka s možnosťami spoznávania a stretávania sa s komunitou nepočujúcich.
- Rozvíjať sociálne zručnosti so spolužiakmi, zapájať ho do aktivít v škole, ale aj mimo nej.

3.3.3 Prípadová štúdia č. 3: Žiak s praktickou hluchotou, 4. ročník

Informácie: Žiak TT pokračoval v plnení povinného predprimárneho vzdelávania 2 roky. V súčasnosti je žiakom 4. ročníka základnej školy pre žiakov s narušenou komunikačnou schopnosťou. Vyrastá s oboma rodičmi v spoločnej domácnosti, rodičia sa o neho príkladne starajú. Do školy dochádza denne zhruba 80 km v sprievode rodičov alebo iného príbuzného. Žiak má obojstrannú poruchu sluchu veľmi ťažkého stupňa – praktická hluchota. Túto poruchu sluchu má kompenzovanú kochleárnym implantátom. Na komunikáciu používa posunky, reč je veľmi málo vyvinutá. Je otázne, do akej miery je mu prospešný kochleárny implantát.

Charakteristika: Vo vyučovacom procese pracuje s veľkou snahou, jeho výkony sú však veľmi ovplyvnené stratou sluchu a ďalšími zdravotnými znevýhodneniami, prítomná je oslabená CNS a expresívna porucha reči.

- Reč je na úrovni neartikulovanej vokalizácie. Žiak má snahu napodobňovať reč až pri vyzývaní a neustálom motivovaní.
- V bežnej komunikácii používa len niekoľko slov. Hlas má prirodzenú polohu, ale je slabý. Silnejšie zvuky mu spôsobujú bolesť a nepríjemné pocity, preto aj jeho reč a výslovnosť slov je „tichá“.
- U žiaka je ťažko získať očný kontakt. V komunikácii preferuje prirodzené posunky. Posunky z posunkového jazyka si nepamätá, ovláda len niekoľko posunkov posunkového jazyka.
- Slovná zásoba aj posunková zásoba je nedostatočná. Komunikácia je len na úrovni porozumenia momentálnej situácii a s využitím názorných pomôcok a prirodzených posunkov.
- Písomný prejav žiaka je precízny, úhľadný a čitateľný.

- Čítanie je väčšinou bez porozumenia. Na otázky vyplývajúce z textu nevie odpovedať, nechápe hlavnú myšlienku. Pamäťové schopnosti pri osvojovaní nových slov, viet, krátkeho textu sú podpriemerné.
- V matematike pri zadaných úlohách pracuje samostatne, predpísané učivo ovláda, dosahuje až výborné výsledky.
- Cudzí jazyk si osvojuje individuálnym tempom, osvojuje si ho písomnou formou.
- Na ostatných vyučovacích predmetoch, prírodovede, vlastivede je potrebné využívať individuálny prístup. Pracuje s ním pedagogický asistent.
- Žiak TT je nekonfliktný, kamarátsky, usmievavý chlapec. Má radšej aktivity a činnosti, ktoré vykonáva sám. Spolužiakov pozoruje, zaujíma sa o to, čo robia. Autority rešpektuje. Je prajný, citlivý a pozorný.
- Aktuálne intelektové schopnosti sú na priemernej úrovni.

Navrhované podporné opatrenia na základe odporúčaní zo špeciálno-pedagogického vyšetrenia a Katalógu podporných opatrení platných v roku 2024 ⁴:

- úprava cieľov, metód, foriem a prístupov vo výchove a vzdelávaní;
- zabezpečenie činnosti na rozvoj zmyslového vnímania, komunikačnej schopnosti, kognitívnej schopnosti, sociálno-komunikačných schopností;
- zabezpečenie osobitných foriem komunikácie;
- zabezpečenie pedagogického asistenta v triede na 50%;
- úprava obsahu výchovy a vzdelávania a hodnotenia výsledkov.

Úpravy vo výchove a vzdelávaní

- Žiak má vo vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia a Človek a spoločnosť vypracovaný individuálny vzdelávací program.
- Škola zabezpečí intenzívnu individuálnu logopedickú intervenciu a rozvoj komunikačnej schopnosti.
- Je potrebné k žiakovi pristupovať trpezlivo a akceptovať jeho druh a stupeň zdravotného znevýhodnenia.

⁴ Názvy podporných opatrení sa môžu meniť súbežne s novelizáciou zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon).

- Počas vyučovania je dôležité odbúrať rušivé vplyvy, hluk, rušivé predmety, odstrániť zrkadlo a rôzne farebné a atraktívne predmety.
- Na začiatku vyučovania sa zamerať na činnosť, ktorá je pre žiaka zaujímavá a nenápadne ho vmanipulovať do činností, ktoré od neho budú vyžadované.
- Snažiť sa o vypestovanie očného kontaktu cieleného na osoby a predmety, s ktorými budeme manipulovať.
- Pri komunikácii artikulovať prirodzene, hovoriť prirodzeným tempom a byť tvárou otočený k žiakovi.
- Úlohy zadávať krátko a zrozumiteľne, spojiť ich s názornou ukážkou toho, čo od žiaka chceme.
- Pracovať so stereotypmi v práci – je potrebné vracieť sa k úlohám, ktoré boli pre neho zaujímavé a postupovať k vyšším cieľom.
- Neprejavovať veľké nadšenie pri správnom vyriešení úlohy – žiak je veľmi emotívne ladený.
- Využívať názorné pomôcky.
- Je potrebné rozvíjať aktívnu aj pasívnu slovnú zásobu. Nové pojmy vysvetliť – využívať názorný materiál a poskytovať možnosť manipulácie s ním.
- Založiť žiakovi denník s novými pojmami a každodenne s ním pracovať.
- Postupne rozvíjať čítanie s porozumením. Zdokonaľovať schopnosť počúvať, porozumieť inštrukciám, získavať chýbajúce inštrukcie, klásť otázky.
- Je potrebné žiakovi zadávať pokyny zreteľne a stručne, rozdeliť ich na menšie kroky, v prípade potreby ich zopakovať.
- Nepreťažovať žiaka zdĺhavými slovnými a opakovanými inštrukciami. Odporúčame inštrukcie doplniť použitím prirodzených posunkov, ktoré žiak ovláda.
- Pri hodnotení žiaka sa zamerať na obsah, nie formu.
- Hodnotiť vecné poznatky, nie úroveň jazykového prejavu.
- Je potrebné v triede zabezpečiť sedenie do tvaru U alebo v rade pri okne tak, aby videl na spolužiakov a učiteľa.
- Pri vyučovaní cudzieho jazyka využívať názorné a korekčné pomôcky.
- Sústrediť sa na praktické využitie cudzieho jazyka.

- Rozvíjať komunikačné kompetencie čítaním, ale aj neverbálnym spôsobom, napríklad kresbou, komiksom a maľovaním.
- Rozvíjať sociálne zručnosti so spolužiakmi, zapájať ho do aktivít v škole, ale aj mimo nej.
- Vysvetliť spolužiakom, že s TT sa dá dorozumieť a zapájať ho do aktivít.
- Posilňovať u neho rozvoj dramatického stvárnenia situácie. Zaradiť dramatickú výchovu do vyučovacieho procesu.

3.3.4 Prípadová štúdia č. 4: Žiak s ťažkou stratou sluchu, 2. ročník

Informácie: SM je žiak, ktorý absolvoval špeciálnu materskú školu pre diagnostikovanú ťažkú stratu sluchu. Žiak je žiakom základnej školy. Rodičia sú nepočujúci, absolventi základnej školy pre žiakov so sluchovým postihnutím. Žiak je z dieťa s pozitívnou rodinnou anamnézou perцепčnej poruchy sluchu. Žiak používa načúvacie prístroje, vie ich obsluhovať. Prípravný a prvý ročník absolvoval v základnej škole pre žiakov so sluchovým postihnutím. Komunikuje v posunkovom jazyku, ale aj hovorenou rečou s malými problémami. Je v starostlivosti logopedičky.

Charakteristika: Adaptácia na školské prostredie bola primeraná, akceptuje authority. Má slabšiu slovnú zásobu, tvorí krátke vety, ktoré sú často agramatické, nedokončené. Ťažšie vyslovuje niektoré hlásky. Reč je miestami ťažšie zrozumiteľná, slová komolí, slovné druhy neohýba. Formulácia viet je sťažená.

- Má ťažkosti zo zapamätaním si krátkeho textu. Adekvátne odpovedá na otázky podľa úrovne porozumenia.
- Predkladaným úlohám rozumie striedavo, potrebná je spoluúčasť, nabádanie a motivácia k práci. Koncentrácia pozornosti je oslabená, často odbieha od práce, verbalizuje svoje zážitky, reaguje na podnety.
- Aktuálna úroveň rozumových schopností je v pásme priemeru. Úroveň neverbálnych intelektových schopností je v pásme nadpriemeru.
- Má veľmi dobrú úroveň logického myslenia a predstavivosti.

Navrhované podporné opatrenia na základe odporúčaní zo špeciálno-pedagogického vyšetrenia a Katalógu podporných opatrení platných v roku 2024 ⁵:

- úprava cieľov, metód, foriem a prístupov vo výchove a vzdelávaní;
- zabezpečenie činnosti na rozvoj zmyslového vnímania, komunikačnej schopnosti, kognitívnej schopnosti, sociálno-komunikačných schopností;
- zabezpečenie osobitných foriem komunikácie;
- zabezpečenie pedagogického asistenta v triede na 50 %;
- úprava obsahu výchovy a vzdelávania a hodnotenia výsledkov.

Úpravy vo výchove a vzdelávaní

- Zabezpečiť individuálnu logopedickú intervenciu a rozvoj komunikačnej schopnosti.
- Zabezpečiť vzdelávanie aj v posunkovom jazyku.
- U žiaka je potrebné rozvíjať jeho aktívnu aj pasívnu slovnú zásobu. Nové pojmy vysvetliť a objasniť ich v rôznych súvislostiach. Využívať názorný materiál a poskytovať možnosť manipulácie s ním.
- Založiť žiakovi denník s novými pojмами a každodenne s ním pracovať.
- Po vysvetlení slova/pojmu si overiť porozumenie kontrolnými otázkami.
- Budovať aktívnu slovnú zásobu, rozprávať krátke príbehy, dôraz klásť na správnu výslovnosť.
- Zdokonaľovať schopnosť počúvať, porozumieť inštrukciám, klásť otázky.
- Pri výklade učiva sa neobracáť chrbtom k triede a k žiakovi. Využívať správny rečový vzor.
- Efektívne počkať na odpoveď, prípadne na neverbálnu reakciu žiaka.
- Venovať pozornosť globálnemu porozumeniu pri čítaní.
- Zadávať pokyny zreteľne a stručne, rozdeliť ich na menšie kroky, v prípade potreby ich zopakovať.
- Priebežne si overovať porozumenie zadaniu úlohy kontrolnými otázkami.
- Pri hodnotení rečového prejavu sa zameriavať na obsah, nie formu. Hodnotiť predovšetkým vecné poznatky, nie úroveň rečového prejavu.

⁵ Názvy podporných opatrení sa môžu meniť súbežne s novelizáciou zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon).

3.3.5 Prípadová štúdia č. 5: Žiak so stredne ťažkou až ťažkou stratou sluchu, s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia a poruchami správania, 3. ročník špeciálnej základnej školy pre žiakov so sluchovým postihnutím

Informácie: Žiak PL so stredným až ťažkým sluchovým postihnutím, s pridruženým mentálnym postihnutím (ľahký stupeň) a poruchami správania. Žiak je súdom umiestnený v Centre pre deti a rodiny (ďalej aj CDR). Na kompenzáciu sluchového postihnutia má načúvací prístroj. Jeho matka aj súrodenci sú sluchovo postihnutí. Po umiestnení v CDR navštevoval 2 roky špeciálnu materskú školu. Neskôr prípravný ročník v špeciálnej základnej škole pre žiakov so sluchovým postihnutím. V súčasnosti je žiakom špeciálnej základnej školy pre žiakov so sluchovým postihnutím.

Charakteristika: Reč je po formálnej stránke dyslalická, málo zrozumiteľná. Verbálny prejav je prítomný, verbalizuje aj spontánne, často kladie otázky a odkláňa pozornosť od cieľovej činnosti.

- Porozumenie reči nie je primerané veku, je potrebné reč zjednodušovať.
- V matematike zlyháva predstava množstva, manipulácia s číslami neosvojená. Úroveň matematických schopností je znížená.
- Pozornosť je kolísavá, ovplyvnená nechúťou riešiť zadania. Porozumenie znížené, pracovné tempo a chuť riešiť úlohy sú nerovnomerné – závisia od vonkajšej motivácie. Výkony sú nerovnomerné.
- Žiak má slabé vyjadrovacie schopnosti a nedostatočne rozvinutú slovnú zásobu. Prítomné sú problémy v písaní, pri odpise aj prepise textu. Problémom sú niektoré písmenká a napísanie ich správneho tvaru. Problémom je aj spájanie písmen do slabík.
- Grafomotorická úroveň je oslabená.
- Oblasť fonematického uvedomovania sa nachádza v pásme veľmi slabého výkonu.
- Orálna a verbálna praxia sa nachádzajú v pásme podpriemerného výkonu.
- U žiaka sú prítomné deficity v oblasti kognitívnych, motorických ako aj perцепčných funkcií.

Navrhované podporné opatrenia na základe odporúčaní zo špeciálno-pedagogického vyšetrenia a Katalógu podporných opatrení platných v roku 2024 ⁶:

- úpravy cieľov, metód, foriem a prístupov vo výchove a vzdelávaní;
- zabezpečenie činnosti na rozvoj zmyslového vnímania, komunikačnej schopnosti, kognitívnej schopnosti, sociálno-komunikačných schopností;
- zabezpečenie osobitných foriem komunikácie;
- zabezpečenie pôsobenia pedagogického asistenta v triede na 50 %;
- úprava obsahu výchovy a vzdelávania a hodnotenia výsledkov.

Úpravy vo výchove a vzdelávaní

- Rozvíjať oromotoriku a artikulačnú obratnosť. Zameriť sa na rozvoj schopnosti počutia, rozvoj reči a komunikačných schopností.
- Overovať porozumenie čítaného textu aj hovoreného prejavu, overovať porozumenie všetkých nových slov a pojmov.
- Zohľadňovať nepresnosti sluchového vnímania, tvorenia sluchových predstáv a vybavovania sluchových predstáv.
- Vytvárať komunikačné denníky a slovníky slovnej zásoby.
- Každodenná kontrola funkčnosti načúvacieho prístroja.
- Do vzdelávania včleniť cvičenia zamerané na precvičovanie sluchovej pamäti.
- Pri výklade učiva je dôležité postavenie učiteľa pred žiakom – možnosť odzerania a vizuálneho sledovania hovorenia.
- Zohľadňovať nepresnosti sluchového vnímania, zníženú mieru vytrvalosti, a koncentrácie.
- Rešpektovať individuálne tempo žiaka, uplatňovať individuálny prístup. Motivovať žiaka pochvalou a povzbudením.
- Stimulovať jemnú motoriku, grafomotoriku.
- Často kontrolovať správnosť pochopenia zadania úloh a postupu.

⁶ Názvy podporných opatrení sa môžu meniť súbežne s novelizáciou zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon).

4 Spolupráca a podpora

Základom úspešného začlenenia každého dieťaťa do školského prostredia, jeho úspešnosti, psychickej pohody a zdravých vzťahov medzi deťmi je spolupráca školského prostredia, rodiny, CPP/ ŠCPP, zriaďovateľov a ostatných účastníkov vzdelávania.

Spolupráca školského prostredia

Predstavuje spoluprácu učiteľov, triedneho učiteľa, ŠPT, školského psychológa, špeciálnych pedagógov, logopédov, odborných zamestnancov školy, pedagogických asistentov, vychovávateľov, prípadne tlmočníkov do posunkového jazyka a v neposlednom rade aj vedenia školy. Spolupráca účastníkov vzdelávania v škole je založená na pravidelných stretnutiach, konzultáciách pedagogických a odborných zamestnancov školy, na vzájomnom zdieľaní skúseností práce so žiakmi so sluchovým postihnutím.

Elementy podporujúce spoluprácu v škole:

- **Adaptačné kurzy** – väčšinou ide o celodenný alebo víkendový výlet mimo prostredia školy, kde sa žiaci a žiačky môžu spoznať prostredníctvom spoločných zážitkov.
- **Ranné kruhy** – cieľom je spoločne sa naladiť na učenie, podeliť sa o svoje pocity, radosti či obavy, ktoré by neskôr mohli brániť sústredeniu sa na hodine.
- **Spoločné pravidlá v triede** – vytvorenie spoločných pravidiel je (nielen) v školskom prostredí základom úspešného sociálneho fungovania. Pravidlá môžu byť vytvorené spoločne, napríklad počas brainstormingu v rannom kruhu, na triednickej hodine alebo hodine umenia. Mali by reflektovať potreby žiakov a žiačok tak, aby sa v kolektíve cítili príjemne a bezpečne.
- **Buddy“ alebo kooperatívne tímy** – ide o dlhodobé, stabilné a rôznorodé žiacke zoskupenia, ktorých úlohou je:
 - podporovať sa navzájom v študijnom pokroku (pozitívne prepojenie cieľov);
 - navzájom od seba vyžadovať zodpovednosť za spoločné plnenie úlohy (individuálna zodpovednosť);
 - podporovať sa, pomáhať si pri plnení úloh (motivované správanie).

- **Spolupráca rodiny a školy** – spolupráca školy a rodiny by sa mala opierať o spoločný záujem žiaka a o jeho celkový rozvoj. Aj keď medzi rodičmi a učiteľmi môžu existovať rozdielne názory, skúsenosti či hodnotové a kultúrne východiská, v centre pozornosti má byť vždy žiak, jeho potreby, bezpečie a potenciál.
- **„Diskusné, knižné, filmové kluby** – aby sa deti a mládež cítili v školskom prostredí príjemne, je dôležité vytvoriť im priestor, kde môžu pobudnúť osamote (napríklad v školskej knižnici alebo čítárni) a tiež príležitosť diskutovať slobodne a pokojne v rámci skupiny.
- **Spoločné víkendové výlety a budovanie školskej komunity** – ďalším neformálnym spôsobom, ako utužovať vzťahy v kolektíve aj mimo vyučovania, sú spoločné výlety, na ktoré pozvete aj rodiny žiakov a žiačok. Spoločne strávený čas by mal byť dobrovoľnou investíciou do rozvoja vzájomných vzťahov medzi žiactvom, pedagogickými a odbornými zamestnancami školy a komunitou, ktorej súčasťou je škola.

Spolupráca školy s rodinou

Efektívna komunikácia so zákonnými zástupcami sa opiera o vytváranie vzťahu založeného na dôvere a vzájomnom rešpekte. Základným predpokladom je, aby rodičia cítili v kontakte so školou a pedagógmi bezpečie a prijatie. Takéto prostredie im umožňuje otvorene komunikovať, pýtať sa a spolupracovať na podpore rozvoja žiaka. Bezpečím sa pritom myslí fyziologické, psychologické, emocionálne a vzťahové bezpečie. Dôraz na bezpečie pomáha vyhnúť sa eskalácii možného napätia a stresových reakcií v náročných situáciách, a zároveň vytvára základy efektívnej spolupráce pre všetkých zúčastnených.

Viac informácií o spolupráci školy a rodiny môžeme nájsť v publikácii: “ Príručka pre spoluprácu školy a rodiny“, ktorú vydalo Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky v roku 2025.

Externá spolupráca

Na komplexnej starostlivosti o žiaka so SP sa podieľajú viaceré inštitúcie:

zdravotnícki pracovníci, pediater (včasná novorodenecká depistáž), následne odborný lekár ORL, foniater – diagnostikujú dieťaťu SP. V spolupráci s ušným protetikom (výroba

individuálnych ušných koncoviek) pridelujú dieťaťu načúvací prístroj. Ak dieťa spĺňa podmienky, je zaradené na chirurgické riešenie KI.

Centrá poradenstva a prevencie a Špecializované centrá poradenstva a prevencie

- Poskytujú diagnostiku a podporu žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Na tomto procese sa podieľajú: psychológ, špeciálny pedagóg – surdopéd, sociálny pedagóg.
- Poradenské zariadenie spolupracuje s odborníkmi najmä v oblastiach, ktoré významne ovplyvňujú proces výchovy a vzdelávania – odporúčanie zníženého počtu vyučovacích hodín zo zdravotných dôvodov, individuálnej formy vzdelávania, identifikácia obmedzení vo výchovno-vzdelávacom procese vyplývajúcich z postihnutia dieťaťa, napr. výučba viacerých cudzích jazykov.
- Spolupracujú so školami na tvorbe individuálnych vzdelávacích programov.
- Poskytujú poradenstvo pre učiteľov a rodičov v oblasti inkluzívneho vzdelávania.
- Pomáhajú školám pri tvorbe intervenčných programov.
- Organizujú podporné skupiny pre žiakov so špecifickými potrebami.
- Pomáhajú školám vytvárať individuálne mentoringové programy.

Konkrétne formy spolupráce

- Pravidelné pracovné stretnutia – metodické dni na výmenu skúseností so zástupcami inštitúcií.
- Metodická podpora a konzultácie – možnosť pravidelného kontaktu so zamestnancami štátnej školskej inšpekcie, odbornými zamestnancami ministerstva školstva a neziskových organizácií.
- Vzdelávacie semináre a školenia – workshopy pre učiteľov, vedenie školy a rodičov.
- Projektová spolupráca – zapojenie sa do grantových výziev a medzinárodných projektov zameraných na inklúziu.
- Konzultačné dni pre rodičov – zvýšenie informovanosti rodičov o výhodách inkluzívneho vzdelávania.
- Kampane na podporu diverzity – organizovanie informačných kampaní o potrebe inkluzívneho vzdelávania.
- Zdieľanie príkladov dobrej praxe – pravidelná výmena skúseností medzi školami.

- Monitorovanie výsledkov spolupráce – pravidelné hodnotenie efektivity zapojenia inštitúcií.

Mimovládne organizácie (MVO)

- Poskytujú odborné školenia pre učiteľov zamerané na inkluzívne vzdelávanie.
- Realizujú mentoringové programy a programy podpory pre deti zo znevýhodneného prostredia.
- Pomáhajú školám pri implementácii programov rovnosti a rozmanitosti.
- Ponúkajú metodické materiály a vzdelávacie zdroje na podporu inkluzívneho vzdelávania.
- Pomáhajú pri tvorbe stratégií a školských politík v oblasti rovnosti.
- Podporujú zdieľanie osvedčených postupov medzi školami.
- Spolupráca v rámci školskej komunity a komunity nepočujúcich na Slovensku.
- Účasť na súťažiach pre žiakov so sluchovým postihnutím, ale aj súťažiach bežnej populácie v rámci školy, mesta, Slovenska.

Odporúčané organizácie na spoluprácu: Effeta, Snepeda, Inklucentrum, Nepočujúce dieťa, Asociácia nepočujúcich Slovenska ANEPS, Deaflympijský výbor Slovenska, Centrum bezbariérovej komunikácie a ďalšie.

Spolupráca so školami pre žiakov so zdravotným znevýhodnením, ktoré vzdelávajú žiakov so sluchovým postihnutím. Tieto školy majú odborný tím pozostávajúci zo špeciálnych pedagógov so zameraním na rozličné špecializácie (surdopédov, psychopédov) a logopédov, ktorí majú praktické skúsenosti a vedomosti, ako pracovať so žiakmi so sluchovým postihnutím. Spolupráca s týmito školami v súčasnosti nie je zákonom definovaná. Na Slovensku pôsobí niekoľko škôl, ktoré vzdelávajú žiakov so sluchovým postihnutím. Informáciu, kde sa školy nachádzajú, vedia poskytnúť aj príslušné RUŠS.

ÚPSVaR – vypracovávanie správ z odborných vyšetrení na sociálne účely, pridelenie kompenzačných pomôcok, priznanie finančných príspevkov atď.

Zoznam literatúry

Domancová, I., & Vojtechovský, R. (2016). *Slovenský posunkový jazyk – špecifický vyučovací predmet pre žiakov so sluchovým postihnutím: Jazyková úroveň A1, A2, B1*. ŠPÚ.

Hádková, K., & Doležalová, L. (2021). „Kde se dá koupit špionské ucho?“ – Bezdrátová technologie u dětí s vadou sluchu. Univerzita Palackého v Olomouci. Hovory o zdraví. (2021). *Metodika Špionské ucho* [PDF]. <https://hovoryozdravi.cz/wp-content/uploads/2021/04/Metodika-Spionske-ucho-21.4-low-res.pdf>

Hampl, I. (2020). *Metodika práce s žáky se sluchovým postižením v inkluzivním vzdělávání* [online]. Ostravská univerzita.

<https://dokumenty.osu.cz/pdf/materialy/metodika4.pdf>

Hovorková, S., Rzymanová, M., & Tarcsiová, D. (2017). *Máme dieťa s poruchou sluchu II*. Nadácia Pontis.

Hovorková, S., Rzymanová, M., & Tarcsiová, D. (2018). *Máme dieťa s poruchou sluchu I*. Nadácia Pontis.

Johnson, D. W., Johnson, R. T., & Holubec, E. J. (2008). *Cooperation in the classroom*. Interaction Book.

Kabátová, Z., & Profant, M. et al. (2012). *Audiológia*. Grada Publishing.

Kompenzačné a špeciálne pomôcky pre deti a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. (2012). ŠSI.

http://www.ssiba.sk/admin/fckeditor/editor/userfiles/file/Dokumenty/KOMPENZACNE_PO MOCKY.pdf

Koudelková, Š., & Tarcsiová, D. (2017). *Posunkuj so mnou*. Iris.

Krausneker, V., Becker, C., Audeoud, M., & Tarcsiová, D. (2018). *Bimodálne–bilingválne vzdelávanie detí so sluchovým postihnutím v Európe: Príklady dobrej praxe*. Speciální pedagogika, 28(2), 117–140.

Krnáčová, Z., et al. (2023). *Budovanie spolupráce s rodičom – Tvorba bezpečia vo vzťahoch* [online]. VÚDPaP.

<https://vudpap.sk/wp-content/uploads/2023/03/BUDOVANIE-SPOLUPRACE-S-RODICOM.pdf>

Langer, J. (2007). *Základy surdopedie*. Univerzita Palackého.

Lechta, V. (2016). *Inkluzivní pedagogika*. Portál.

Leonhardt, A. (2001). *Základy pedagogiky sluchovo postihnutých*. Sapientia.

Leonhardt, A. (2016). *Grundwissen Hörgeschädigtenpädagogik*. Ernst Reinhardt Verlag.

Molapisi, G., & Phasha, N. (2024). Inclusion of learners with mild hearing impairments: Teachers' views on their language, social and academic development [online].

<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1460306.pdf>

- Príručka pre spoluprácu školy a rodiny. (2025). Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR.
- Rada Európy. (2017). *Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky: Učenie, vyučovanie, hodnotenie. Revidované vydanie*. Štátny pedagogický ústav.
- Schmidtová, M. (2009). *Orálne a auditívno-verbálne prístupy vo vzdelávaní detí a žiakov so sluchovým postihnutím*.
- Schmidtová, M., et al. (2016). *Teória edukácie sluchovo postihnutých I*. Iris.
- Silvestri, J., & Hartman, M. (2022). Inclusion and Deaf and Hard of Hearing Students: Finding asylum in the LRE [online]. <https://www.mdpi.com/2227-7102/12/11/773>
- Tarcsiová, D. (2005). *Komunikačný systém sluchovo postihnutých a spôsoby prekonávania ich komunikačnej bariéry*. Sapiientia.
- Tarcsiová, D. (2008). *Pedagogika sluchovo postihnutých – vybrané kapitoly*. MABAG.
- Tarcsiová, D. (2019). *Posunkový jazyk a vzdelávanie nepočujúcich*. Iris.
- Tarcsiová, D., Juráneková, Z., & Tomášková, M. (2021). *Príručka o vzdelávaní žiaka s poruchou sluchu v bežnej škole* [online]. <https://www.sluchzrak.fedu.uniba.sk/wp-content/uploads/2022/01/prirucka-porucha-sluchu-def.pdf>
- Tarcsiová, D., Tomášková, M., & Ondrašínová, K. (2024). Možnosti a limity využívania posunkovej komunikácie v špeciálnopedagogickej praxi. In *Transformácia edukácie v predprimárnom, primárnom a špeciálnom a inkluzívnom vzdelávaní v 21. storočí* (s. 144–152). Prešovská univerzita.
- Tarcsiová, D., Tomášková, M., & Ondrášková, K. (2025). *Posunková komunikácia v materskej a základnej škole*.
- Tomášková, M., & Tarcsiová, D. (2024). Didaktické prostriedky pre osvojenie, rozvíjanie a utvrdzovanie posunkovej komunikácie. In *Transformácia edukácie v predprimárnom, primárnom a špeciálnom vzdelávaní v 21. storočí* (s. 153–163). Prešovská univerzita.
- Tomášková, M. (2025a). *Edukačné karty jednoručnej prstovej abecedy*. Univerzita Komenského.
- Tomášková, M. (2025b). *Edukačné karty dvojručnej prstovej abecedy*. Univerzita Komenského.
- Valenta, M., et al. (2003). *Přehled speciální pedagogiky a školská integrace*. Univerzita Palackého.
- Vojtechovský, R., et al. (2019). *Elektronický prekladový slovník slovenského jazyka – slovenského posunkového jazyka* [online]. <http://www.posunky.sk>
- Univerzita Palackého. (n.d.). *Sluchové postižení nebo oslabení sluchového vnímání*. <http://katalogpo.upol.cz/sluchove-postizeni-nebo-oslabeni-sluchoveho-vnimani/priprava-na-vyuku/4-7-1-jine-formy-pripravy-na-vyucovani-7/>
- VIKI. (n.d.). VIKI – virtuálna knižnica, <https://viki.iedu.sk/landing>

Prílohy

Zoznam príloh

Príloha 1 Komunikačný profil žiaka so sluchovým postihnutím

Príloha 2 Príprava vyučovacej hodiny – kontrolný zoznam

Príloha 3 Priebeh vyučovacej hodiny – kontrolný zoznam

Príloha 4 Hodnotenie/spätná väzba po vyučovacej hodine – kontrolný zoznam

Príloha 5 Obsah zameraný na napĺňanie špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb žiakov so sluchovým postihnutím

PRACOVNÁ VERZIA

Príloha 1

Komunikačný profil žiaka so sluchovým postihnutím

Základné údaje	meno a priezvisko žiaka: vek: typ a stupeň sluchového postihnutia: trieda:	Dátum hodnotenia
Oblasť hodnotenia	Indikátory / sledované prejavy	Škála
Preferovaná komunikačná forma žiaka	1. hovorený jazyk; 2. slovenský posunkový jazyk; 3. posunkovaná slovenčina; 4. kombinácia hovoreného jazyka a posunkového jazyka.	
Porozumenie hovorenej reči spolu komunikujúcich	1. Dobré porozumenie pri bežnej komunikácii v triede, aj pri skupinovej práci; 2. menšie problémy pri bežnej komunikácii v triede aj pri skupinovej práci; 3. závažné problémy pri bežnej komunikácii v triede aj pri skupinovej práci, potreba využitia písma, gest, mimiky; 4. porozumenie hovoreného jazyka iných osôb je pre žiaka veľmi problematické.	
Zrozumiteľnosť hovorenej reči žiaka pre spolužiakov a pedagóga	1. Zrozumiteľná pre všetkých zúčastnených; 2. čiastočne zrozumiteľná, vyžaduje si sústredenie zo strany ostatných komunikujúcich; 3. horšie zrozumiteľná, vyžaduje časté opakovanie výpovede a aj doplňujúce otázky; 4. reč je ťažko zrozumiteľná, bariéry vo vzájomnej komunikácii medzi žiakmi, ale aj s pedagógom.	
Úroveň hovorenej reči žiaka (slovná zásoba)	1. Slovná zásoba po stránke kvantitatívnej aj kvalitatívnej primeraná veku; 2. slovná zásoba po stránke kvantitatívnej aj kvalitatívnej nezodpovedá veku žiaka; 3. slovná zásoba na veľmi nízkej úrovni, obsahuje len obmedzený okruh pojmov.	

Základné údaje	meno a priezvisko žiaka: vek: typ a stupeň sluchového postihnutia: trieda:	Dátum hodnotenia
Úroveň hovorenej reči žiaka (gramatická rovina)	1. Reč žiaka po stránke gramatickej (tvorba viet, skloňovanie, časovanie, stupňovanie...) zodpovedá sluchovému veku žiaka. 2. reč žiaka po stránke gramatickej (tvorba viet, skloňovanie, časovanie, stupňovanie...) je na nižšej úrovni ako sluchový vek žiaka; 3. reč žiaka po stránke gramatickej (tvorba viet, skloňovanie, časovanie, stupňovanie...) je na veľmi nízkej úrovni.	
Odzeranie (za primeraných podmienok)	1. Odzerá na veľmi dobrej úrovni väčšine spolužiakov; 2. odzerá dobre len niektorým spolužiakom v triede; 3. odzerá len svojmu najbližšiemu spolužiakovi, aj to len základné veci; 4. má závažné problémy s odzeraním, nie je možné využívať vo vyučovaní.	
Používanie kompenzačných pomôcok	1. Dva načúvacie prístroje; 2. jeden načúvací prístroj a 1 kochleárny implantát; 3. dva kochleárne implantáty; 4. jeden načúvací prístroj; 5. BAHA v kombinácii s načúvacím prístrojom; 6. FM systém, iné technológie; 7. žiadne sluchové pomôcky.	
Komunikácia v sociálnych situáciách	1. Interakcia s rovesníkmi je na primeranej úrovni a žiak iniciuje rozhovor; 2. žiak komunikuje s rovesníkmi, ale reaguje len na otázky, sám komunikáciu zvyčajne neiniciuje; 3. vzájomná interakcia je zriedkavá, iniciuje ju žiak so SP; 4. obidve strany majú problémy so vzájomnou, komunikáciou, nevyhľadávajú sa navzájom.	

Základné údaje	meno a priezvisko žiaka: vek: typ a stupeň sluchového postihnutia: trieda:	Dátum hodnotenia
Porozumenie inštrukciám pedagóga, komunikácii spolužiakov	1. Porozumenie pokynom učiteľa bez potreby ďalšej podpory; 2. potreba opakovania alebo vizualizácie inštrukcie v akusticky neprimeraných podmienkach (hluk v triede, práca v dielni, v teréne atď.); 3. porozumenie je problematické a vyžaduje si permanentnú podporu.	
Bariéry v komunikácii	1. Hluk v prostredí a rýchla reč komunikujúcich; 2. komunikácia v skupinách; 3. vzdialenosť komunikujúcich; 4. rýchle zmeny témy; 5. nevytvorené podmienky pre odzeranie.	
Efektívne komunikačné stratégie učiteľa	1. Pomalšia a zreteľná artikulácia; 2. vizuálna podpora, písomné pokyny; 3. kontinuálna kontrola porozumenia; 4. využívanie technických pomôcok.	

Vypracoval:

Príloha 2

Príprava vyučovacej hodiny – kontrolný zoznam

Názov	Urobil som	Čiastočne	Neurobil	Poznámka
Vizuálny zoznam a materiály: Pripravené kľúčové pojmy (obraz–slovo–posunok), piktogramy, signály (štart/stop), kartičky s úlohami, ukážky diel, rytmov, štýlov, cvikov, kontrolné zoznamy pre žiaka s SP.				
Hmatové a priestorové pomôcky: Pripravené 3D modely/makety, pomôcky s rôznou štruktúrou (hmatové materiály: hlina, textil), mapy, plány aktivity, kartičky priestorových pojmov, časová os/mapa.				
Multimédiá a technika: Videá/prezentácie sú titulované alebo majú textový súhrn; technické zariadenia na prenos zvuku a vibrácií (vibračné náramky alebo prepojenie s kompenzačnými pomôckami).				
Inštruktáž tímu: Odovzdané informácie tlmočníkovi/pedagogickému asistentovi prípadne žiakovi (téma, trasa, odborné pojmy) min. 24 hod. vopred.				
Jazyková adaptácia: Pracovný list so zníženou jazykovou náročnosťou, zjednodušený scenár/komiks, obsah diela.				
Usporiadanie triedy: správne sedenie (sedenie do U, 2–3 m od učiteľa), dobré osvetlenie na tvár, výhľad na učiteľa/tlmočníka, zabezpečený očný kontakt.				

Názov	Urobil som	Čiastočne	Neurobil	Poznámka
Kontrola sluchových a kompenzačných pomôcok.				
Bezpečnosť a priestor: BOZP pravidlá v grafickej forme, farebné značenie v priestore, zhodnotené rizikové rohy/schody (vizuálne zrkadlá).				
Nové pojmy, dôležité oznamy napísané na tabuli				
Pre žiaka pripravený vizuálny slovník (obraz–slovo–posunok), ktorý bude mať k dispozícii.				
Dohodnuté vizuálne signály pre zmenu aktivity – napr. mávanie, poklepanie, bliknutie svetlom. Pripravené signály ŠTART/STOP/POZOR				

Príloha 3

Priebeh vyučovacej hodiny – kontrolný zoznam

Názov	Urobil som	Čiastočne	Neurobil	Poznámka
Komunikačný štandard: Očný kontakt pred inštrukciou, tvárou k žiakovi, zreteľná artikulácia, pomalé tempo reči, nechodiť po triede, nepísať na tabuľu pri komunikácii, tlmočník v zornom poli.				
Zápis informácií: Nové pojmy, učebnica, termíny hodnotenia/overovania vedomostí a DÚ sú napísané na tabuli pred výkladom/počas neho.				
Trojzložková forma: Použitie formy OBRAZ– SLOVO– POSUNOK pri kľúčovom učive/pojme. Pri technike aj funkcia. Medzipredmetové vzťahy a špecifiká v obsahu pojmov, pojmové mapy – napr. na biológii, fyzike.				
Tempo a pauzy: Výklad prispôsobený: odzeraniu a písaniu (pravidelné pauzy), čas na spracovanie informácie pred aktivitou, oddelenie viet/myšlienok.				
Pravidlo 2 sekúnd: Najprv ukázať na pomôcku/obraz → potom začať hovoriť.				
Krátke inštrukcie: metóda malých krokov a vizuálne zjednodušené zadania, (napr. doplnené šípkami, farbami a piktogramami).				
Overenie porozumenia: Namiesto otázky typu “Rozumieš?” používať otvorenú otázku alebo				

Názov	Urobil som	Čiastočne	Neurobil	Poznámka
jednoduchú vizuálnu úlohu (napr. šípky, priradovanie, obrázky...) tak, aby žiak ukázal, či porozumel.				
„Buddy“ systém: Aktívne zapojenie počujúceho spolužiaka/pedagogického asistenta pre signalizáciu zmien.				
Vizuálna spätná väzba: Používanie diskusných kariet (Súhlasím/Nerozumiem) a využívanie pozitívnych vizuálnych motivačných prvkov (nálepky, odznaky, vizuálne symboly a pochvaly...).				
Zapnuté titulký alebo prítomný tlmočník. Možnosť používať vizuálny slovník – obrázkový prehľad používaných pomôcok s názvami a posunkom.				
Digitálne technológie: videonávody, obrázky, ukážky diel, prezentácie.				
Používanie signálov (vizuálnych/farebných), vizuálnych pokynov (schémy, gestá, obrázky).				
Špecifiká orientácia v priestore: Praktické ukážky dĺžok (necht/dlaň), vizuálny itinerár – obrázkový plán trasy s fotkami záchytných bodov pri vychádzke, modelovanie trasy, orientácia na mape/plániku, 3D model priestoru, vizuálne kartičky na priestorové pojmy (nad, vedľa, vertikálne...).				

Príloha 4

Hodnotenie/spätná väzba po vyučovacej hodine – kontrolný zoznam

Názov	Urobil som	Čiastočne	Neurobil	Poznámka
Prioritné hodnotenie obsahu: Hodnotí sa význam a zrozumiteľnosť, nie forma reči: gramatika, výslovnosť, slovosled.				
Alternatívne formy: Testy s výberom, doplňovačky v texte (namiesto diktátu), vizuálne testy, vizuálne vyjadrenie odpovede, praktické skúšky „Ukáž, ako to urobíš“.				
Portfólio a projekty: Hodnotenie cez portfólio výrobkov, fotografie postupu, videá v SPJ alebo prezentácie.				
Individuálny progres: Hodnotí sa osobný posun žiaka, snaha žiaka a postup práce, nie porovnávanie s tabuľkovými normami (najmä v TV).				
Časová dotácia: Poskytnutý predĺžený čas na prácu a testy.				
Praktické overenie: Hodnotenie priestorovej orientácie v reálnom teréne a odhadu dĺžok (odhad vs. meranie).				
Preferované čítanie s porozumením v SJ a CJ.				
Alternatívne odpovede: písomná, SPJ, vizuálna, pantomíma, dramatizácia, výrobok.				

Príloha 5

Obsah zameraný na napĺňanie špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb žiakov so sluchovým postihnutím

Výchovno-vzdelávací proces reflektuje špecifické potreby žiakov prostredníctvom cielenej stimulácie v oblastiach zmyslového vnímania, komunikačnej schopnosti a sociálnej interakcie. Obsah vzdelávania je rámcový a pristupuje sa k nemu ako k otvorenému systému. Jednotlivé obsahové celky je možné dopĺňať alebo redukovať, prepájať s obsahom vzdelávania ostatných vyučovacích predmetov alebo vyučovať v rámci voliteľných (disponibilných) hodín ako samostatný vyučovací predmet. Témy slovenského posunkového jazyka sú koncipované podľa Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky úrovne A1, A2, B1 a sú úzko prepojené s ostatnými vyučovacími predmetmi. Logopedická intervencia sa realizuje individuálnou alebo skupinovou formou. Obsah vychádza z individuálneho plánu logopedickej intervencie každého žiaka. Cieľom realizácie obsahu na napĺňanie špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb žiakov so sluchovým postihnutím je eliminovať najmä komunikačné bariéry vyplývajúce zo sluchového postihnutia a vytvoriť pevný základ pre celoživotné vzdelávanie a sociálnu inklúziu.

U žiakov so sluchovým postihnutím sú tieto obsahy venované najmä oblastiam:

- Slovenský posunkový jazyk
- Rozvoj komunikačných zručností
- Logopedická intervencia
- Rytmicko-pohybová výchova
- Dramatická výchova

5.1 Slovenský posunkový jazyk

Slovenský posunkový jazyk (ďalej aj SPJ) je určený žiakom so sluchovým postihnutím, najmä nepočujúcim a vychádza zo zákonného práva na vzdelávanie v posunkovej reči. Výučba prebieha v súlade so školským vzdelávacím programom a je vedená nepočujúcim špeciálnym pedagógom alebo špeciálnym pedagógom ovládajúcim slovenský posunkový jazyk. Cieľom je oboznámiť žiakov so základmi slovenského posunkového jazyka a rozvíjať ich komunikačné schopnosti. Vyučovanie prebieha hravou formou s využitím obrázkov, opakovania

a praktických aktivít. Obsah a tempo výučby sa prispôsobuje individuálnym schopnostiam a jazykovému zázemiu žiakov.

Ciele

- Prejavovať záujem o posunkovanie a zapájať sa do komunikácie.
- Začať posunkový rozhovor v rôznych situáciách.
- Reagovať na posunky druhých s porozumením.
- Učiť sa posunky pre bežné predmety, osoby a činnosti.
- Používať posunky na vyjadrenie svojich potrieb.
- Vykonávať posunky jasne, zrozumiteľne a v správnom priestore.
- Používať výraz tváre a pohyby tela na doplnenie významu posunku.
- Osvojiť si veku primerané znalosti o slovenskom posunkovom jazyku.
- Prehľbovať si gramatické myslenie a základy posunkového jazyka.
- Vedieť samostatne pracovať so slovníkmi a dostupnými zdrojmi posunkového jazyka.

Obsah

- Oboznámenie sa so základnými charakteristikami slovenského posunkového jazyka (SPJ);
- porozumenie rozdielu medzi SPJ a posunkovanou slovenčinou;
- používanie primeranej slovnej zásoby a jednoduchých vetných konštrukcií;
- porozumenie základným posunkovým prejavom rovesníkov a dospelých;
- primerané reagovanie v komunikačných situáciách (otázka, odpoveď, opis, krátke rozprávanie);
- osvojenie si základných jazykových pravidiel SPJ (parametre posunku, priestor, smerovanie);
- rozlišovanie významových rozdielov vytvorených zmenou parametrov posunku;
- používanie veku primeranej slovnej zásoby z rôznych tematických okruhov;
- používanie základných gramatických štruktúr SPJ (časovanie, negácia, otázky, poradie prvkov);
- využívanie priestorovej gramatiky (umiestnenie, smerovanie, referenčné body);
- tvorenie jednoduchých aj rozšírených posunkových vyjadrení;
- prevedenie textu do posunkového prejavu a naopak (v primeranom rozsahu).

Slovenský posunkový jazyk pozostáva z posunkov (lexikálnych prostriedkov) a tie z manuálnych komponentov, ktoré sú produkované rukou/rukami, a z nemanuálnych komponentov, ku ktorým patrí výraz tváre, pohyby hlavy a hornej časti tela, a ich gramatických prostriedkov. Slovenský posunkový jazyk má všetky podstatné vlastnosti jazyka. Žiaci si osvojujú posunky, frázy a gramatické štruktúry prostredníctvom známych tém a každodenných situácií.

Obsah výučby je rámcový a štruktúrovaný podľa úrovni A1 a A2 Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky. Na konci 2. ročníka sa očakáva dosiahnutie úrovne A1, na konci 5. ročníka úroveň A2, na konci 9. ročníka úroveň B1. Výučba zahŕňa aj prácu s obrázkami, kreslenie, opakovanie a dramatizáciu. Pedagóg si môže tvorivo upravovať obsah a nadväzovať na učivo iných vyučovacích predmetov. Dôraz sa kladie na praktické používanie jazyka a rozvoj komunikačných zručností. Výučba slovenského posunkového jazyka sa opiera o jednotlivé témy a gramatické kategórie slovenského posunkového jazyka, ktoré odzrkadľujú veku primerané jazykové potreby žiakov so sluchovým postihnutím a zároveň zohľadňujú históriu a tradície komunity nepočujúcich.

Metódy práce

Základnou metódou je dialóg medzi žiakmi a pedagógom a medzi žiakmi navzájom. Dôležitú úlohu zohráva napodobňovanie komunikácie všetkých zúčastnených, a to hlavne pri osvojovaní si nových posunkov a posunkových spojení. Žiak si priebežne precvičuje hrubú a jemnú motoriku, mimiku, vyjadrenie základných citových stavov mimikou a nemanuálnym správaním, precvičuje si pohyby hlavy a hornej časti tela. Zároveň si precvičuje predstavivosť s použitím pozície predmetov v posunkovom priestore. Na vyučovaní sa používajú vizuálne pomôcky, obrázky, dramatizácia, práca s videom, práca so slovníkmi (online, aj printové), práca s aplikáciami s posunkami, ale aj interaktívne komunikačné aktivity.

Výučba prebieha hravou formou s dôrazom na opakovanie, praktické situácie a individuálny prístup, rozvíjanie aktívnej aj pasívnej posunkovej zásoby a schopnosti využívania nadobudnutých poznatkov a zručností v bežných komunikačných situáciách. Témy súvisia s témami ďalších vyučovacích predmetov, napr. slovenský jazyk, dejepis, geografia, výtvarná výchova, slovenský jazyk a iné, čiže sú rozvíjané medzipredmetové vzťahy. Zároveň sa môžu implementovať témy, ktoré súvisia s kultúrou a spoločenstvom nepočujúcich (napr. pravidlá správania, špecifická kultúra nepočujúcich, významní nepočujúci športovci atď.)

Gramatika slovenského posunkového jazyka sa vyučuje priebežne súčasne s preberanými témami, pričom jednotlivé gramatické pravidlá sa využívajú v konkrétnych komunikačných situáciách a utvrdzujú sa v komunikácii.

Tabuľka 9: Úrovně A1 – A2 – B1 podľa SERR (2017) pre žiaka so sluchovým postihnutím

Úroveň	Charakteristika
A1	Rozumie veľmi jednoduchým, často opakovaným výrazom a frázam, ak sú prezentované vizuálne, posunkom alebo písomne. Dokáže predstaviť seba a iných pomocou posunkového jazyka, posunkovanej slovenčiny alebo krátkych písomných viet. Dokáže klásť a odpovedať na základné otázky o osobných údajoch (bývanie, rodina, vlastníctvo). Komunikácia je úspešná, ak partner používa pomalý, jasný, vizuálne podporený prejav.
A2	Rozumie jednoduchým vetám a bežným výrazom o oblastiach každodenného života, ak sú sprostredkované vizuálne, posunkom alebo písomne. Dokáže sa zapojiť do jednoduchých komunikačných situácií vyžadujúcich priamu výmenu informácií o známych témach. Dokáže stručne opísať svoje prostredie, rodinu a základné potreby pomocou posunkového jazyka alebo písomného prejavu. Porozumenie je podporené vizuálnymi podnetmi, jasnou artikuláciou a primeraným tempom.
B1	Rozumie hlavným myšlienkam zrozumiteľného vizuálneho alebo písomného vstupu o známych témach (škola, voľný čas, bežný život). Dokáže sa orientovať v bežných situáciách počas cestovania alebo komunikácie, ak je zabezpečená vizuálna podpora, posunkový prejav alebo písomná forma. Dokáže vytvoriť jednoduchý, súvislý text (posunkový alebo písomný) o známych témach. Dokáže opísať skúsenosti, udalosti, plány a názory pomocou posunkového jazyka, posunkovanej slovenčiny alebo písomného prejavu.

Hodnotenie žiakov

Hodnotenie vychádza z individuálneho pokroku žiaka v osvojovaní si posunkovej zásoby v slovenskom posunkovom jazyku a schopnosti komunikovať. Zohľadňuje sa úroveň porozumenia, produkcie posunkov, gramatická správnosť a schopnosť reagovať v bežných situáciách. Hodnotenie je formujúce, podporujúce a rešpektuje špecifické potreby žiaka.

5.2 Rozvoj komunikačných zručností

Komunikačné zručnosti sú zamerané na rozvoj komunikačnej schopnosti žiakov so sluchovým postihnutím s dôrazom na individualizovaný prístup. Vyučovanie podporuje rôzne formy komunikácie – hovorený jazyk, písmo, slovenský posunkový jazyk, posunkovanú slovenčinu, ďalšie manuálne komunikačné formy (prstová abeceda, pomocné artikulačné znaky), ale aj neverbálne symbolické prostriedky (nákresy, značky, grafy, obrázky, atď.) Učiteľ vytvára podnetné prostredie na rozvoj interakcie medzi žiakmi a medzi žiakom a učiteľom. Zároveň sa rozvoj komunikačných zručností prepája s obsahom iných vyučovacích predmetov prostredníctvom rozvíjania slovníkov odborných pojmov.

Cieľom je optimalizovať prijímanie, spracovanie, produkovanie a odovzdávanie informácií u žiakov so sluchovým postihnutím podľa ich individuálnych schopností. Komunikačné zručnosti podporujú rozvoj všetkých zložiek reči – receptívnej, centrálnej a expresívnej – čo vedie žiakov k efektívnej komunikácii v jej rôznych formách. Zároveň rozvíjajú sociálne a emocionálne spôsobilosti, podporujú u žiakov sebadôveru a schopnosť spolupracovať a začleniť sa do skupiny, kolektívu. Cieľom je tiež rozšíriť slovnú zásobu a zlepšiť porozumenie významu jazykových a neverbálnych prejavov a prispieť k celkovému rozvoju osobnosti žiaka a jeho začleneniu do spoločnosti.

Ciele

- Použiť najvhodnejší spôsob dorozumievania – reč, posunky, písmo, podľa situácie.
- Prijímať informácie s využitím načúvacích prístrojov, kochleárných implantátov a/alebo odzerania.
- Rozlišovať zvuky, ticho a vibrácie pomocou sluchu a hmatu.
- Používať slová v primeraných komunikačných formách, podľa svojich možností.
- Odzerať slová a hovorené pokyny.

Obsah

Receptívna zložka — príjem informácií

- Rozlišovanie zvukov a ticha a vnímanie vibrácií hmatom aj sluchom;
- vykonávanie cvičení na pozornosť oka cez priradovanie, skladanie a porovnávanie predmetov;
- tréning odzerania jednoduchých slov a hovorených pokynov;
- spoznávanie sveta cez ruky a vnímanie teploty, hmotnosti, povrchu a tvaru predmetov;
- vnímanie reči tela a mimiky ako kľúčových zdrojov informácií.

Centrálna zložka — spracovanie a porozumenie

- Triedenie predmetov do skupín podľa jedného alebo viacerých znakov;
- určovanie prvkov nepatriacich do logickej postupnosti a zdôvodňovanie rozhodnutia;
- usporadúvanie obrázkov podľa časovej súslednosti a chápanie pojmov najprv, potom a nakoniec;
- chápanie nadradených pojmov a ich priradovanie k správnej kategórii;
- priradovanie symbolov k reálnym predmetom a situáciám;
- upevňovanie slovnej zásoby v nadväznosti na vyučovacie predmety;
- orientovanie sa v priestorových pojmoch a vykonávanie pokynov viazaných na smer.

Expresívna zložka — aktívne vyjadrovanie

- Používanie slov prostredníctvom rôznych komunikačných foriem, podľa schopností žiaka;
- rozprávanie krátkych príbehov prostredníctvom posunkov, slov alebo pantomímy;
- nacvičovanie rozhovoru na danú tému a obohacovanie slovníka v reálnych situáciách;
- spoznávanie hudobných zvukov rôznej výšky, dĺžky a sily;
- reagovanie pohybom na rytmus a tempo hudby alebo rytmických nástrojov;
- využívanie pantomímy, dramatizácie a tanca ako prirodzeného prostriedku komunikácie;
- zúčastňovanie sa na spoločných návštevách výstav alebo predstavení a následné spracovávanie zážitku kresbou, posunkom či rozprávaním.

Obsah je zameraný na rozvíjanie receptívnej, centrálnej a expresívnej zložky reči v hovorenom, posunkovom jazyku a v ďalších komunikačných formách. Žiaci si rozvíjajú zrakové, sluchové a hmatové vnímanie, odzeranie a orientáciu v priestore. Učia sa chápať a používať pojmy, tvoriť otázky, odpovede a jednoduché vety, rozvíja sa aktívna aj pasívna slovná zásoba, žiaci sa učia pomenúvať predmety, osoby, činnosti atď., vyhľadávať protiklady a porozumieť významu slov.

Osvojujú si význam piktogramov, informácií z máp, plagátov a náčrtov. Súčasťou môže byť aj dramatizácia, pantomíma a iné formy umeleckého vyjadrenia. Žiaci sa môžu učiť slovenský posunkový jazyk ako samostatný jazykový systém alebo využívať len niektoré prvky – napr. jednotlivé posunky, posunkovanú slovenčinu, zvýraznenie dôležitých informácií vo výpovedi atď. Obsah sa prispôbuje individuálnym potrebám a schopnostiam žiakov.

Metódy práce

Vo vyučovaní sa uplatňuje individuálny prístup a prispôbovanie výučby potrebám žiaka. Používajú sa metódy, ktoré podporujú aktívnu účasť žiaka, pričom primárnou metódou je dialóg, medzi žiakmi a pedagógom, ale aj žiakmi navzájom. Ďalšími sú práca s textom, práca so slovníkmi, práca s obrázkami, dramatizácia, pantomíma, hry a modelové situácie. Komunikácia prebieha v hovorenom jazyku, posunkovom jazyku, písomne, pomocou všetkých skupín neverbálnych prostriedkov. Dôležitou súčasťou je aj práca s vizuálnymi a hmatovými podnetmi, rytmizácia a hudobné aktivity. Metódy sú zamerané na podporu interakcie, porozumenia a vyjadrovania v rôznych životných komunikačných situáciách.

Hodnotenie žiakov

Hodnotenie žiakov je priebežné, individuálne a zohľadňuje pokrok v komunikačných zručnostiach vzhľadom na ich predpoklady a limity. Zameriava sa na úroveň porozumenia, schopnosť vyjadrovať sa prostredníctvom rozličných komunikačných foriem a prostriedkov kvalitu a kvantitu využívanej slovnej zásoby a aktívne zapájanie sa žiaka do rozličných komunikačných situácií. Hodnotenie má motivačný charakter a slúži na podporu ďalšieho rozvoja komunikačnej schopnosti.

5.3 Logopedická intervencia

Logopedická intervencia (ďalej aj LI) je určená žiakom, ktorí majú narušenú komunikačnú schopnosť. V prípade žiakov so sluchovým postihnutím ide o symptomatické poruchy reči, ktoré sú dôsledkom straty sluchu v oblasti percepcie aj recepcie hovorenej reči.

Cieľom LI je v maximálnej miere podporiť rozvoj reči a jazykových schopností ako predpoklad k realizácii určitého komunikačného zámeru a ako prediktor pre úspešné zvládnutie čítania a písania.

Cieľom logopedickej intervencie je odstrániť alebo aspoň zmierniť narušenie komunikačnej schopnosti a eliminovať edukačné bariéry, ktoré z nej vyplývajú. Sekundárnym cieľom LI je prevencia vzniku porúch správania ako následku neúspechu v komunikácii a v osvojovaní si gramotnosti. V širšom meradle podporuje logopedická intervencia sociálnu a edukačnú adaptáciu a inklúzívne začlenenie žiakov do spoločnosti.

Čiastkové ciele a obsah predmetu LI vychádzajú z logopedickej diagnostiky. Pri tvorbe obsahu sa môže vychádzať aj z časti metodické príručky zameranej na výchovu a vzdelávanie žiakov s narušenou komunikačnou schopnosťou, konkrétne z podkapitoly 3.1.2 Úpravy obsahu, metód a foriem v rámci špecifickej vzdelávacej oblasti Logopedická intervencia.

Ciele

- Realizovať artikulačné cvičenia na spresnenie výslovnosti hlások pre zrozumiteľnejší rečový prejav.
- Primerane používať hovorenú reč.
- Tvoriť vety s uplatňovaním základných jazykových pravidiel.
- Reagovať v interakcii primerane na otázky, pokyny a komunikačné situácie v interakcii.
- Používať bohatú slovnú zásobu vrátane abstraktných a odborných pojmov z iných vyučovacích predmetov.
- Rozprávať jednoduchý príbeh so zachovaním časovej a dejovej postupnosti.
- Reprodukovať obsah krátkeho počutého alebo posunkovaného textu s podporou.
- Vnímať a diferencovať sluchové a zrakové podnety s orientáciou v priestore a čase.
- Rozlišovať hovorenú a písanú podobu reči s orientáciou v knihe a v priestore textu.
- Monitorovať a korigovať vlastný jazykový prejav.

Obsah

Foneticko-fonologická rovina jazyka

- Stimulácia správnej výslovnosti a zvyšovanie zrozumiteľnosti spontánnej reči;
- upevňovanie artikulácie, fonematickej diferenciácie a fonologického uvedomovania;
- zvyšovanie zrozumiteľnosti a eliminácia chýb v reči;
- nácvik adekvátnych prozodických faktorov (intenzita, výška, melódia).

Lexikálno-sémantická rovina jazyka

- Rozširovanie slovnej zásoby a prepájanie súvislostí medzi pojmami;
- priradovanie konkrétnych slov k nadradenému pojmu a určovanie nadradeného pojmu ku skupine slov;
- identifikovanie slov, ktoré nepatria do logicky usporiadanej skupiny;
- identifikovanie a tvorenie významovo príbuzných slov a slovných rodín;
- demonštrovanie porozumenia reči na úrovni slov a viet v primeraných komunikačných formách.

Morfologicko-syntaktická rovina jazyka

- Tvorenie zmysluplných viet z predložených slov s vyjadrením logického vzťahu;
- reprodukovanie holých viet a rozvitých viet so zvyšujúcou sa náročnosťou;
- uplatňovanie zhody gramatického rodu medzi podstatným menom a prídavným menom alebo slovesom;
- používanie správnych predložkových väzieb v rôznych komunikačných kontextoch;
- uplatňovanie správneho slovosledu;
- používanie adekvátne dlhých viet vzhľadom na komunikačnú situáciu a individuálne schopnosti.

Pragmatická rovina jazyka

- Používanie slov alebo posunkov adekvátne v rôznych modelových a reálnych komunikačných situáciách;
- uplatňovanie základných pravidiel vedenia dialógu a konverzácie v skupine;
- opisovanie statického situačného obrázka.

Naratívne schopnosti

- Rozprávanie príbehu alebo rozprávky;
- rešpektovanie časovej a dejovej postupnosti pri rozprávaní;
- reprodukovanie obsahu počutého alebo posunkovaného príbehu alebo udalosti.

Bazálne zručnosti a kognitívne procesy

- Osvojovanie zrakového, sluchového a hmatového vnímania a diferenciačných schopností;
- využívanie akusticko-verbálnej, zrakovej a pracovnej pamäte;
- využívanie poznávacích procesov na usporiadanie predmetov a javov podľa stanovených kritérií;
- orientovanie sa v priestore a čase a chápanie následnosti dejov;
- uplatňovanie pravo-ľavej orientácie na vlastnom tele, v priestore a na ploche;
- rozvíjanie oromotoriky a vizuomotoriky.

Exekutívne funkcie

- Plánovanie verbálneho prejavu;
- sebaregulácia tempa, hlasitosti a rozsahu odpovede;
- sebamonitorovanie jazykového prejavu;
- opravovanie chýb vo verbálnom prejave s postupným znižovaním podpory zo strany logopéda.

Rozvíjanie komunikačnej schopnosti úzko súvisí s vývinom vnímania, pamäti, pozornosti, myslenia a sociálnym prostredím žiaka so SP. Preto terapeutické postupy a metódy musia mať širší záber a LI sa má orientovať na dorozumievací proces komplexne. Obsah logopedických cvičení musí byť v súlade s mentálnymi a komunikačnými schopnosťami žiaka bez ohľadu na fyzický vek. Zdôrazňujeme prepojenie hovorenej reči s písanou.

V procese terapie vychádza logopéd z dostupných terapeutických materiálov a najmä z pracovných listov. Keďže jednotlivé schopnosti a ich deficity nie sú viazané na konkrétny vek alebo ročník, námety LI slúžia na posilnenie medzipredmetových vzťahov a sú koncipované tak, aby facilitovali nosné témy vyučovacieho jazyka vo vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia.

Proces

Logopéd na začiatku školského roku na základe vyjadrenia zariadenia poradenstva a prevencie, svojej vlastnej vstupnej logopedickej diagnostiky alebo rediagnostiky a zvolených logopedických terapeutických metód a postupov vypracuje individuálny plán (postup) logopedickej terapie pre žiaka so SP na určité obdobie. Tematické výchovno-vzdelávacie plány nie sú potrebné, ich dodržiavanie by bolo nereálne. Individuálny plán logopedickej terapie je postup vedúci k splneniu cieľov terapie v jednotlivých oblastiach obsahu LI – primerane komunikačným, vývinovým a kognitívnym schopnostiam žiaka.

LI môže realizovať len logopéd spĺňajúci kvalifikačné predpoklady. Dĺžka logopedických cvičení je závislá od veku a schopností žiaka, logopedickej diagnózy a prípadne iných špecifik dominantného alebo iného postihnutia či narušenia žiaka. Logopéd úzko spolupracuje s rodičmi žiaka, so zariadením poradenstva prevencie, s inými odborníkmi. Logopéd metodicky usmerňuje pedagógov a rodičov v oblasti prístupu ku komunikácii so žiakom v rámci spoluzodpovednosti za výsledky vzájomnej spolupráce.

5.4 Rytmicko-pohybová výchova

Rytmicko-pohybová výchova je zameraná na rozvoj rytmického cítenia, pohybových zručností a estetického vnímania u žiakov so sluchovým postihnutím. Využíva hudbu, pohyb, tanec, posunkový prejav a prvky muzikoterapie ako prostriedky na podporu motoriky, rytmu, komunikácie a emocionálneho prežívania. Obsah je rámcový, flexibilný a prispôsobuje sa individuálnym potrebám žiakov, pričom rešpektuje ich vývinové špecifiká. Dôraz sa kladie na radosť z pohybu, rytmu a tvorivého vyjadrenia, ako aj na podporu skupinovej spolupráce. Rytmicko-pohybová výchova poskytuje priestor na tvorivé aktivity, ktoré môžu vyústiť do dramatických alebo tanečných výstupov s výchovno-estetickým prínosom.

Všeobecné ciele

- Vnímať rytmus a jeho prepojenie s pohybom, hudbou a estetikou.
- Zdokonaľovať motorickú koordináciu, pohybové schopnosti a rytmickú predstavivosť.
- Prepájať rytmus s posunkovým prejavom, neverbálnou komunikáciou a rečou.
- Posilňovať tvorivosť, prácu s rytmickými nástrojmi a vyjadrenie emócií pohybom.

Kognitívne ciele

- Rozlišovať zvuky a hudbu prostredníctvom zvyškov sluchu, vibrácií alebo zraku.
- Zdokonaľovať hudobné schopnosti a základné hudobné vedomosti ako formu komunikácie.

Psychomotorické ciele

- Posilňovať tvorivosť, fantáziu a spontánny prejav.
- Uplatniť získané zručnosti v dramatických a pohybových aktivitách.

Socioafektívne ciele

- Zdokonaľovať estetické cítenie, spoluprácu a zodpovednosť v skupine.
- Vnímať umenie ako prostriedok kultivácie a prekonávania komunikačných bariér.

Obsah

- Hmatové vnímanie hudby cez dotyk s reproduktorom či bubnom a následná pohybová reakcia;
- zapájanie sa do rytmických hier v kruhu so zameraním na postreh a vizuálne signály;
- rozlišovanie druhov zvukov;
- vykonávanie cvičení na rovnováhu a vnímanie napätia a uvoľnenia;
- praktizovanie estetickej chôdze, behu po špičkách, poskokov a pohybu na lavičke;
- realizovanie hier s náradím za rytmického sprievodu;
- vnímanie rytmu slabík v slove a ich prepájanie s posunkom;
- rytmické vytlieskavanie detskej poézie a jej predvádzanie v posunkovanej slovenčine s výraznou mimikou;
- znázorňovanie rytmu kresbou pomocou čiar, bodiek a symbolov;
- osvojovanie si techniky hry na detské rytmické nástroje a snaha o udržanie spoločného tempa;
- tancovanie jednoduchých tancov v dvojiciach pri dodržiavaní základov spoločenského správania;
- voľné stvárňovanie melódie prostredníctvom celého tela;
- počúvanie hudby podľa možností žiaka;
- príprava vystúpení a návšteva vizuálne pútavých predstavení.

Obsah je flexibilný a nie je viazaný na konkrétne ročníky, resp. cykly, činnosti sa opakovane prehlbujú a rozvíjajú podľa vývinovej úrovne žiakov. Realizuje sa najmä v prípravnom až 3. ročníku. Rytmicko-pohybová výchova zahŕňa dychové cvičenia, cvičenia zamerané na biorytmy, rozvíjanie rytmického cítenia, motoriky, sluchového, zrakového a hmatového vnímania prostredníctvom hier, pohybu a hudby.

Žiaci pracujú s hudobnými nástrojmi, mimikou a gestami, učia sa estetickému držaniu tela a vyjadrovaniu hudby pohybom. Súčasťou sú aj rytmizované básničky, posunky, posunkový prejav, relaxačné cvičenia, tanečné prvky a spolupráca v skupine. Dôraz sa kladie na tvorivosť, improvizáciu a prepojenie hudby s inými umeleckými prejavmi. Obsah podporuje rozvoj komunikačných, pohybových a estetických spôsobilostí žiakov so sluchovým postihnutím.

Metódy

Vyučovanie prebieha hrovou, zážitkovou a tvorivou formou, s dôrazom na individuálne potreby a schopnosti žiakov so sluchovým postihnutím.

Učiteľ využíva:

- Skupinové, projektové a diferencované vyučovanie, ktoré podporuje spoluprácu a rešpektovanie individuality.
- Zážitkové a pohybové metódy, ako sú rytmické hry, dramatizácia, improvizácia, práca s rytmickými nástrojmi a posunkovým prejavom.
- Vizuálne a hmatové podnety (napr. vibrácie, gestá, mimika), ktoré nahrádzajú alebo dopĺňajú sluchové vnímanie.
- Hudobno-pohybové aktivity prepojené s poéziou, výtvarným prejavom a relaxáciou.
- Návštevy kultúrnych podujatí (napr. balet, tanečné vystúpenia s posunkovým prejavom) ako súčasť estetickej výchovy.
- Nástroje Orffovho inštrumentára.

Hodnotenie

Hodnotenie je formujúce, motivačné a rešpektuje individuálne možnosti žiaka. Zohľadňuje sa:

- Aktívna účasť na činnostiach, snaha a zapojenie do skupinovej práce.
- Rozvoj rytmického cítenia, pohybových zručností a schopnosť reagovať na rytmus.
- Tvorivosť a estetické vyjadrenie prostredníctvom pohybu, posunkov a mimiky.

- Spolupráca v skupine, dodržiavanie pravidiel a schopnosť prijať rolu v kolektíve.
- Sebavyjadrenie a pokrok v neverbálnej komunikácii a rytmizácii.

Hodnotenie môže byť slovné, formou portfólia, pozorovania alebo krátkych prezentácií (napr. vystúpenie, dramatizácia).

5.5 Dramatická výchova

Dramatická výchova v sebe zjednocuje prvky literárnej, výtvarnej, rytmickej a pohybovej výchovy. Je chápaná ako zážitkové učenie, ktoré žiakov vtáhuje do sveta fantázie. Pri riešení problému alebo dilemy dáva dramatická výchova vo fiktívnej situácii dostatočný priestor na improvizáciu, ktorá sa vyvíja podľa vlastných predstáv žiakov. Je založená na spontánnom alebo improvizovanom jednaní, na množstve rôznych štruktúrovaných hier a cvičení vedúcich k fixovanému tvaru etúd určených na prezentovanie sa v rámci triedy, prípadne i na príprave predstavenia pre divákov.

V kontexte dramatickej výchovy, ktorá sa uplatňuje v práci so žiakmi so sluchovým postihnutím, je dramatická výchova vnímaná ako jedna z eventualít nielen v prekonávaní komunikačnej bariéry medzi žiakmi so sluchovým postihnutím a počujúcimi spolužiakmi, ale pomáha žiakom so SP vyrovnať sa aj s intelektuálnymi, fyzickými a emocionálnymi problémami a problémami so sluchovým postihnutím. V dôsledku sluchovej straty práve dramatická výchova dáva žiakom možnosť v procese vyučovania svoje komunikačné schopnosti vykompenzovať všetkými dostupnými formami – posunkovým jazykom, posunkovanou slovenčinou, prstovou abecedou, písomnou formou, pomocnými artikulačnými znakmi alebo inými neverbálnymi prostriedkami, ktoré môžu byť pre celú skupinu žiakov v triede úplne zrozumiteľné.

V súvislosti s problematikou sluchového postihnutia je dramatická výchova zameraná aj na problémy čítania s porozumením. Ponúka možnosť využitia klasických i moderných literárnych predlôh, ktoré prostredníctvom štruktúrovaných dramatických hier ponúkajú bohatší a plnší obraz života, rozvíjajú predstavivosť, hlbší zmysel pre metaforu, abstraktnosť a symbolickosť výrazu, čím rozvíja aj čitateľskú gramotnosť.

Okrem vyššie spomenutých princípov sa dramatická výchova môže využívať aj ako metóda práce, ktorá zdieľa záujmy s niektorými zo všeobecnovzdelávacích predmetov, najmä so

slovenským jazykom a literatúrou, občianskou výchovou, výtvarnou výchovou a s inými vyučovacími predmetmi.

Obsah dramatickej výchovy je rámcový a štruktúrovaný tak, aby poskytoval učiteľovi základnú orientáciu a súčasne bol inšpiráciou a pomôckou k vytváraniu vlastných tematických plánov pre jednotlivé ročníky na základe individuálnych potrieb a záujmov žiakov so sluchovým postihnutím. Z toho vychádza skutočnosť, že učiteľ nie je povinný vyčerpať všetky navrhnuté možnosti, ktoré poskytuje obsah vzdelávania dramatickej výchovy.

Ciele

- Uplatňovať základné princípy sociálnej interakcie pri komunikácii s inými osobami.
- Vnímať svet okolo seba prostredníctvom zrkového, hmatového a pohybového vnímania.
- Vyjadrovať sa v komunikačnej forme, ktorá je žiakovi prirodzená.
- Vyjadriť emócie a deje výrazom tváre a pohybom tela bez slov.
- Vyjadriť emócie a pocity v primeranej komunikačnej forme.
- Rešpektovať svojich spolužiakov.
- Zdokonaľovať svoje výrazové prostriedky zamerané na pohyb, gestikuláciu, rytmiku, prácu s očným kontaktom, budovať vzťah k výtvarným a literárnym hodnotám.
- Pracovať s pravidlami hry a ich variáciami, vstupovať do role a cez ňu jednať.
- Plnohodnotne chápať podstatu príbehu.
- Prejaviť empatiu a vžitie sa do postáv.
- Reflektovať svoj zážitok z dramatického diela.
- Orientovať sa v žánroch dramatického umenia.

Obsah

- nadviazanie a prehlbovanie kontaktov (očami, dotyk, slovom – v podobe hovoreného jazyka, posunkového jazyka alebo posunkovanej slovenčiny) a rozvíjanie zmyslu pre partnerskú a skupinovú spoluprácu;
- vytváranie vzájomnej dôvery v skupine, upevňovanie vzťahov k ostatným žiakom v skupine a prehlbovanie vzájomného poznania;
- objavovanie vlastnej identity a vlastných schopností, odstraňovanie zábran pri spoločnej komunikácii a pri spoločnej činnosti, podpora sebadôvery;

- dodržiavanie pravidiel;
- rozvíjanie citlivosti jednotlivých zmyslov: zraku, hmatu, čuchu a chuti;
- schopnosť vcítiť sa a vstúpiť do role niekoho alebo niečoho iného, teda byť niekým alebo niečím iným;
- spájanie rytmického pohybu s rytmizovaným posunkovým prejavom;
- rozvíjanie zmyslu pre gradáciu;
- upevňovanie a fixovanie rytmickej pamäti;
- práca s ťažiskom tela, pohyb z centra;
- osvojovanie si správneho držania tela;
- práca s priestorom, priestorová orientácia;
- vnímanie partnera v priestore a jeho rešpektovanie;
- vplyv priestoru na použitie pohybových a iných výrazoch prostriedkov;
- práca s mimikou, gestom, s telom, znázornenie výrazu celého tela;
- koordinácia pohybu s dychom;
- rozvíjanie pohybovej dynamiky;
- vnímanie jednoduchých podnetov, vytváranie asociácií a zmyslových predstáv;
- vyjadrovanie pocitov, dojmov, predstáv rôznymi prostriedkami;
- obohacovanie a kultivácia všetkých výrazových prostriedkov;
- osvojovanie si zmyslu pre sústredenú a samostatnú prácu;
- vyjadrovanie vonkajších prejavov správania sa postavy;
- opakovanie, variovanie a rozvíjanie jednoduchých situácií samostatne, so spolužiakom alebo v skupine;
- charakteristika základných divadelných druhov a žánrov;
- návšteva rôznych typov divadelných predstavení, ktoré by mohli byť pre žiakov so sluchovým postihnutím hlavne po vizuálnej stránke zrozumiteľné a diskusia o nich.

Metódy

Odporúča sa využívať prípravné hry a cvičenia na zahriatie, sústredenie a uvoľnenie, hry na rozvoj zmyslového vnímania, pohybové hry a hry s prvkami pantomímy, hry kontaktné, hry rozvíjajúce mimojazykovú komunikáciu a skupinové cítenie a hry na rozvíjanie plynulosti reči a slovnej komunikácie.

Väčšina odborníkov sa spoločne zhoduje na troch metódach, ktoré sú v dramatickej výchove z pedagogicko-psychologického hľadiska považované za kľúčové a podstatné. Prvou z nich je hra v roli, druhou hra v situácii a treťou improvizácia.

Hra v roli: Žiaci preberajú role iných ľudí z autentického prostredia alebo z prostredia, ktoré sa nachádza v príbehu. Z tohto pohľadu môžeme hru v roli u žiakov chápať ako obranný mechanizmus, prostredníctvom ktorého sa snažia zbaviť sa nesmelosti. Hraním rolí nejde u žiakov o psychologickú charakterizáciu postáv, ale o zachytenie rysov, ktoré sú pre postavy typické.

Hra v situácii: Žiaci majú možnosť prostredníctvom tejto metódy dramatickej výchovy vžiť sa do rozmanitých životných situácií. Sú v podstate prirodzene motivovaní a podnecovaní k tomu, aby v určitých situáciách hľadali optimálne riešenia, ktoré by mali formovať a dotvárať na základe svojich reakcií a vedomého jednanja.

Improvizácia: Je hra, ktorá je založená na nepripravenosti žiakov a núti ich, aby v rámci zohratej situácie reagovali „tu na mieste“ a „teraz“. Improvizácia sa môže uplatňovať sólovo, v malých skupinkách alebo v celej skupine žiakov. Podmienkou pre metódu improvizácie je aktivita a slobodné prejavovanie sa žiaka na základe toho, čo mu v danej chvíli prirodzene napadne.

Hodnotenie

V hodnotení je potrebné zachytiť najmä pokroky, ktoré žiak so sluchovým postihnutím dosiahol v porovnaní s počiatočným stavom. Žiaci sa od začiatku podieľajú na svojom hodnotení slovne (v hovorenom jazyku, v posunkovom jazyku alebo v posunkovanej slovenčine). Učiteľ im pomáha vhodne zvolenými otázkami uvedomiť si, či a nakoľko boli vo svojej práci úspešní.

Výchova a vzdelávanie žiakov so sluchovým postihnutím

Autorky:

Mgr. Iris Domancová, PhD.

prof. PaedDr. Darina Tarciová, PhD.

Ing. Miroslava Vetráková

Mgr. Saskia Vidová

Poďakovanie:

Mgr. Monika Holková

Mgr. Bibiana Košťová

Recenzent:

PhDr. Jana Bougdar

Jazyková korektúra:

PhDr. Miroslava Čerešníková, PhD.

Vydal: NIVAM

Vydanie: prvé

Formát: elektronický

Rok vydania: 2026

ISBN: 978-80-565-1714-7

EAN: 9788056517147

